

अंथांचिये शक्ति
 बाहू धरून जे
 अंक तयाजुचे
 पद सादरचे
 ही पुस्तिका मूर्ती
 वाडी ॥

परशुरामाच

१९९०-९१

With Best Compliments From

Be a Champ with Champion Sports

" World Class Sports Goods "

M/s CHAMPION SPORTS

1251, Deccan Gymkhana,
Fergusson College Road,
Pune - 411004
Phone : 57074

परशुरामीय

१९९० - ९१

सर परशुरामभाऊ महाविद्यालयाचे वार्षिक नियतकालिक

मुद्रक : र. गो. जोशी, के. जोशी आणि कं. ब्लॉकमेकर्स अॅण्ड ऑफसेट प्रिंटर्स, पुणे
प्रकाशक : प्राचार्य वा. म. दाते, स. प. महाविद्यालय, पुणे - ३०

संपादक मंडळ

प्रा. रवींद्र लोणकर
प्रा. विनय र. र. (उपसंपादक)
प्रा. छाया आबनावे
प्रा. एम्. आर्. मोडक
प्रा. डॉ. उत्तरा शास्त्री
प्रा. शोभा पवार
प्रा. डॉ. पद्मजा घोरपडे
प्रा. डॉ. ए. पी. घोष
प्रा. शुभदा ओझरकर
प्रा. नी. अं. गुरव
श्री. वसंत गाडगीळ
(कार्यालयीन सहाय्य)

सल्लागार मंडळ

प्राचार्य वा. म. दाते
उपप्राचार्य आ. गो. मोडक
उपप्राचार्य डॉ. न. रा. शेटे
कनिष्ठ महाविद्यालय प्रमुख : डॉ. पु. श्री. धैसास
उपप्रमुख : प्रा. दि. श्री. देशपांडे

विद्यार्थी प्रतिनिधी

कलिका कोकाटे द्वि. व. सा.
शिल्पागौरी बेलसरे द्वि. व. सा.
उमेश विश्वादा तृ. व. वा.
जान्हवी पैठणकर तृ. व. सा.
अतुल सोवनी द्वि. व. शा.
(इलेक्ट्रॉनिक्स)

संपादकीय

दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी विद्यार्थ्यांकडून 'परशुरामीयला' उत्तम प्रतिसाद मिळाला. विद्यार्थ्यांकडून लेख, कविता इ. साहित्य मोठ्या प्रमाणावर आले. काही प्रमाणित निकष लावून लेखांची निवड करण्यात आली. तथापि अनेक चांगले लेख पृष्ठसंख्येची मर्यादा लक्षात घेता छापणे शक्य झाले नाही. या अंकातील साहित्यही वैविध्यपूर्ण आहे. लेखन साहित्याप्रमाणेच जाहिरातींसाठीही विद्यार्थ्यांचे उत्तम सहकार्य मिळाले.

या अंकाच्या संपादन कार्यात विद्यार्थी प्रतिनिधी शिल्पागौरी बेलसरे आणि कलिका कोकाटे यांचे विशेष सहकार्य मिळाले. या अंकातील रेखाचित्रे शास्त्रीन यार्दी या विद्यार्थिनीने काढलेली आहेत. या अंकावरील मुखपृष्ठ प्रा. विजय कारेकर यांनी काढलेले आहे. ज्ञानेश्वर - फुले - आंबेडकर यांनी दिलेला समतेचा संदेश प्रत्यक्षात आणावयाचा असेल तर पुराणपुरुषासंबंधीचे पारंपारिक गृहीतक संपविणे आवश्यक आहे!

संपादक मंडळातील सर्वांकडूनच उत्तम सहकार्य मिळाले.

सर्वांकडून मिळालेल्या सहकार्यामुळेच हा अंक प्रसिद्ध होत आहे.

- संपादक

अंतरंग

१) ज्ञानेश्वरीतील कर्ममार्ग	कलिका कोकाटे	१
२) महात्मा फुले : विचार आणि आचार	वैशाली कुलकर्णी	४
३) डॉ. आंबेडकर : एक महापुरुष	स्वाती शेठ, मेधा पनवेलकर	७
४) भारतीय संविधानाचे शिल्पकार : डॉ. आंबेडकर	वैशाली फडणीस	९
५) बालकवी : एक उदास वृत्ती !	कांचन जहागिरदार	१२
६) व्ही. शांताराम : 'शांतारामातून दिसणारे'	शिल्पागौरी बेलसरे	१३
७) समोरच्या खिडकीतून... ..	अपर्णा रेणावीकर	१६
८) ऋतुराज	अंजली गालिंदे	१७
९) याला 'जीवन' ऐसे नाव	देवेद्र शिंदे	१८
१०) आधुनिक संदर्भ में स्वामी विवेकानंदजी	संगीता पेंडसे	२१

काव्यकुंज

शांत बहरलेल्या रात्री	उमा गताटे	२२
शब्द	वैशाली आपटे	२२
साथ	प्रतिभा शिंदे	२३
होऊन मी तुझ्या	सायली टंकसाळे	२३
रेखाटन	सुवर्ण कुलकर्णी	२३
उलट सुलट	संदीप अवचट	२४
अरमान	चंदा मुलाणी	२४
Tomorrow, I Love You !	Swati Ghatpande	२५
Evergreen Dreams	Yogita Rawat	२५
वर्तमान युग और हम	मनीष माचवे	२६
हायरे मानव	शैलजा एडामी	२६
Trial Balance	Dilip Bhise	२७
Love Account	Ajay Mandavkar	२७
पार्श्वभूमी	संगीता अभ्यंकर	२७
११) Prof. D. B. Deodhar : A Cricketing Legend .Prof. Arun Belsare		२८
१२) Personality Traits And Talents In Banking Career.....	Suvarna Joshi Sangita Naik	३०
१३) Maratha Chamber of Commerce & Industries	Aruna Whawal	३२

१४) South Asia Friendship Youth Camp	D. R. Arkade	३४
१५) Defection : Cancer of Indian Democracy	Aparna Dimble	३५
१६) Inevitability of the Gulf War	Janhawi Paithankar	३७
१७) The Gulf Crisis And Its Impact		
On The Indian Economy	Mrudula Dhayagude	३९
१८) The Floods : Natural Disaster	Vipin Nikam	४१
१९) Oil	Sujata Ankalikar	४२
२०) Digital Instrumentation	Padmanabh Damle	४४
२१) Error : Correcting Codes	Amit Marathe	४५
२२) Artificial Intelligence	Anjali Tamhankar	४७
विशेष सदर :		
१) मंडल आयोग	योगिता कर्जतकर	५१
२) What The Mandal Commission		
Report Actually Achieved ?	Gandhali Borkar	५२
३) In Defence Of The Mandal	Abhijit Hartalkar	५४

रेखाचित्रे - शालीन यार्दी

महाविद्यालयीन वार्ता

- १) संकीर्ण
- २) विविध समारंभ, व्याख्याने
- ३) प्राध्यापकांचे विशेष कार्य
- ४) विद्यार्थ्यांचे विविध क्षेत्रातील नैपुण्य
- ५) अ) कलामंडळ ब) वादसभा क) मराठी वाङ्मय मंडळ
ड) राष्ट्रीय सेवा योजना इ) राष्ट्रीय छात्र सेना
- ६) जिमखाना अहवाल
- ७) अन्य उपक्रम
- ८) छापता ! छापता !!

स. प. महाविद्यालयाच्या अमृत महोत्सवी वर्षाच्या निमित्ताने

विद्यार्थीमित्रहो,

हे आपले अमृत महोत्सवी वर्ष आहे. १४ जून १९९१ रोजी आपल्या महाविद्यालयाला ७५ वर्षे पुरी होतील. या निमित्ताने तुमच्याशी बोलायचे आहे.

आपली परंपरा थोर आहे. आपले भूतपूर्व प्राचार्य, निवृत्त प्राध्यापक, माजी विद्यार्थी, शिक्षकेतर कर्मचारी या सर्वांनी मिळून एक संपन्न वारसा आपल्याला दिला आहे. आता आपण सर्वांनी मिळून तो अधिक समृद्ध करून पुढच्याकडे घावयाचा आहे.

काळाबरोबर बदल होत जातात. नव्या शाखा, नवनवे अभ्यासक्रम सुरु होतात. उदा. वाणिज्य शाखा, इलेक्ट्रॉनिक्स, कॉम्प्युटर सायन्स इत्यादी. साहजिकच हे बदल सामावून घेण्यासाठी काही बाह्य गोष्टीही वाढवाव्या लागतात. आज आपल्याला गरज आहे अशा इमारतींची. त्यासाठी काही योजना :-

- १) कॉम्प्युटर सायन्स व इलेक्ट्रॉनिक्स यासाठी स्वतंत्र इमारत,
- २) शिक्षकांसाठी एक प्रशस्त रीडिंग हॉल,
- ३) विद्यार्थ्यांसाठी उपाहारगृह,
- ४) कॉमर्स विंगसाठी स्वतंत्र वास्तू.

पैशाशिवाय ही उभारणी कशी होणार? त्यासाठी निधी संकलित करणे आवश्यक आहे. म्हणून स. प. महाविद्यालय - अमृत महोत्सव निधीस सढळ हाताने मदत करा.

आपल्याला विकासाबद्दल खरी आस्था असेल तर आपला निधी आपण उभा केला पाहिजे. म्हणजे मग शासनाकडेही आपण त्यासाठी जाऊ शकू. हे अशक्य नाही, अवघड तर मुळीच नाही.

पैसा पैसा टाकून, पैसा फंड गोळा करून मोठा काच कारखाना (तळेगावचा) नावारुपाला आणता येतो हा इतिहास आपल्याला माहीत आहेच.

माझ्या दृष्टीने खरे आव्हान वेगळेच आहे. शिक्षणाची गुणवत्ता टिकविण्याचे, वाढविण्याचे आणि ते खूपच बिकट बनले आहे. विद्यार्थीसंख्या वाढत चालली आहे, हे स्वागतार्ह असले तरी चिंताजनक बनता कामा नये. उन्नतीची प्रामाणिक तळमळ असेल, शिक्षणाची उत्कट आच असेल तर अडचणीतूनही मार्ग काढता येतील, मात्र त्यासाठी भरपूर आणि विधायक काम करायला हवे.

आज एक प्रचंड सामाजिक संक्रमण होऊ घातले आहे. त्यामुळे काही ताण तणाव निर्माण होणे स्वाभाविक आहे. पण म्हणून तुटेइतके ताणता कामा नये!! शिक्षणातून आपल्यात समंजसपणा, शहाणपणा आला पाहिजे, वाढला पाहिजे. यातच शिक्षणाची सार्थकता. माणसाला माणसाबरोबर माणूस म्हणून आदराने वागता आले तरच शिक्षणाचे साफल्य.

अमृत महोत्सवाच्या निमित्ताने हे स्वप्न साकार करण्याचा चंग आपण बांधू या.

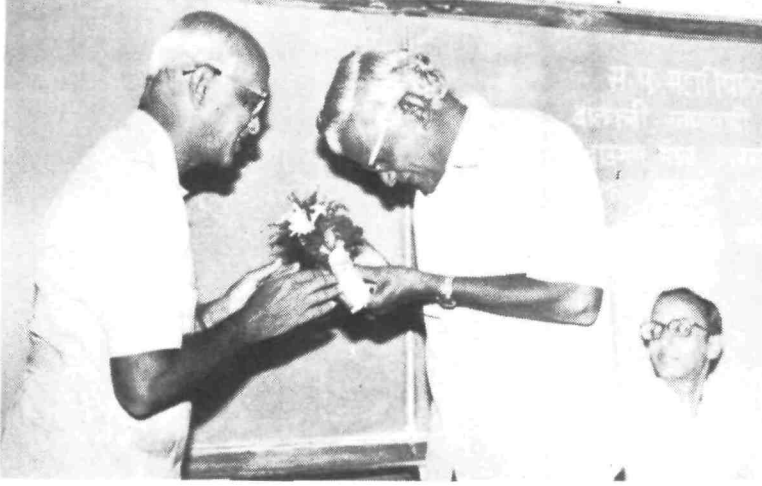
प्राचार्य

‘ भारतीय लोकशाहीचे संरक्षण करताना भारतीयांनी ... राजकीय लोकशाहीमुळे संतुष्ट राहू नये. राजकीय लोकशाहीचे त्यांनी सामाजिक आणि आर्थिक लोकशाहीत रूपांतर केले पाहिजे. राजकीय लोकशाही ही जर सामाजिक लोकशाहीवर अधिष्ठित केली नाही, तर ती टिकूच शकणार नाही. कारण सामाजिक लोकशाही, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुभाव ही जीवनाची तत्त्वे म्हणून ओळखते. स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुभाव ही एक अखंड आणि अभंग अशी त्रिमूर्ती आहे. जर सामाजिक समता नसेल तर स्वातंत्र्याचा अर्थ मूठभर लोकांचे जनतेवर राज्य असणे असा होईल. जर समता ही स्वातंत्र्यशून्य असेल तर ती व्यक्तीच्या जीवनातील स्वयंप्रेरणा नष्ट करील. जर बंधुभाव नसेल तर स्वातंत्र्य आणि समता यांची वाढ साहजिकपणे होणार नाही. ’

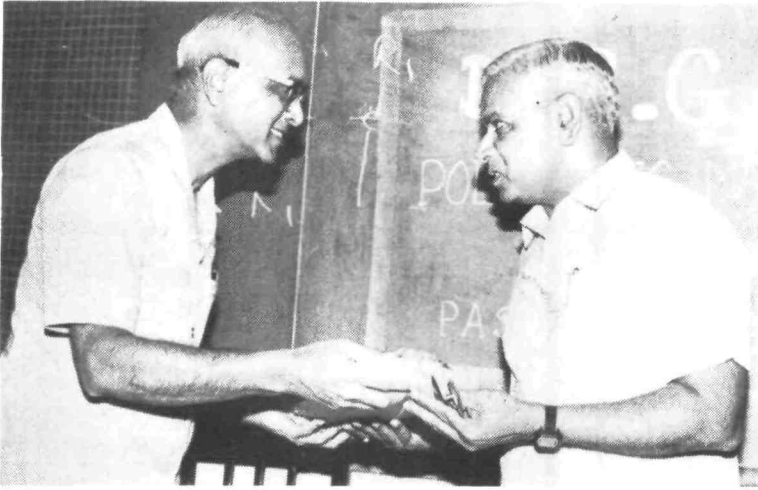
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

‘ क्रांती हा असहकारितेचा प्राण आहे व धावपळ वा दाणादाण ही तिची रीत आहे. अशी धावपळ वा दाणादाण मोठ्या प्रमाणावर केली तर तिचा शेवट बंडात होणे क्रमप्राप्तच असते ... क्रांती म्हणजे स्थित्यंतर ... अस्पृश्यवर्गीयांनी नुसत्या राजकीय स्थित्यंतरावरच कोरडे समाधान मानून राहू नये. राजकीय सत्तेची अशा तऱ्हेची विभागणी झाली पाहिजे की, त्यामुळे समाजात खरा पालट होऊन समाजात वावरणाऱ्या परस्पर बळाबळाच्या शक्तीत फरक पडेल. ’

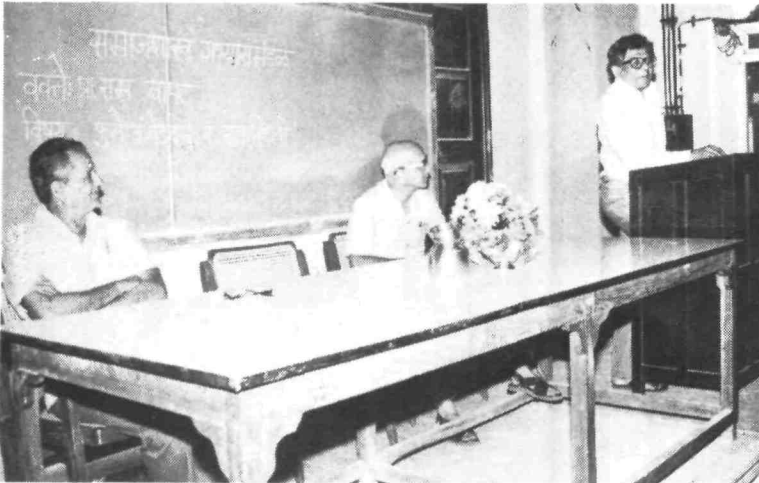
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

‘मराठी वाङ्मय मंडळ’
उद्घाटन डॉ. आनंद यादव

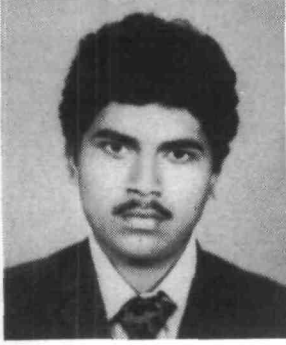

डॉ. एस्. जी. जोशी
‘शास्त्रमंडळ कार्यक्रम’ प्रसंगी

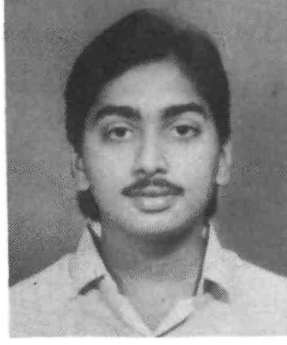

प्रा. राम बापट ‘समाजशास्त्र
अभ्यासमंडळ’ कार्यक्रम प्रसंगी

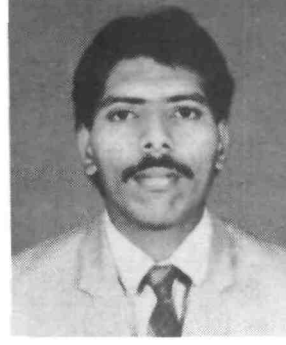
विद्यार्थी प्रतिनिधी मंडळ - १९९०-९१

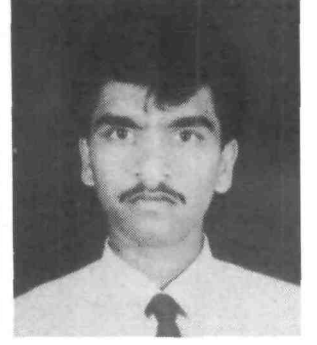
राजेश निकाळजे
द्वि. व. शा.

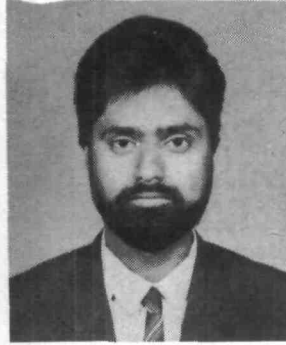
राजेश लुंकड
प्र. व. वा.

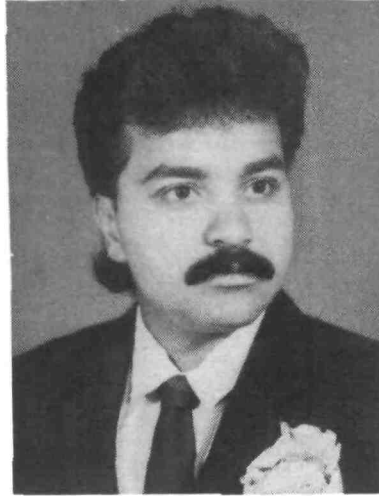
मनोज ठाकूर
प्र. व. शा.

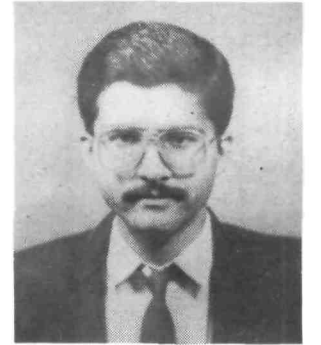
राजेंद्र गावडे
द्वि. व. वा.

जितेंद्र चौरे
एम. ए.

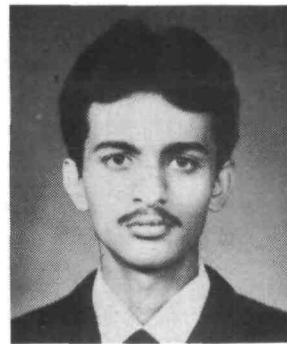
विनायक जाधव
एम. कॉम
विद्यापीठ विद्यार्थी प्रतिनिधी

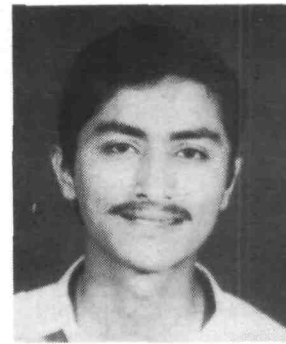
संजय जगताप
एम. एस्सी.

भाऊसाहेब मुंडफण
तृ. व. सा.

सारंग गाडीवान
तृ. व. वा.

लक्ष्मीकांत हुंडेकर
तृ. व. शा

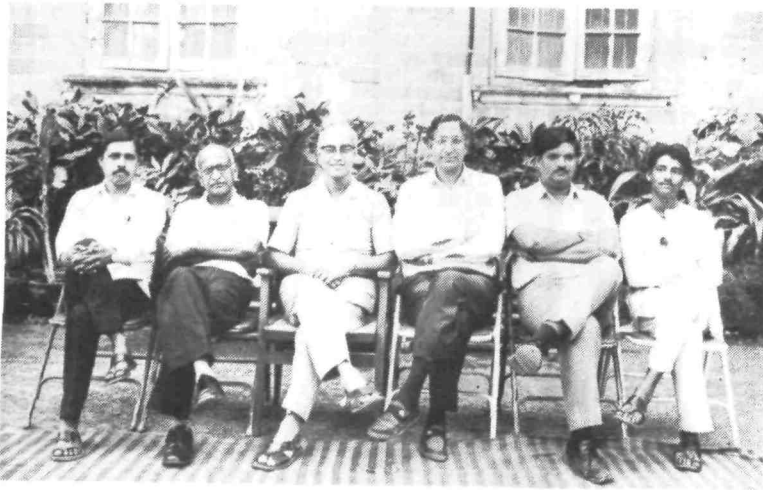
संतोष थोरात
द्वि. व. सा.

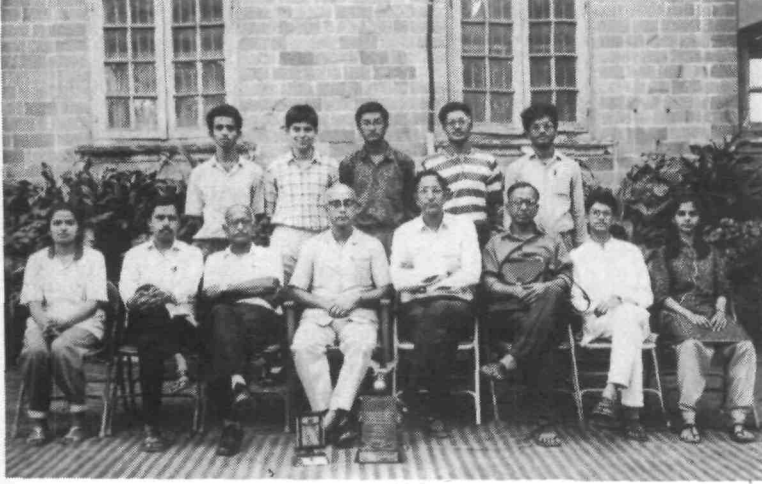
कलामंडळाचे विद्यार्थी

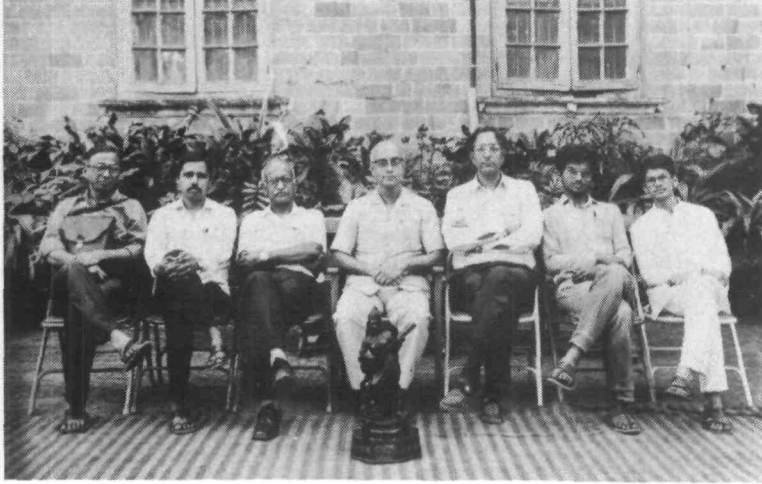
कलामंडळाचे विशेष नैपुण्य प्राप्त
विद्यार्थी

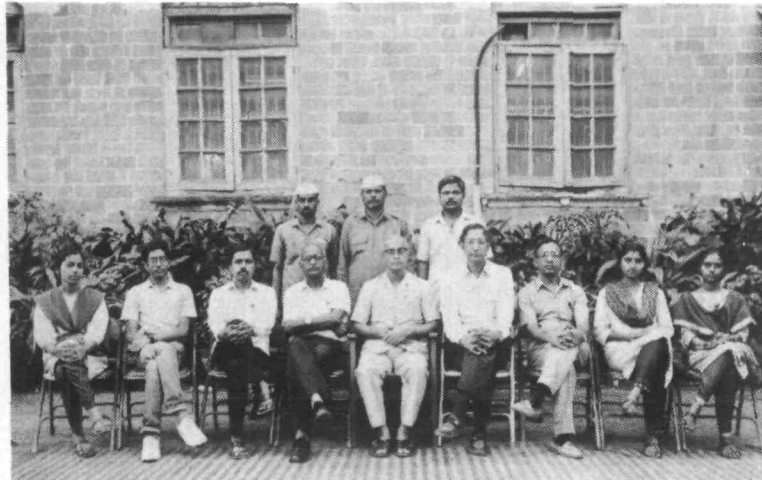
एस. पी. रिट्यू संपादक विद्यार्थी

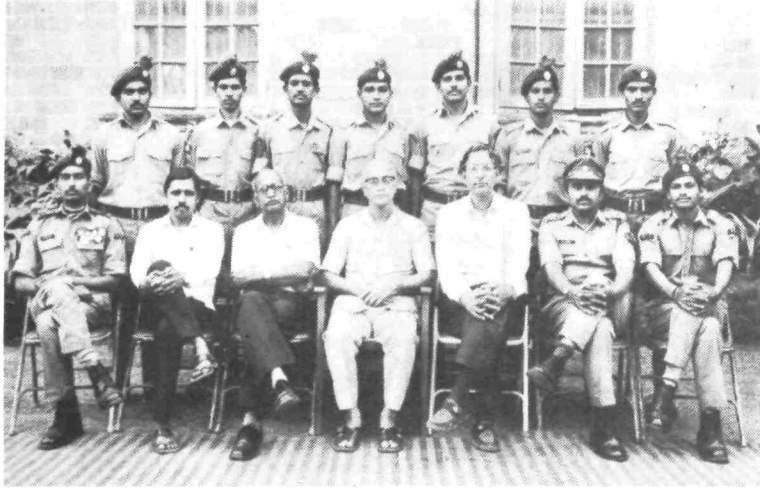
वादसभेचे विद्यार्थी

रानडे वक्तृत्व स्पर्धा करंडक
विजेता संघ

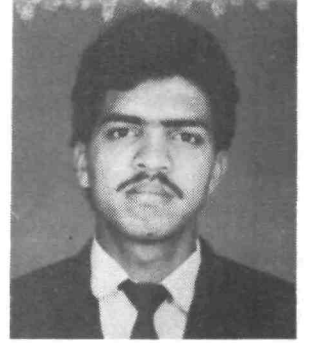

परशुरामीय विद्यार्थी संपादक
मंडळ

राष्ट्रीय छात्रसेनेचे विद्यार्थी

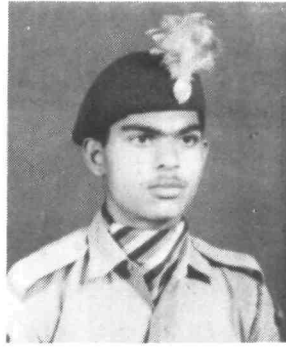
राष्ट्रीय छात्रसेना आणि राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी

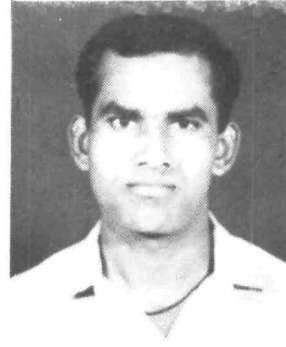
सुधीर शिंगडे
G. S.
Mcom II

अनुप बरबरे
सर्वोत्कृष्ट छात्रसैनिक
(सी. अंडर ऑफिसर)

संतोष याकणकर
सुवर्ण पदक
(बेनेट फायटिंग)

दत्तात्रय अरकडे
युवक शिवीर, नवी दिल्ली

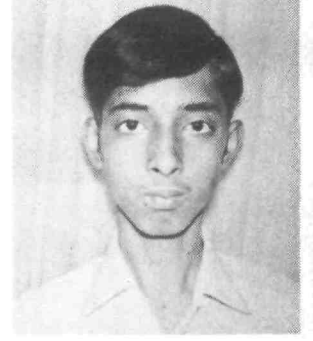
अनुराधा दातार
बेसिक लिडरशीप कॅम्प

नंदकिशोर आहेर
कै. अरविंद सातपुते पारितोषिक
उत्कृष्ट विद्यार्थी

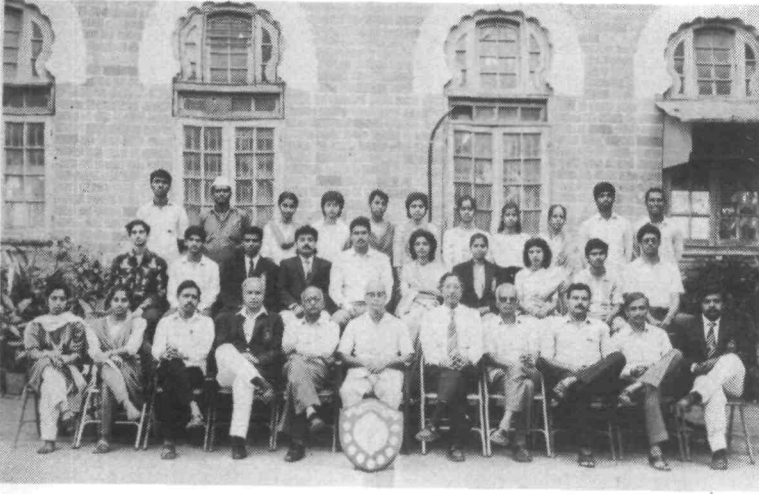

स्मिता कुलकर्णी
सुवर्ण महोत्सव पारितोषिक

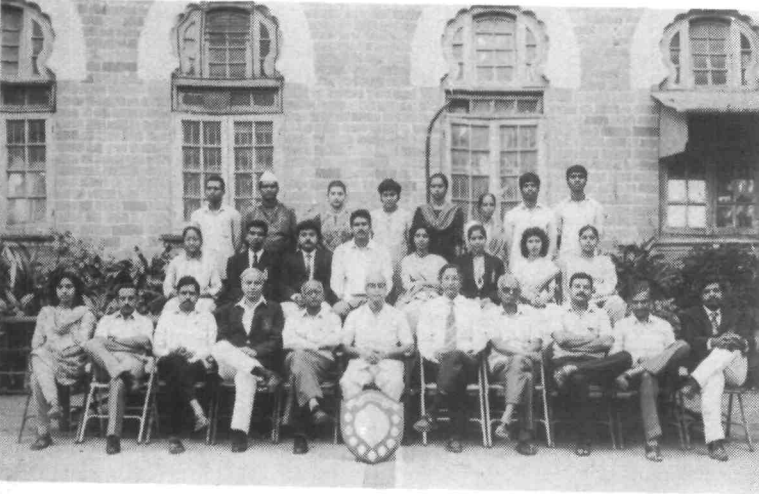

मोresh्वर खांडके
विभागून

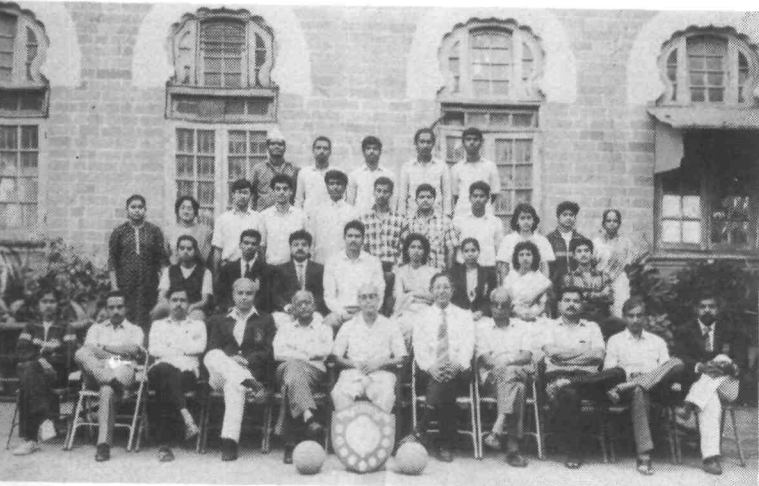
जिमखाना विभाग

कनिष्ठ आंतरमहाविद्यालय
खो-खो विजेता संघ

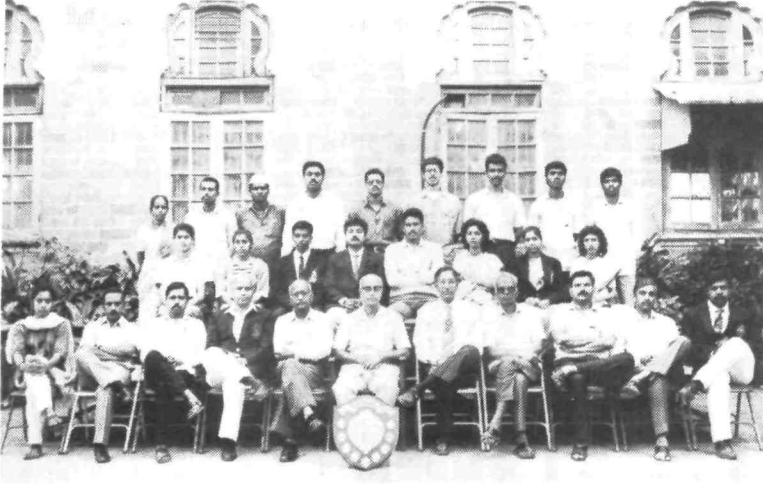
आंतरमहाविद्यालयीन कबड्डी
विजयी संघ

आंतरमहाविद्यालयीन व्हॉलीबॉल
विजयी संघ

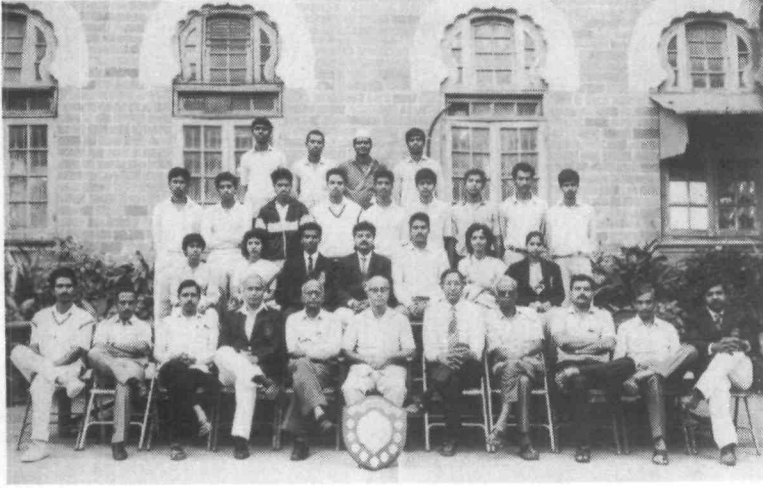
आंतरमहाविद्यालयीन ज्युदो
मुष्टीयुद्ध विजयी संघ

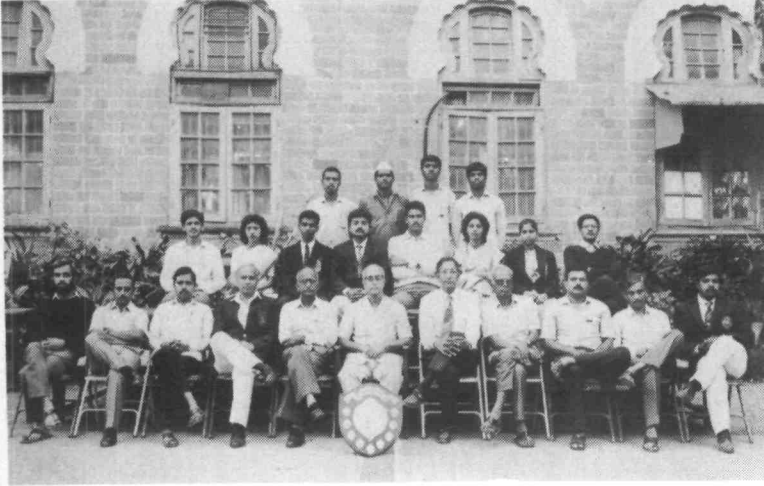
पुणे विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू
अॅथलॅटिक्स

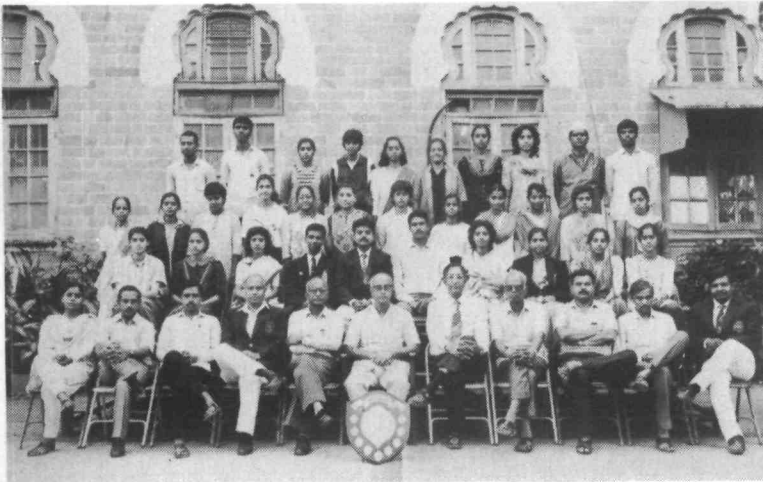
आंतरमहाविद्यालयीन कबड्डी
विजयी संघ

आंतरमहाविद्यालयीन क्रिकेट
विजयी संघ

आंतरमहाविद्यालयीन 'बुद्धीबळ'
विजयी संघ

पुणे विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू

ज्ञानेश्वरीतील कर्ममार्ग

कलिका कोकाटे द्वि. व. सा.

(प्रो. जी. आर. मल्कानी निबंध स्पर्धा (१९९०) द्वितीय पारितोषिक)

आज विसावे शतक संपता संपता तयार झालेल्या समाजाच्या मानसिक स्थितीकडे आपण पहातो तेव्हा दिसते की, आजच्या समाजावर विज्ञानाचा ठळक पगडा आहे.

गेल्या दोन शतकांत विज्ञानाची झपाट्याने प्रगती झाली. आजच्या आपल्या आयुष्यात त्यामुळे बऱ्याच प्रमाणात अपरिहार्यपणे कळत नकळत यांत्रिकपणा आलेला आहे. मानवी जीवनमान उंचावलेले आहे, असे आपण म्हणतो तेव्हा घरात शारीरिक कष्ट कमी करणारी यंत्रे आली, आर्थिक सुबत्ता आली एवढाच अर्थ अभिप्रेत धरला जातो. पण प्रश्न उद्भवतो की माणूस बदलला आहे का? ज्या नवीन मूल्यांच्या आधारेण माणूस जीवन जगतो त्या मूल्यांबद्दल आजच्या माणसाला काय वाटते? हे प्रश्न महत्त्वाचे आहेत.

मानवी जीवनाचे ध्येय माणसाला कळले आहे का? यावर माणसाची माणूस म्हणून किती प्रगती झाली हे ठरवता येईल.

तांत्रिक सुखसुविधांनी मानवाचे घर बदलले असेल पण घरात रहाणारा माणूस कितपत प्रगत आहे त्याच्या आचरणावरच अवलंबून आहे. माणसाला जीवन जगताना पदोपदी इतर व्यक्तींशी, समाजाशी संबंध ठेवून जगावे लागते. या संबंधात जर प्रत्येकाच्या एकमेकांकडून भरमसाठ अपेक्षा असतील तर अपेक्षाभंगाचे दुःख होणारच! या दुःखात मग कर्मच न करण्याची, समाजातून दूर जाण्याची

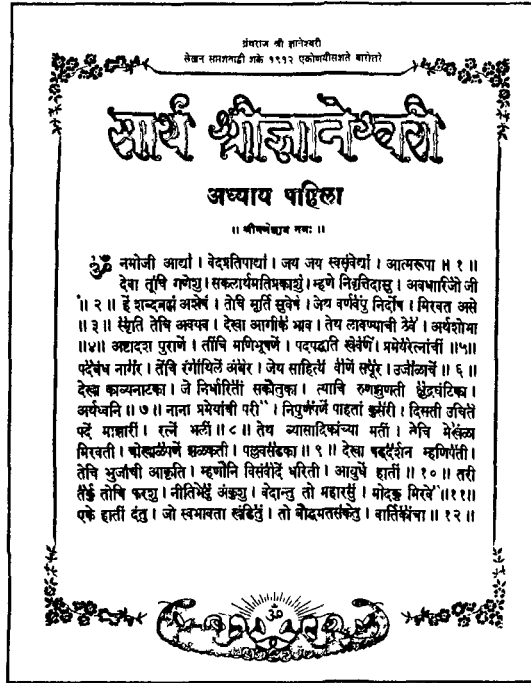
विचारसरणी जन्म घेते. पण समाजातल्या प्रत्येक घटकाने समाजत्याग करावयाचे ठरविले तर प्रश्न तर सुटणार नाहीच उलट अपरिपक्व संन्यासाने अधःपतन होईल.

समाजात राहून कर्म करत असताना कोणते कर्म श्रेष्ठ? ते कसे करावे? ह्या प्रश्नांची उत्तरे देणारे शास्त्र आवश्यक असते. याच शास्त्राला 'कर्ममार्ग', 'कर्मयोग' किंवा 'कर्मशास्त्र' म्हणता येईल.

जे हजारो वर्षांपूर्वी उपनिषदांत जे ज्ञान ऋषींनी सांगितले तेच ज्ञान श्रीकृष्णाने अर्जुनाला सांगितले.

अर्जुन कुरुक्षेत्रावर आलेला असतो, तो लढण्यासाठीच. अनेक वर्षांपासून पांडवांच्या मनात कौरवांचा सूड घेण्याचे ठाम

झालेले असते. पण अर्जुन अचानक युद्ध नाकारतो. याचे कारण तो भिन्ना असतो असे नाही, तर आत्मस्वकियांना मारणे त्याला चुकीचे वाटते. आपण करतो ते बरोबर आहे, असा आत्मविश्वास असेल तर माणूस बेधडकपणे पुढे जातो. पण अर्जुनाला मोहामुळे एकाएकी आपण करतो ते चुकीचे आहे, पापमय आहे, असे वाटू लागले म्हणून मग अर्जुन कर्माचा त्याग करून संन्यास घेण्याच्या गोष्टी करू लागला होता. त्याच्या मनात कोणते कर्म श्रेष्ठ? पाप कोणते व पुण्य कोणते? हा संभ्रम झाला होता. शूर वीर अर्जुन गांडीव खाली ठेवून भिक्षा मागून जीवन कंठणे श्रेष्ठ आहे,

असे बोलू लागला होता. नातेवाईकांना मारुन राज्य भोगणे पापकर्म होईल, अशी भिती त्याला वाटत होती. अर्जुनाचा उद्वेख ज्ञानेश्वर चिखलात रुतलेल्या राजहंसाशी करतात. मोहमयी व अज्ञानमयी चिखलात अर्जुनाची कर्तव्यबुद्धी अडकलेली होती. धर्म, कर्तव्य याचे परखड ज्ञान सांगणे म्हणूनच आवश्यक होते.

या कर्मशिक्षणाचे महत्त्व एवढेच नाही की माणूस केवळ कर्म करत राहतो, पण तो ज्ञानयुक्त कर्म करतो. यामुळे त्याची केवळ भौतिक उन्नती होते, असे नाही तर त्याची आध्यात्मिक उन्नती होते. या प्रगतीमुळे तो समाधानी राहतो, जी जी कर्मे करतो, ती योग्य प्रकारे करतो व समाजाच्या प्रगतीमध्ये महत्त्वाचा वाटा उचलतो.

ज्ञानेश्वरांच्या काळात वैदिक धर्माचा चुकीचा अर्थ लावल्यामुळे समाजात सकामभावनेने पूजा यज्ञ करणे याचे प्रमाण वाढले होते. पुरोहित वर्गच केवळ संस्कृत जाणत असल्यामुळे शास्त्राचा स्वतःला हवा तसा अर्थ लावून समाजाला पिळत होता. जातीयता विकोपाला गेली होती. स्वतः ज्ञानेश्वरांनाही वाईट प्रथा व रुढींमुळे अतोनात छळ सोसावा लागला, हे एक उदाहरणच आहे. या रुढी प्रथांमुळे विलक्ष कर्मकाण्डामुळे समाज कंटाळला होता. काही वाईट घडले तर संन्यास घ्यायचा असे घडत होते. पण अपरिपक्व संन्यास घेऊन केवळ अधःपतनच होते. संसारात राहून खऱ्या अर्थाने कर्म आणि संन्यास यांची सांगड घालून उन्नती कशी करावयाची - साधावयाची हे समाजाला सांगणे आवश्यक होते. गीतेमध्ये हा सर्व विचार सविस्तरपणे आला आहे. कारण ती सर्व उपनिषदांचे सार आहे. पण ती संस्कृतमध्ये लिहिली असल्यामुळे सर्वसामान्यांना दुर्गम होती. धुकेलेल्या माणसाच्या हातात जर पंचपक्वान्नांनी भरलेला पण बंद डबा दिला व तो त्याला उघडता येत नसेल, तर त्याचा त्याला काय उपयोग आहे ? श्रीमद्भगवत गीतेत अमृत असले तरी ते सर्वसामान्यांना दुर्लभ होते. मग ते त्यांच्या पर्यंत पोहोचविण्याकरीता ज्ञानेश्वरांनी ज्ञानेश्वरीची योजना केली.

श्रीकृष्णाने सुरुवातीला अर्जुनाला त्याच्या वीरपणाची आठवण करून दिली. सर्व लौकिकाचा नाश होईल, धर्माची बाजू कमी पडेल, तेव्हा युद्ध करण्याशिवाय उपाय नाही, हे समजावून देऊ लागला, पण अर्जुन काही मोहातून सुटेना. तेव्हा श्रीकृष्णाने अर्जुनाला आल्याचे अमरत्व व देहाची नश्वरता समजावून सांगितली. या जगात

कुणी कुणाला मारू शकत नाही. कारण प्रत्येकजण हा आपापल्या कर्मफळाचे भोग भोगत असतो.

“आणि शरीरजात आवघे हे नाशवंत
म्हणोनि तुवां झुंझावे पांडुकुमरा ॥”

‘कर्म’ हा शब्द ‘कृ’ धातू पासून बनला याचा अर्थ करण, व्यापार किंवा हालचाल. मनुष्य हा कितीही ठरविले तरी कर्म न करता रहात नाही. कर्म हे केवळ शारीरिक असते असे नाही, तर ते कायिक वाचिक व मानसिक असते. कोणतेही कर्म करताना शारीरिक हालचाल होते, शिवाय त्या बद्दल बोललेही जाते. हे कर्म करायचे ठरवलेले असते, त्याशिवाय ते घडत नाही, म्हणजेच ते मानसिकही असते. या तिन्ही प्रकारे कर्म केले जाते. त्यामुळे कर्मत्याग हा अशक्य आहे. जोपर्यंत मनुष्य प्रकृतीअधीन आहे, तो पर्यंत कर्म करावेच लागते. म्हणजेच....

“पंखे विहित कर्म जेतुले ते सळे तरी वासंडिले
तरी स्वभाव काय निमोले इंद्रियाचे ॥”

जरी मनुष्याने एकदम सर्व कर्म सोडून देतो म्हणून सोडले तरी इंद्रियाचे चलन कधी थांबत नाही. खाणे, चालणे, बोलणे, ऐकणे, पहाणे, श्वास घेणे. व सोडणे काही थांबत नाही. म्हणजेच शरीर जो पर्यंत आहे, तो पर्यंत कर्म ही क्रमप्राप्तच आहेत. मग माणसाने जन्ममरणाच्या चक्रातून कसे सुटावे ? जर तो कर्म करतच राहिला तर तो त्यात अडकतच जाणार हे उघड आहे.

कर्म जर अपरिहार्य आहेत, तर मग कर्म मार्गातून सुटका कशी ? कर्मयोग्याचे वर्णन करताना असे सांगतात, की पाण्यात पडलेले पाण्याचे प्रतिबिंब हे पाण्यात असूनही पाण्यात नसते. त्याप्रमाणे माणसाने कर्म करावे, पण त्याची आसक्ती न धरावी. अर्जुनाचेच उदाहरण पाहता त्याने युद्ध करावे पण जिंकू का हरू याची चिंता करायची नाही, पाप पुण्याची काळजी करायची नाही.

प्रत्येकाने स्वधर्माचरण करावे असे भगवंत सांगतात. प्रत्येकाची प्राप्त परिस्थितीमध्ये काही कर्तव्ये असतात. उदा. अर्जुन हा क्षत्रिय होता. अधर्मी लोकांपासून समाजाची सुटका करणे हा त्याचा राजधर्म कुळधर्म आणि स्वधर्म होता मग कुणी माझे भाऊ आहेत, गुरु आहेत, या मोहात न पडणेच श्रेयस्कर होते.

अशा प्रकारे “केवळ कर्म, म्हणजेच निष्काम कर्म

करायची. अशी कर्म केल्यावरच मोक्ष प्राप्त होतो. अन्यथा या जगरहाटीतच जीव अडकतो.

कर्म मार्गाच्या नावेत बसूनच जर मोक्षाच्या पैलतीरी जायचे तर ही कर्मरूपी नाव सोडणे वेडेपणाचेच ठरते म्हणून ज्ञानेश्वर महाराज म्हणतात,

“सांगे पैलतीरा जाने ऐसे व्यसन का जेथ पावे
तेथ नावेत त्यजावे घडे केवी ॥”

स्वधर्माचे आचरण निष्काम भावनेने करावे व त्यानेच मोक्ष प्राप्ती होत असते. हे समजून आचरण करणाऱ्या माणसाला कर्म बंधन प्राप्त होत नाही. असा माणूस ब्रह्म स्थितीला प्राप्त होतो.

मात्र काही लोक हे केवळ ज्ञानाची उपासना करतात पण कर्म करण्याचा आळस करतात, अशा लोकांचा विनाश तर ठरलेलाच असतो. ईषावास्योपनिषद या उपनिषदात अशा माणसांबद्दल सांगणारा एक श्लोक आहे.

‘अंधन् तमः प्रविशान्ति ये अविद्यां उपासते
ततो भूर्य एव ऐस्तु विद्यायां रताः’

म्हणजेच जी माणसे केवळ भौतिक जगात गुरफटून जातात, ते अंधारमय लोकांत जातात. पण जे कर्म ही करत नाहीत व केवळ ज्ञानाच्या गप्पा मारतात ती माणसे त्याहून अंधारमय लोकास जातात. तात्पर्य असे की, जीवनात उपयोगी असलेली कर्मे जो ज्ञानाच्या अधिष्ठानावर करतो तोच योगी आहे. एकांगी विचार करून एकाच मार्गाचा अत्यंतिक अनुनय करणारे हे विनाश पावतात.

जी माणसे संन्यास श्रेष्ठ मानतात, ती कर्माचा त्याग करतात, पण आपण पाहिले की कर्माचा सर्वस्वी त्याग शक्य नाही, मग तरीही तसे करण्याचा प्रयत्न केला तर “घर बांधले डोंगरी विषया हिंडे दारोदारी” अशी स्थिती होते. म्हणून संन्यास हा कर्माचा नसून कर्म आसक्तिचा संन्यास घ्यायचा आहे.

भक्तिमार्गाचा चुकीचा अर्थ लावणारे लोक समजतात की, यांत्रिक पूजा, व्रत, वैकल्प्ये, माळा याने देव प्रसन्न होतो, पण श्रीकृष्ण स्वतः सांगतात की, प्रत्येक कर्म हे केवळ ब्रह्मभावनेने करावे, ज्यांना हे शक्य नाही, त्यांनी सर्व कर्मफले भगवंताला अर्पण करावीत, म्हणजे पुन्हा इथे फळाबद्दल निरासक्त होणे ओघाने येतेच.

गीतेत जिथे जिथे श्रीकृष्ण “हे कर्म मला अर्पण कर,” “हे जग माझ्यातून निर्माण होऊन माझ्यातच विलीन होते” असा उल्लेख करतात; तेव्हा “मी” म्हणजे देवकी नंदन कृष्ण नाही, तर या जगाचे आदिकरण परब्रह्म की ज्याचे आपण सारे अंश आहोत, असा अर्थ होतो.

असे केल्यामुळे मनुष्याचा “मी” व्यक्ती हा अहंकार सुटतो. अहंकाराच्या तावडीतून सुटणारा माणूस कोणत्याही मोहपाशात अडकून जात नाही व मुक्त होतो. ध्यान योगाबद्दल सुद्धा आपल्याला असे म्हणता येईल की, हा कर्मयोगालाच पूरक आहे. तत्त्वतः जरी आपल्याला कर्मयोग पटला तरी तो आचरणात येण्यासाठी मनाची स्थितप्रज्ञता आवश्यक असते. ती मिळविण्यासाठी ध्यानाचा अभ्यास करून मनाची चंचलता कमी करता येते व कर्मयोग आचरणात आणायला मदत होते.

आपल्याला असे म्हणता येईल की, कर्मयोग व ध्यानयोगाची साधना करीत भक्तियुक्त व ज्ञानयुक्त होऊन कर्मफलाचा संन्यास घेऊन आचरिला, तर मानवाला मुक्त होता येईल.

प्रश्न असा राहतो की, एकदा आत्मरूपमय झाले की मग तरी कर्माचा त्याग करावा का? श्रीकृष्ण सांगतात, की आत्मरूपमय झाल्यावर जर अजून शरीर सुटलेले नाही, तर शरीरकर्म कशी सुटतील? म्हणजेच शरीराला आवश्यक तेवढी कर्मे करावीत. कर्म करण्यांत तोटा काहीच नसतो, कारण ती कर्मफळे त्याला बाधत नाहीत,

“वन्हीची ज्वाळा जैसी वाया जाय आकाशी
क्रिया जिरो दे तैशी शून्यामाजी” ॥

ज्वाळा ज्याप्रमाणे आकाशाकडेच जाते परत येत नाही, त्याप्रमाणे क्रियेचे फळ ही कर्त्याला बाधत नाही.

अशा “योगी” माणसांची कर्म ही योग्यच होतात व ती समाजाला आदर्श ठरतात. लोकसंग्रहास्तव त्याने कर्मे करावीच लागतात. नाहीतर लोक पाहतील की हा मनुष्य स्वतःला आत्मज्ञानी म्हणवितो व कर्मे करीत नाही. मग आपण ही असेच करावे. कालांतराने सर्व समाज मग आळशी बनेल व विनाशाकडे जाईल. आत्मज्ञान हे स्वसंवेध असते व ते लोकांना बाहेरून सहज कळत नाही. त्यांच्यापुढे योग्य कर्माचा आदर्श ठेवणे आवश्यक असते. म्हणून कर्मे ही केलीच पाहिजेत. श्रीकृष्ण, राजा जनक यांनी स्वतःच्या

आयुष्याच्या रुपाने कर्मयोगाचा आदर्श ठेवला.

आज गीतेच्या कालानंतर हजारो वर्षानंतर, ज्ञानेश्वरीच्या सातशतकानंतर आपण त्याचे अध्ययन करतो, याचे कारण गीतेतील तत्वज्ञान हे स्थळकाळ निरपेक्ष आहे. श्रीमद्भागवतगीतेचा एक नीतिशास्त्र म्हणून विचार केला जातो. नीतिशास्त्र म्हणजे माणसाने जीवनांत आचरण कसे करावे, व त्या आचरणाला नैतिक अधिष्ठान असावे, हे सांगणारे शास्त्र. गीतेमध्ये, माणसाने जीवन जगत असताना स्वतःच्या आणि समाजाच्या दृष्टीने हितकारक ठरण्यासाठी निष्कामकर्म करावे, हे सांगितले म्हणून ते नीतिशास्त्र आहे.

परंतु माणसाला जर सांगितले की, तू स्वतःला त्रास झाला तरी चालेल पण चांगला वाग व समाजोपयोगी हो व या सांगण्याला काही कारण दिले नाही तर हा विचार कितीही उच्च, उदात्त असला तरी समाजाच्या प्रत्येक स्थरात प्रामाणिकपणे आचरला जाईलच असे नाही. म्हणून नीतिशास्त्राला अध्यात्मिक बैठक असेल तर माणसाला जास्त पटते. “तू अनासक्त भावनेने कर्म कर, म्हणजे तू जीवनमरणाच्या चक्रातून सुटशील व मोक्ष प्राप्त होईल” हे जर माणसाला सांगितले तर नैतिक आचरण हे समाजावर उपकार करण्यासाठी नसून स्वतःची उन्नती करून समाजाला उन्नती करण्यास मदत करणे हे आपले कर्तव्य आहे, हे पटते. हे पटल्यावर मग तो मोक्षाचीही आसक्ती धरत नाही. तर कर्तव्य करण्यासाठी शक्य तितक्या उत्तम प्रकारे कर्म करतो, म्हणून गीतेतील तत्वज्ञान हे नीतिशास्त्र तर आहेच पण अध्यात्मशास्त्रही आहे. ‘शास्त्र’ या शब्दाचा अर्थ “कोणत्याही विषयाचे वस्तुनिष्ठ व प्रामाणिक अध्ययन”

अध्यात्मशास्त्र हे मानवी जीवन व विश्व यांच्या परस्पर संबंध व स्वरूप याबद्दल सांगणारे आधारभूत शास्त्र आहे. जगाचे आदिकरण काय हे सांगणारे विचार प्रधान शास्त्र तर आहेच. पण प्रत्यक्ष जीवन कसे जगावे, हे सांगणारे प्रयोगशील शास्त्र आहे. विचार व आचार यांची सांगड घालणे व अंतिम ध्येय गाठणे म्हणजे योग. गीता हे योग शास्त्र आहे. अशा प्रकारे गीतेला नीतिशास्त्र, आध्यात्मिक शास्त्र योगशास्त्र म्हणतात. पण जर एका शब्दात वर्णन करायचे झाले तर “सत्यशास्त्र” आहे. असे म्हणता येईल. “सत्य” हे पूर्ण असते. त्यामुळे जीवनाचा व विश्वाचा साकल्याने विचार करणारे पूर्णशास्त्र किंवा सत्यशास्त्र आहे.

अर्जुन व युद्धभूमी हे केवळ एक निमित्त होते. समाजात मानवी मूल्यांचा वस्तुनिष्ठ विचार व आचार दुर्मिळ होत चालला होता. ही परिस्थिती आजही आहे. आजच्या माणसांच्या मनात अर्जुन आहे. अर्जुनाच्या शंका आहेत काय करावे व काय करू नये, अशा कात्रीत तो सापडतो. तेव्हा त्याच्या कलाने त्याला मानवणारी पण निरपेक्षपणे सत्य अशी उत्तरे त्याला श्रीमद्भागवतगीता, ज्ञानेश्वरी रुपी आईकडून मिळतील. या मातेच्या तत्वज्ञानाचे, आध्यात्माचे बाळकडू समाजाला मिळाले, तरच तो समाज कोणतीही आपत्ती सहज झेलू शकेल व उत्कर्षाची शिखरे पादाक्रांत करू शकेल.

‘कैसा विश्वाचिया कृपा करुनि
महानंद सोपा अर्जुनाच्या रूपा
आणिला देवा !’

★ ★ ★

महात्मा फुले : विचार आणि आचार

वैशाली कुलकर्णी तृ. व. सा.

एक सूर्य सर्वा प्रकाशास देतो । उद्योगा लावीतो ।
प्राणीमात्रा । मानवासहित प्राण्यांचे जीवन । सर्वांचे पोषण ।
तोच करी ॥ सर्वा सुख देई जनकाच्या परी । नच धरी दूरी ।
कोणी एका । मानवाचा धर्म एकच असावा ॥ सत्याने
वर्तावा । जोती म्हणे ॥

असे माणुसकीचे महान मूर्तिकार महात्मा जोतीराव
गोविंदराव फुले हे मानवतेचे बीज पेरणारे, स्वतंत्र्याचे,
समतेचे रोपटे लावणारे, सर्व प्रकारच्या गुलामगिरीची मुळे
खणून काढणारे महापुरुष होते. चिरकाळ टिकणाऱ्या
स्वातंत्र्यासाठी आवश्यक असलेल्या भूमीची मशागत

करणारे खरे देशभक्त होते. केवळ राजकीय गुलामगिरीच नव्हे, तर धार्मिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक क्षेत्रातली सर्व प्रकारची गुलामगिरी नष्ट करणारे असे जोतिबांचे तत्त्वज्ञान होते. मानवता, बुद्धिप्रामाण्य, सत्य, समता, स्वातंत्र्य, बंधुभाव शोषणविरोध, न्याय, श्रमप्रतिष्ठा, विज्ञाननिष्ठा हे त्यांच्या तत्त्वप्रणालीचे प्रमुख आधारस्तंभ होते.

महात्मा फुलेंच्या विचारांचे आणि आचारांचे वैशिष्ट्यपूर्ण वेगळेपण समजण्यासाठी, एकूण परिस्थितीचा संदर्भ विचारात घेणे आवश्यक आहे. प्राचीनकाळापासूनच ब्राह्मणधर्मग्रंथकारांनी सामाजिक श्रेणीरचनेत ब्राह्मणांचे श्रेष्ठत्व दृढ करून विषमतेची बीजे पेरून ठेवलीच होती. मराठी भाषिक प्रदेशात पेशवाईच्या काळात यात भरच पडली. ब्राह्मणांचे वर्चस्व वाढले. शूद्रातिशूद्र, शेतकरी, कष्टकरी वर्गांचा अनन्वित छळ करण्यात येई. प्रत्यक्ष छळापेक्षा छळाच्या भीतीनेच शूद्रातिशूद्र बिनबोभाट सर्व रुढी पाळू लागले. ब्राह्मण हे भूदेवच बनले.

पेशवाई संपली. इंग्रजी राजवट सुरु झाली. इंग्रजी राजवट चालवण्यासाठी इंग्रजांनी ब्राह्मणांना हाती घेतले. त्यामुळे शूद्रातिशूद्रांचे शोषण वाढतच गेले. परंतु ब्रिटीश राजवटीमुळे व इंग्रजी शिक्षणामुळे व्यक्तिस्वातंत्र्य व्यक्तिप्रतिष्ठा, कायद्यापुढील समानता, व्यक्तिनिरपेक्ष न्याय या तत्त्वांचा अंमल सुरु झाला. शूद्रातिशूद्र जातींना वर्णानुवर्षांच्या सामाजिक दास्यातून मुक्त होण्याची वाट मोकळी झाली. त्यामुळे ब्रिटीश जाणे म्हणजे परत ब्राह्मणशाहीचा विपर्यास होण्यासारखे, त्यापेक्षा ब्रिटीश अंमल परवडला, अशी फुल्यांची धारणा होती. फुल्यांच्या मते सत्तेतील विशीष्ट जातींची मक्तेदारी नष्ट होणे व सर्व जाती-जमातींना सत्तेचा मार्ग खुला होणे, म्हणजेच प्रशासनाचे अब्राह्मणीकरण ! शिक्षण, न्याय, महसूलादी प्रशासनाचे अतिरेकी ब्राह्मणीकरण ही समताधिष्ठीत समाजनिर्मितीतील मोठी धोंड आहे. यासाठीच शूद्रातिशूद्रांचा प्रशासनात प्रवेश होईल अशी धोरणे आखावीत असे त्यांचे मत होते.

एकूण समाजात इंग्रजी सत्तेबद्दलची कडवी प्रतिक्रिया वाढत असतानाच महात्मा फुल्यांनी मात्र इंग्रजांचा प्रतिकार हे एवढेच ध्येय डोळ्यांसमोर न ठेवता इंग्रजांमुळे समजलेल्या मानवतावादी तत्वप्रणालीचा स्वीकार करून आपली समाजव्यवस्था सुधारण्याचे ध्येय उराशी बाळगले.

माणसामाणसातील भेद नष्ट करून प्रत्येक मानवाचे समान अधिकार त्यांना प्रस्थापित करायचे होते. महात्मा फुल्यांच्या विचारांमध्ये 'स्वातंत्र्य' ही कल्पना व्यापक अर्थाने वापरलेली आहे. 'स्वातंत्र्य कोणापासून' या प्रश्नाबरोबरच 'स्वातंत्र्य कशासाठी' हा अधिक अर्थगर्भ प्रश्न फुले विचारतात. 'परकीय सत्तेपासून स्वातंत्र्य' हे तत्कालीन राष्ट्रवाद्यांचे म्हणणे फुल्यांना नकारात्मक वाटत नव्हते. परंतु ते बहुजन समाजाच्या हिताच्या दृष्टीने हानीकारक वाटत होते.

परंतु उच्च जातींचे निर्मूलन आणि त्याजागी कनिष्ठ जातींची प्रतिष्ठापना हा फुल्यांचा अब्राह्मणीकरणाचा अर्थ नाही. तसे म्हटल्यास फुले सूडाच्या विचाराचे ठरतील. फुले क्रांतिकारक होते. म्हणूनच ते म्हणतात, 'सरकारने प्रत्येक जातीच्या संख्येच्या प्रमाणात प्रशासनात त्या त्या जातींना सेवेची संधी दिल्यास, उच्च जातीयांची मक्तेदारी संपुष्टात येईल.' जातीव्यवस्थेला सुरंग लावणे ही त्यांच्या विचारांची व कार्याची एक बाजू आहे पण मूलभूत हक्कांचा उद्घोष ही अधिक सकारात्मक बाजू आहे. महात्मा फुले ब्राह्मणांविरुद्ध नव्हते, शोषकांविरुद्ध होते, दुराचारी आणि मानवताद्रोही लोकांविरुद्ध होते.

फुले धर्म मानत होते. या जगताची निर्मिती 'निर्मिकाने' केलेली आहे. यावर त्यांचा विश्वास होता. परंतु त्यांची धर्मविषयक कल्पना पारंपारिक कल्पनेपेक्षा वेगळी होती. सर्वच धर्म कोणत्या ना कोणत्या रीतीने सामाजिक विषमता आणि पिळवणूकीला समर्थन देतात म्हणून विश्वबंधुत्व, मानवता आणि समानतेवर अधिष्ठीत असा 'सार्वजनिक सत्यधर्म' हाच योग्य धर्म आहे. अशी फुल्यांची भूमिका होती. ज्या कोणाला उपासनेसाठी वा नीततत्वेचे म्हणून धर्म मानायचा असेल त्याने तो मानावा पण ही नीततत्वे लोकशाही, व्यक्तिस्वातंत्र्य समता, बंधुता, मानवता आणि विज्ञाननिष्ठा या आधुनिक मुल्यांशी सुसंगत असणे आवश्यक आहे असे फुल्यांचे धर्माविषयीचे विचार होते.

महात्मा फुले मानवतावादी विचारांचे असल्याने त्यांना स्त्री-पुरुष विषमता मान्य होणे अशक्यच होते. एकूण समाजात स्त्रीला मिळणारी वागणूक आणि शूद्र जातीतील स्त्रियांचे होणारे शोषण हा फुल्यांच्या चिंतेचा विषय होता. पुरुषप्रधान व्यवस्था आणि शोषणजन्य दारिद्र्य अशा दुहेरी दुःखाने पोळलेली स्त्री फुल्यांच्या विचाराचा केंद्रबिंदू होती.

फुल्यांचे बंड फक्त जातीभेदाविरुद्ध आणि ब्राह्मणशाही विरुद्ध नव्हते. तर सर्व परंपरागत अन्याय्य समाजसंस्थांविरुद्ध होते. बालविवाह, विषमविवाह, बहुपत्नीत्व, पुनर्विवाह प्रतिबंध, केशवपन, वेश्यागमन यांसारख्या स्त्रियांवर अन्याय करणाऱ्या रुढींवर फुल्यांनी अत्यंत कठोर शब्दात टीका केली. जिथे अन्याय दिसेल त्याच्याविरुद्ध कृतीने उभे रहाणे, हे फुल्यांच्या जीवनाचे सूत्र होते. त्यामुळेच त्यांनी स्त्रियांचे स्थान सुधारण्याच्या प्रयत्नामध्ये आपल्या घरापासूनच सुरुवात केली. स्त्री-शिक्षणाची कल्पनाही पचवू न शकणाऱ्या समाजात त्या काळात त्यांनी शिक्षणाचे दरवाजे स्त्रियांसाठी खुले करून दिले. सर्वात प्रथम त्यांनी आपल्या पत्नीला सौ. सावित्रीबाईंना लिहायला-वाचायला शिकवले. शिक्षकी पेशाचेही शिक्षण घेऊ दिले.

सुधारणावादी धोरण पत्करणाऱ्या या दांपत्याला वाळीत टाकून देऊ अशा धमक्या देण्यात आल्या. परंतु सर्व विरोधाला या दांपत्याने तोंड दिले. जन्म आणि कर्म यांच्या फेऱ्यात सापडलेल्या आणि माणूस असून मानवतेच्या सर्व हक्कास वंचित झालेल्या समाजाचा उद्धार करण्यासाठी फुले दांपत्याने बंड पुकारले. ब्राह्मणांना जे अधिकार होते तेच शूद्रांनादेखील असावे या विचाराने महार-मांगांना शाळा खुली केली. शिक्षणाचा अभाव हा शूद्रातिशूद्रांच्या प्रगतीतील मोठा अडथळा आहे याची त्यांना जाणीव होती. 'शेतकऱ्यांचा आसूड' या पुस्तकात प्रारंभी ते म्हणतात, "विद्येविना मति गेली । मति विना नीती गेली । नीती विना गती गेली । गतीविना वित्त गेले । वित्त विना शूद्र खचले इतके अनर्थ एका अविद्येने केले ।" अशाप्रकारे विद्येची महती सांगणारे म. फुले खरंच महापुरुष होणे.

महात्मा फुल्यांनी आपले हे विचार गावोगाव पोहोचवण्यासाठी 'सत्यशोधक समाजाची' उभारणी केली. पुस्तके व साप्ताहिके लिहून सनातन्यांवर टीका केली. निरक्षर लोकांपर्यंतही विचार पोहोचवण्यासाठी १८७३ मध्ये 'सत्यशोधक जलसे' उभे केले. जलशाच्या कार्यक्रमाने लोक पेटून उठले. अन्यायाविरुद्ध लढण्याची ताकद निर्माण झाली. या जलशात अभंग, पोवाडे, फार्स पदे यामार्फत लोकजागृती निर्माण केली. केशवपनासारख्या अनिष्ट प्रथा, मद्यपानासारख्या भयंकर समस्या यांच्या बाबतीत लोकांच्या मनात योग्य ती जाणीव निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला.

हे सर्व वर्ष म. फुल्यांच्या स्मृतिशताब्दीचे वर्ष आहे. महात्मा फुल्यांच्या विचारांच खरं सार काय यासारख्या प्रश्नांवर तात्त्विक चर्चा भरपूर झाली आहे आणि यापुढेही केवळ चर्चा झाली तर त्यातून काहीच निष्पन्न होणार नाही. पूर्वीच्या मानाने आता परिस्थिती बदलली आहे परंतु हा बदल फारच पर्यादित आहे. राज्यघटनेने आणि कायद्याने सर्वांना समान संधी आणि दलितांना विशेष संधी दिली आहे. परंतु प्रत्यक्षात अशी संधी मिळते का हा प्रश्न आहे. प्रत्यक्षात दलितांवर अत्याचार घडतच आहेत. आर्थिक, सामाजिक, राजकीयदृष्ट्या असहाय्य अवस्थेतील दलित या अन्यायाला पुरेसा विरोधही करू शकत नाहीत. मंडल आयोगातील तरतूदी स्वीकारण्याची आणि प्रस्थापित श्रेणीरचना बदलण्याची समाजाची अजून तयारी दिसत नाही. वास्तविकरित्या शासनयंत्रणेत जातीजमातींचा संख्येनुसार त्यांना जागा असाव्यात हा विचार फुल्यांनी शंभर वर्षांपूर्वीच मांडला होता. राखीव जागांची तात्त्विक बैठक त्यांच्या विचारात स्पष्टपणे जाणवते. पण आपण हा विचार अजूनही पचवू शकत नाही. त्याचप्रमाणे महात्मा फुल्यांनी स्त्रीप्रश्नांचे केवढे व्यापक भान शतकापूर्वी दाखवले. परंतु आजही भारतीय स्त्री - पुरुषांची मानसिकता फारशी बदललेली नाही. शिवाय भारतात स्त्रियांचा प्रश्न हा केवळ पुरुषप्रधानतेशीच नव्हे तर जातिव्यवस्थेशी, आर्थिक विषमतेशी वगैरे संबंधित आहे. अशा सर्व बाबतीत बदल होण्याच्या दृष्टीने फारसे आशादायक चित्र दिसत नाही. त्याचप्रमाणे महात्मा फुल्यांनी त्यांचे धर्मविषयक बुद्धिवादी विचार सत्यधर्माच्या स्वरूपात मांडले. परंतु आपला समाज मात्र अजूनही अंधश्रद्धा आणि संकुचित धार्मिक निष्ठांच्या अंधःकारात चाचपडतो आहे. अशा परिस्थितीतून बाहेर पडायचे असेल तर फुले-आंबेडकरांच्या केवळ पूजा उपासना करून आणि चर्चा सत्रे आयोजित करून पुरेसे होणार नाही. त्यांनी दिलेल्या दिशेने आपण मार्गक्रमण केले पाहिजे. समतेवर आधारित बुद्धीनिष्ठ समाज निर्माण करण्यासाठी, संपूर्ण समाजाच्या आचार-विचारात क्रांतिकारक बदल घडविण्यासाठी लढा उभारला गेला पाहिजे.

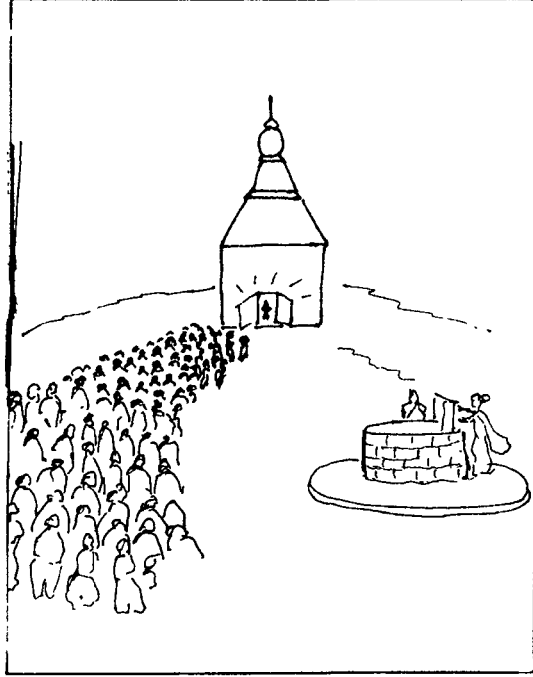
अशा या महापुरुषाला माझा शतशः प्रणाम !

★ ★ ★

डॉ. आंबेडकर एक महापुरुष

स्वाती शेट, मेधा पनवेलकर तृ. व. सा.

हे वर्ष 'महात्मा फुले' यांच्या स्मृतिशताब्दीचे आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जन्मशताब्दीचे वर्ष. सामाजिक समतेसाठी फुले, आंबेडकरांनी केलेल्या महान प्रयत्नांची परंपरा पुढे नेण्यासाठी पुन्हा एकदा संकल्प सोडण्याचे वर्ष ! या वर्षात डॉ. आंबेडकरांना 'भारत रत्न' हा बहुमान दिला गेला. परंतु देशात सर्वत्र धर्मांधजातीय विद्वेषाचे राजकारण खेळले जात आहे देशाची एकात्मता धोक्यात आहे. या देशात लोकशाही समता, बंधुत्व अशा तत्त्वांवर आधारलेला एकात्म समाज निर्माण व्हावा अशी तळमळ ज्यांना वाटते, त्यांनी अशाच समाजाची उभारणी करण्यासाठी ज्यांनी अविरत प्रयत्न केले, त्या महान नेत्यांचे विचार व कार्य समजावून घेणे आवश्यक ठरते.

डॉ. आंबेडकर म्हणजे विसाव्या शतकातील एक महानपुरुष. दलित - मुक्तिलढ्यास आरंभ करून भारतातील पद्धलितांची अस्मिता जागवली ती बाबासाहेबांनीच. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर ही एक महान व्यक्ती तर होतीच पण समाजक्रांतीचे तत्त्वज्ञान मांडणारी विराट शक्ती होती.

फुले - आंबेडकर हा एका अर्थाने नवा द्वंद्वसमास आहे. सामाजिक समतेसाठी ज्योतीरावांनी आरंभलेला लढा डॉ.बाबासाहेब यांनी गतिमान केला. जातीभेदी संस्था

व्यक्तिविकासाला अडथळा करणारी असल्यामुळे समूळ नष्ट व्हावयास पाहिजे, हा आग्रह धरून ज्योतीरावांनी सामाजिक गुलामगिरीविरुद्ध बंडाचे निशाण रोवले. डॉ. आंबेडकरांनी

हिंदू धर्माने खऱ्या अर्थाने स्वातंत्र, समता, बंधुता ही नव्वे स्वीकारली नाहीत असे हिंदू - धर्माच्या तत्त्वज्ञानाची चिकित्सा करताना सांगितलेच. कारण दलित जातीजमातींना या धर्माने पाणुसकीचे हक्क नाकारलेले होते. हे हक्क मिळविण्यासाठी पुकारलेला लढा समतेच्या महान लढ्याचा एक भाग आहे असेच त्यांनी पानले. या लढ्यामुळे दलित जातीजमातींना सोसावी आगणारी गुलामगिरी, त्यांचे मर्वांगाने होणारे शोषण त्यांची नित्य चालणारी विटंबना यांचे निर्मूलन होईल. ही त्यांची श्रद्धा होती. हजारो वर्षे अन्याय व अत्याचाराला

बळी पडलेल्या असृश्य बांधवांच्या मनात असृश्यता निर्मूलनाची भावना निर्माण करण्यासाठी आणि आपल्या हक्कांसाठी संघटितपणे लढा देण्यासाठी डॉ. आंबेडकरांनी आपले सर्वस्व वेचले. डॉ. बाबासाहेबांनी आपल्या विचारप्रणालीने असृश्य वर्गात स्वाभिमान, महत्त्वाकांक्षा व अस्मिता जागृत केली. आपल्यावरील अन्यायाची जाणीव होऊन स्वतःचा उद्धार स्वतः केला पाहिजे या विचाराने असृश्य वर्ग मुक्तिसंग्रामात उतरला व त्या दिशेने वाटचाल करू लागला.

अस्पृश्यता निवारणाची व अस्पृश्योद्धाराची चळवळ महाराष्ट्रामध्ये इतरही काही समाजसुधारकांनी अत्यंत कळकळीने व चिकाटीने हाती घेतली होती. इतरांनी केलेल्या अस्पृश्यांच्या उद्धाराच्या चळवळीत दयाबुद्धी असेल, सेवाभाव असेल. फार तर प्रायश्चित्ताची भावना असेल आणि सामाजिक समता प्रस्थापित करण्याचे ध्येयही असेल. परंतु आंबेडकरांनी अस्पृश्यतेचे दुःख स्वतः अनुभवलेले होते. त्यामुळे अस्पृश्य समाजाच्या ठिकाणी आत्मप्रत्यय आणि स्वातंत्र्याची आकांक्षा जशी त्यांना निर्माण करता आली तशी इतर कोणालाही ती निर्माण करता येणे कठीण होते. म्हणूनच ते अस्पृश्य समाजाचे अनन्य व असामान्य पुढारी झाले.

तो काळ अस्पृश्यवर्गाच्या दृष्टीने खऱ्या गुलामगिरीचाच होता. जिकडे तिकडे रुढींचे, हिंदू धर्म शास्त्राचे, हुकूमशाहीराज्य होते. त्यामध्ये अस्पृश्यवर्ग गुलामाप्रमाणे दैनंदिन जीवन जगत होता. त्या काळात गुणांवर माणसाचे श्रेष्ठत्व मानत नव्हते. जन्मावरून, जातीवरून हे श्रेष्ठत्व ठरत होते. वरिष्ठ जातीत जन्माला आलेला हा कायमसवरूपी श्रेष्ठ ! आणि कनिष्ठ जातीत जन्माला आलेला हा नीच, हीन, असाच ठाम सिद्धांत. एक जन्माने श्रेष्ठ, जातीने श्रेष्ठ तर दुसरा जन्माने, जातीने कनिष्ठ. त्यामुळे जातीजातीत बंधुभावना प्रेम, सहानुभुती कधीच निर्माण झाली नाही. अस्पृश्यांचे दैनंदिन गुलामी जीवन पशुवत होते. अस्पृश्य म्हणून त्यांना कुत्र्या - मांजरापेक्षाही हीन जीवन जगावे लागत होते. त्यांची नुसती सावली सवर्णांच्या अंगावर पडली तर विटाळ होई. सार्वजनिक पाणवठा, विहीर, तलाव याला स्पर्श करता येत नव्हते. देवाचे दर्शन घ्यायचे म्हणजे मंदिराच्या पायरीवर डोके ठेवून माती कपाळाला लावून देवदर्शन घेतल्याचे समाधान मानावे लागे. सार्वजनिक रस्त्यावर मानापानाने स्वतंत्रपणे जाता येत नव्हते. लग्नाची वरात तर गावच्या वेशीच्या आत वाजतगाजत नेण्याची कायमच बंदी. अशा रितीने स्वतंत्रतेचे, समतेचे, बंधुतेचे, न्यायीपणाचे जीवन त्यांना कधीच जगता आले नाही. असा हा भयाण, भेसूर अंधःकाराचा काळ होता त्यातून पुढची वाट काढायची होती. अंधाराकडून प्रकाशाकडे जायचे होते. तीच प्रकाशाची वाट बाबासाहेब अस्पृश्यांना दाखवित होते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी अस्पृश्य वर्गाची अस्पृश्यतेच्या गुलामगिरीतून मुक्ती करण्यासाठी महाड,

नाशिक येथे आपल्या मूलगामी अशा क्रांतिकार्याचे पहिले पाऊल टाकले. त्यांचे हे पाऊल लढाऊ आणि धाडसी होते. त्यात स्पृश्य हिंदू समाजाला, हिंदू मनाला समतेचे आवाहन होते. अस्पृश्य समाजाच्या मुक्ती संप्रामाच्या इतिहासात डॉ. आंबेडकर यांनी टाकलेले हे संघटनात्मक, सामुदायिक सत्याग्रही लढ्याचे पहिलेच क्रांतिकार्य होय. त्यांनी आपल्या अस्पृश्यता निवारणाच्या विचाराला या सत्याग्रहाच्या मार्गांनी प्रत्यक्ष कृतीची जोड दिली. ह्या मानवी अधिकारांपासून अस्पृश्य समाज शतकानुशतके वंचित राहिला होता ते त्यांना प्राप्त करून देण्यासाठी हे सत्याग्रहाचे शस्त्र आंबेडकरांनी उचलले होते. त्या दृष्टीतून महाड, नाशिक, मुखेड, पर्वती, आंबेजोगाई येथील सत्याग्रहांचे फार महत्त्व आहे. अस्पृश्याला सवर्ण हिंदू माणसाप्रमाणे वागण्याचा आणि जगण्याचा हक्क आहे. त्याला अस्पृश्यतेच्या भयंकर विळख्यातून मुक्त केले पाहिजे. याच भूमिकेतून बाबासाहेबांनी सत्याग्रहांचे रणशिग फुंकले.

महाड, नाशिक अशा अनेक ठिकाणी स्पृश्य समाजाने सत्याग्रहींना मारपीट केली. त्यांच्यावर काठ्या दांडुक्यांचा हल्ला केला, दगडांचा वर्षाव केला, सत्याग्रही रक्ताने नहाले. काही वेळा डॉ. आंबेडकरांच्या जीवावर बेतले. जेव्हा हे सत्याग्रही आपापल्या गावी परतले तेव्हा त्यांच्या गावी स्पृश्य हिंदूंनी अस्पृश्यांवर सामुदायिक बहिष्कार घातले. त्यांच्या दैनंदिन जीवनाचा कोंडमारा केला. त्यांना जगणे अशक्य करून टाकले. त्यांचा अनचित छळ केला. अस्पृश्य समाजाला कायमचे अस्पृश्यतेच्या तुरुंगात ठेवण्यासाठी स्पृश्य हिंदू समाजाने खेडोपाडी इर्बेने पाऊले उचलली. अस्पृश्यता निवारणाचे दूर राहिले. अस्पृश्यता कडकपणे जाणिवेने पाळण्याच्या दृष्टीने खेडोपाडी सनातनी प्रतिगामी, रुढीग्रस्त गावकरी पाऊले टाकू लागले. अस्पृश्य समाज माणुसकीच्या वाटेने वाटचाल करण्याचा प्रयत्न करित होता. पण सवर्ण हिंदू जवरीने त्यांची वाटच बंद करित होते. अस्पृश्यवर्ग अस्पृश्यतेची गुलामगिरी झटकून टाकत होते पण उच्चवर्णीय हिंदू अस्पृश्यांवर अस्पृश्यतेची गुलामगिरी दहशतीच्या मार्गाने, अन्यायाने लादत होता. अस्पृश्य वर्गाच्या माणुसकीच्या हाकेला स्पृश्य वर्गाची साथ मिळत नव्हती. तरीदेखील अस्पृश्य समाजाने बाबासाहेबांच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे अस्पृश्यतेच्या विळख्यातून बाहेर पडण्यासाठी स्पृश्यांचा सर्व जाच सहन करित मोठ्या जिद्दीने, आत्मविश्वासाने पाऊले टाकण्यास सुरुवात केली.

बाबासाहेबांच्या नेतृत्वाखाली झालेले सत्याग्रह, त्यांचे लेखन, भाषणे अशा सर्व मार्गाने आंबेडकरांनी अस्पृश्यता-निवारणासाठी लढा दिला. ही विषमता-धिष्टीत समाजरचना त्यांना उलथून पाडायची होती. माणसामाणसातील समानता, बंधुत्व त्यांना प्रस्थापित करायचे होते. हिंदू समाजात स्पृश्यांनी अस्पृश्यांना समान पातळीवर स्वीकारावे ही त्यांची आग्रही भूमिका होती. अस्पृश्यांना मंदिर प्रवेशसुद्धा पुण्यप्राप्तीसाठी नव्हे तर समान अधिकार प्राप्तीसाठी मिळावा ही त्यांची विचारसरणी होती. परंतु प्रस्थापित हिंदू समाजव्यवस्था बदलणे व त्यासाठी उच्चवर्णीय माणसे आपले प्रस्थापित अधिकार सोडणे हे अशक्य आहे हे कालांतराने बाबासाहेबांना जाणवू लागले. त्यामुळे हिंदू धर्माचा त्याग करण्याचा विचार त्यांच्या मनात घोळू लागला. इस्लाम, ख्रिस्तीधर्म, बौद्ध धर्म इत्यादी धर्मांच्या शिकवणुकीचे अभ्यासपूर्वक चिंतन ते करू लागले. राजकारणातही हिंदू समाजापासून अलिप्त होण्याचे धोरण त्यांनी स्वीकारले. आणि रिपब्लिकन पक्षाची स्थापना केली.

भारताच्या स्वातंत्र्यानंतर १९५० मध्ये भारताचे संविधान तयार झाले. आंबेडकर या संविधानाचे शिल्पकार मानले जातात. संविधानकर्त्यांमध्ये अग्रस्थानी असण्याचा बहुमान त्यांना मिळाला. अर्थातच त्यामुळे या मानवी अधिकारांच्या पुरस्कर्त्यांने समताधिष्टीत समाज निर्माण करण्यासाठी आवश्यक त्या सर्व तरतूदी संविधानात करण्याची दक्षता घेतली. संविधानातील या तरतूदीनुसार अस्पृश्यता पालन करण्यास बंदी, हिंदूंची सर्व मंदिरे सर्वांना प्रवेशास मुक्त, उपहारगृहे, करमणुकीची केंद्रे, नदीचे घाट, तळी या सर्वांचा वापर करण्याचा समान हक्क, शिक्षण संस्थांमध्ये सर्वांना प्रवेश मुक्त, लोकसभेत, विधानसभेत

तसेच सरकारी नोकऱ्यांमध्ये राखीव जागा ठेवल्या गेल्या व अस्पृश्यांना सर्व अन्यायापासून संरक्षणाची हमी दिली. संविधानाने अशी अनेक आश्वासने देऊन दलितांच्या आशा-आकांक्षा जागवल्या. घटनेला पूरक असा अस्पृश्यता (गुन्हेविषयक) कायदाही १९५५ मध्ये झाला. परंतु दलितांच्या आकांक्षा, त्यांना मिळालेली आश्वासने व वस्तुस्थिती यात भयंकर दरी आहे, हे आंबेडकरांना सातत्याने जाणवतच राहिले आणि शेवटी त्यांनी धर्मांतराचा निर्णय घेतला. १९५६ साली अस्पृश्यतेतून कायमची सुटका करून घेण्यासाठी व अस्पृश्यांना माणुसकीचे जीवन प्राप्त करून देण्यासाठी त्यांनी स्वतः भगवान बुद्धाचा 'बौद्ध धर्म' स्वीकारला व आपापल्या अनुयायांनाही बौद्ध धर्म स्वीकारण्याचा संदेश देऊन बौद्ध धर्माच्या मार्गाने पाऊले टाकली.

स्वतंत्र भारताच्या राज्यघटनेनुसार 'भारतीय समाजाचा घटक' ही जात नसून व्यक्ती आहे. राज्यघटनेच्या विविध कलमांमध्ये ज्या तरतुदी आहेत त्यानुसार अस्पृश्यता पालनाला बंदी आहे अशा प्रकारच्या तरतुदी व कायदे असूनही आजही अस्पृश्यता पूर्णतः नष्ट झालेली नाही. दलितांकडे संपत्ती, सत्ता व प्रतिष्ठाही नसते एवढेच नाही तर अस्पृश्य माणसे अन्यायाला संघटितपणे विरोध करू शकत नाहीत. म्हणूनच त्यांच्यावरील अन्यायाला अंत नाही. आजही समाजात अस्पृश्यता नष्ट होण्यासाठी फार मोठ्या प्रयत्नाची आवश्यकता आहे. डॉ. आंबेडकरांसारख्या महापुरुषांचे विचार संपूर्ण समाजात पोहोचणे आणि सर्वांनी त्यांचे मानवतावादी तत्त्वज्ञान स्वीकारणे आवश्यक आहे.

★ ★ ★

भारतीय संविधानाचे शिल्पकार : डॉ. आंबेडकर

वैशाली फडणीस द्वि. व. सा.

नुकताच आपण भारताचा एकेचाळीसावा प्रजासत्तकदिन साजरा केला. २६ जानेवारी १९५० रोजी आपण, 'भारत चापुडे प्रजासत्ताक राष्ट्र राहिल,' असे

उद्घोषित केले. ३९५ अनुच्छेद असलेले संविधान याच दिवसापासून अंमलात आले. हे संविधान म्हणजे भारताचे ध्येय, त्याची उद्दिष्टे अंकित करून राज्याकारभाराविषयी

सविस्तर तपशील देणारी एक अलौकीक शिल्पकृतीच आहे. ही शिल्पकृती तयार करताना तिच्या शिल्पकाराची, म्हणजेच डॉ. आंबेडकरांची काय भूमिका होती हे लक्षात घेणे औचित्याचे ठरेल. जे हेतु मनात बाळगून डॉ. आंबेडकरांनी संविधानाचा आराखडा तयार केला ते हेतु साध्य करण्यात आपण कितपत यशस्वी झालो आहोत हे पाहणेही या प्रसंगी महत्त्वाचे आहे.

अशी काही लोकांची भावना आहे की डॉ. आंबेडकरांनीच संपूर्ण संविधान लिहिले आहे. परंतु वस्तुस्थिती तशी नाही. कारण शिल्पकार ज्याप्रमाणे इमारत बांधत नाही तर तिचा आराखडा तयार करतो, त्याचप्रमाणे डॉ. आंबेडकरांनीही संविधानाचा आराखडा तयार केला आहे. संविधान कशा प्रकारचे असावे, राज्यकारभार कोणत्या प्रकारचा असावा इत्यादि रूपरेषा आंबेडकरांनी ठरविली आणि घटनासभेतील आपल्या सहा सदस्यांसमवेत त्या रूपरेषेत तपशील भरले. घटना समितीतील हे सहाही सदस्य तज्ञ मंडळी होती हे लक्षात घ्यावयास हवे. सर्वश्री श्री. एन. गोपालस्वामी अय्यंगार, सर महंमद सादुल्ल, सर अल्लादि कृष्णस्वामी अय्यर, श्री. के. एम. मुन्शी, श्री. डी. पी. खैतान; श्री एन. माधव मेनन हे ते सहा सदस्य होत. श्री. बी. एन. राव हे घटना समितीचे घटनात्मक सल्लागार होते. समितीच्या कामकाजावर डॉ. आंबेडकरांचेही व्यक्तिगत लक्ष होते. लेखन-समितीचेही ते अध्यक्ष होते.

आपल्या समाजातून जातीयता व अस्पृश्यता यांचे उच्चाटन करण्यासाठी शूद्रातिशूद्रांनी स्वतःच प्रयत्न केले पाहिजेत व आपल्या समाजास मुक्त केले पाहिजे असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे मत होते. म्हणूनच त्यांनी घटना-समितीत येण्याचे आमंत्रण स्वीकारले असावे. आपल्या बांधवांचे हितरक्षण करण्याची संधी त्यांना त्याद्वारे मिळणार होती. परंतु डॉ. आंबेडकरांनी केवळ अस्पृश्यांचाच विचार केला नाही तर संपूर्ण देशाचाच व्यापक प्रमाणावर विचार करून कल्याणकारी राज्यक्षम असे संविधान तयार करण्याचा प्रयत्न केला.

भारतीय संविधानात ३९५ अनुच्छेद व दहा परिशिष्टे आहेत. हे जगातील सर्वांत प्रदीर्घ लिखित संविधान आहे. ते तयार करण्यास २ वर्षे ११ महिने व १७ दिवस लागले. प्रत्येक अनुच्छेद घटना समितीत मांडून, त्यावर चर्चा, शंकांचे निरसन इत्यादि झाल्यानंतरच स्वीकारला

गेला. संविधानाची प्रस्ताविका ही एक उत्तम साहित्यकृती आहे. अगदी मोजक्याच शब्दात संविधानाचे सार तीत नेमकेपणाने मांडले आहे.

संविधानाच्या पहिल्या अनुच्छेदातच “भारत या पुढे प्रजासत्ताक संघराज्य राहील” असे जाहीर केले आहे. संघराज्य याचा अर्थ असा की वेगवेगळे प्रांत एकत्रित करून एक मोठे राष्ट्र उभारले आहे व त्यात खरी सत्ता ही लोकांच्या हातात असते. (प्रजासत्ताक) पंतप्रधान किंवा अध्यक्ष हे केवळ लोकप्रतिनिधी असतात. या संघराज्यात राज्ये आणि केंद्रसरकार यांमध्ये सहकाराचे संबंध असावेत या दृष्टीने अधिकारांचे दोघांमध्ये वाटप केले आहे. तथापि राष्ट्राची एकात्मता टिकवण्यासाठी ‘केंद्रोत्सारी’ पद्धत जारी राहिल. म्हणजेच केंद्राकडून राज्यांना अधिकार दिले जातील, आणिवाणीच्या काळात केंद्र सरकारचेच वर्चस्व राहिल.

राष्ट्रपती हे या संघराज्याचे प्रमुख राहतील, परंतु त्यांच्या हाती नाममात्र सत्ता राहिल. खरी सत्ता लोकप्रतिनिधींच्या हाती, पर्यायाने लोकांच्याच हातात राहिल.

राष्ट्राच्या राज्यकारभारासाठी लोकशाही पद्धत स्वीकारली गेली. इथे डॉ. आंबेडकरांना केवळ राजकीय लोकशाही अभिप्रेत नव्हती तर तिच्या द्वारे आर्थिक व सामाजिक लोकशाही प्रस्थापित करावयाची होती. कारण लोकशाही ही केवळ एक राज्यपद्धती नाही तर जीवनाची रीत आहे. समाजातील इतर घटकांकडे समतेते व आदराने पाहण्याची वृत्ती आहे. म्हणूनच संविधानात धर्मनिरपेक्षता, प्रौढमताधिकार, मूलभूत हक्क, निदेशक तत्त्वे यांचा समावेश करण्यात आला.

राज्यकारभाराच्या सोयीसाठी व लोकशाही सुदृढ करण्यासाठी द्विदल राज्यपद्धती स्वीकारण्यात आली. तथापि राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता टिकविण्यासाठी संपूर्ण राष्ट्राचे एकच संविधान, एक नागरिकत्व, एक न्यायदानपद्धती या बाबी स्वीकारण्यात आल्या. त्यासंबंधात संविधानात तपशील दिलेले आहेत. असे राज्यकारभारासंबंधी तपशील संविधानात असावेत की नाही या वरून घटना समितीत वाद उत्पन्न झाला होता. डॉ. आंबेडकरांनी मात्र या तपशीलांचे समर्थन केले, कारण लोकशाही राज्यपद्धती ही भारतास नवीन होती. शिवाय भारत प्रथमच व्यापक प्रमाणावर एकत्रित झाला होता. ही

एकता टिकविण्यासाठी राज्याकारभारत काही गोंधळ उडू नयेत या साठी संविधानात राज्यकारभारासंबंधी काही तपशील आवश्यक होते.

संविधानाद्वारे प्रथमच अल्पसंख्यांक जातींचे अस्तित्व स्वीकारण्यात आले. अल्पसंख्यांक व बहुसंख्यांक एकमेकांत मिसळून जातील अशी समाजरचना डॉ. आंबेडकरांना प्रत्यक्षात आणायची होती. त्या दिशेने पहिले पाऊल म्हणून २९ एप्रिल १९४७ रोजी घटना समितीने अस्पृश्यतेची रूढी बंद झाल्याचे घोषित केले. संविधानाच्या ११व्या अनुच्छेदात याची नोंद घेतलेली आहे. परंतु कायद्याने जरी समता घोषित केली तरी ती प्रत्यक्षात यायला वेळ लागतो. त्या दृष्टीने भारतीय समाज अपरिपक्व होता. तेव्हा सवर्ण व अल्पसंख्यांक एकत्रित येण्यासाठी तसेच राज्याकारभारत अल्पसंख्यांकांचा सहभाग घडवून आणण्यासाठी काही मतदारसंघ त्यांच्यासाठी राखीव ठेवण्यात आले. सरकारी कचेऱ्यांतही काही टक्के जागा राखीव ठेवण्यात आल्या. यावरून आपल्याला डॉ. आंबेडकरांना मानवी मनाची उत्तम जाण होती हे लक्षात येते. मानवी मनातून उद्भवणाऱ्या प्रश्नांसाठी आंबेडकरांनी आधीच बरील तरतूदी करून ठेवल्या होत्या.

जगातील इतर संविधानांच्या अभ्यासानंतर काही अत्याधुनिक वैशिष्ट्ये संविधानात सामाविष्ट करण्यात आली. राष्ट्रवाद, सत्तेचे केंद्रिकरण, बलिष्ठ कार्यकारी मंडळ, धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र आणि कल्याणकारी राज्य ह्या तत्त्वांचा सामाजिक बदल घडवून आणण्यासाठी परिणामकारक हत्यार म्हणून समावेश करण्यात आला. याचा अर्थ लगेचच भारत एक 'कल्याणकारी राज्य' होईलच असे नाही. तर ती तत्त्वे राबविणाऱ्या लोकांवर ते अवलंबून असते, कारण लोकशाही हे दुधारी हत्यार आहे. तिचा उपयोग आर्थिक व सामाजिक परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी करता येईल तसेच दडपशाही करण्यासाठीही करता येईल. डॉ.

आंबेडकर यांनी स्वतः जरी संविधानाचा आराखडा तयार करून ते आधिकाधिक चांगले करण्याचा प्रयत्न केला तरी ते कितपत टिकेल या बाबत ते स्वतःच साशंक होते. कारण भारतातील परिस्थिती लोकशाहीस अनुकूल नव्हती. राजकीय स्वातंत्र्य मिळाले तरी लोक स्वतंत्र झाले नव्हते. दारिद्र्य, अस्पृश्यता इत्यादींच्या दलदलीत समाज फसला होता. मानसिक गुलामगिरीने त्यांना पछाडले होते. जो पर्यंत आर्थिक व सामाजिक समता प्रस्थापित होत नाही तो पर्यंत राजकीय स्वातंत्र्याला अर्थ राहत नाही.

सद्य परिस्थितीतही हा विचार महत्वाचा ठरावा. कारण भारतात लोकशाही राबविण्यात आपण काही फारसे यशस्वी झालेले नाही. दडपशाही व शोषण यांचे अजूनही उच्चाटन झालेले नाही. अचानक मिळालेल्या सत्तेमुळे भ्रष्टाचार माजलेला आहे. स्वातंत्र्याने आपल्याला हक्क मिळवून दिले त्याच बरोबर आपल्यावर जबाबदाऱ्याही टाकल्या आहेत. समता आणि एकता प्रस्थापित करण्याची मोठी जबाबदारी आपल्यावर आहे. स्वातंत्र्यलढ्यात ज्या वीरांनी आपले प्राण त्यागले त्यांना राजकीय स्वातंत्र्य मिळाले, परंतु आर्थिक व सामाजिक स्वातंत्र्य मिळविणे हे आपलेच कर्तव्य आहे. तेव्हाच भारत खऱ्या अर्थाने स्वतंत्र होईल. स्वार्थासाठी तसेच तत्कालीन हेतु साध्य करण्यासाठी लोकशाही, समता यांचे सोयीस्कर अर्थ लावले जातात. त्यामुळे लोकशाही धोक्यात आल्यासारखी वाटते. हे टाळण्यासाठी समता, बंधुभाव, एकात्मता, धर्मनिरपेक्षता इत्यादी तत्त्वांचा नेमका अर्थ काय आहे हे पडताळून पाहणे आवश्यक आहे. ही आपल्यापैकी प्रत्येकाचीच जबाबदारी आहे. आपण ती ओळखून या तत्त्वांचा खरा अर्थ लोकांपर्यंत पोहोचविला पाहिजे. अशी जनजागृती घडवून आणणे हाच देशसेवेचा खरा मार्ग आहे !

★ ★ ★

हार्दिक शुभेच्छा !

मे. एल. जी गोसावी

मच्छरदाणी, बेडशीट, सोलापूर चादर,
वुलन ब्लॅकटस, गादी, रजई, उशी विक्रेते

१७० बुधवार पेठ, पुणे ४११००२

बालकवी — एक उदास वृत्ती !

कांचन जहागिरदार प्र. व. सा.

बालकवी जन्मशताब्दी वर्ष महाराष्ट्रात उत्साहाने साजरे झाले. त्या निमित्ताने जुन्या आठवणींना उजाळा मिळाला. बालकवींच्या आठवणींनी वृत्तपत्रांच्या पुरवण्या अगदी फुलून आल्या. आणि पुन्हा नव्याने मराठीतील अनन्यसाधारण 'निसर्गकवी' म्हणून बालकवी जाणून घ्यायला सुरुवात झाली. एकूणच, आनंद आणि चिंतनाच्या प्रसन्न वातावरणात हे शताब्दीवर्ष सरले.

अशा कोणत्या गोष्टीसाठी बालकवी रसिकवाचकांचे लाडके आहेत? त्यांच्या चिरप्रसन्न निसर्गकवितांनी त्यांच्यातील बालकवी अभिव्यक्त केला. पण त्याबरोबरच मनातील अनाम उदासीनताही समर्थपणे व्यक्त होत राहिली. बालकवींची कविता एकाचवेळी निरागस हसतेही आणि अनावर रडतेही. त्यांच्या या 'अशा' श्रावणमासाला समजून घेण्यातच त्यांच्या कवितांचे मर्म गवसते.

'त्र्यंबक बापूजी ठोमरे' यांच्यातील 'बालकवी' विषयी मन जेव्हा विचार करू लागते, त्यांच्या ओळी गुणगुणू लागते तेव्हा निसर्गकवी, प्रेमकवी, आनंदाचे कवी आदी विरुदावल्या असूनही त्यातील अपूर्णता खटकत राहते. काहीतरी राहिले आहे. बालकवींचे उसासणारे प्रौढ मन येथे व्यक्त होते का? कवीचे कवीपण, त्याचे मनस्वीपण अशा विरुदामध्ये पूर्णपणे व्यक्त नेहमीच होत असते असे नाही.

निसर्गाशी तन्मय होणारा असा माणूस आणि कवी दुर्मिळच. बालकवींचा जीव निसर्गावर अपार जडला होता. निसर्गामध्येच त्यांनी आनंद शोधायचा प्रयत्न केला. अतिशय सुंदर निसर्गकविता जन्मास आल्या. आणि अतिशय उत्कट दुखरा जीवनाशयही कवितेतून साकार होऊ लागला. बालकवींची ही उदासीनता बालकवींच्याच शब्दांनी समजून घेऊया. पण, कुठे राहते ही उदासीनता? निरभ्र आकाश अचानक सावळ्या ढगांनी भरून येते. कुठे असतात ते आधी? बालकवींच्या अक्षरांना ही उदासी वेदून आहे. बालकवी यावद्दल म्हणतात :

'कोटुन येते मला कळेना उदासीनता ही हृदयाला काय बोचते ते उमजेना हृदयाच्या आंतर्हृदयाला

निसर्ग आणि प्रेम या दोन्ही गोष्टी बालकवींच्या वित्तवृत्तींना फुलवित होत्या. कवितेची फुलं आसुसून फुलत होती. हासत होती, डोलत होती. 'निर्झर', 'फुलराणी', 'अरुणोदयांच्या संगतीत', 'आनंदाचे पक्षी', 'कवी बाळे' स्वच्छंदे बागडत होती. परंतु या संवेदनशील तरल मनाला फुलांचे गळून जाणे सहजपणे स्वीकारता आले नाही. जितक्या उत्कटपणे त्यांनी आनंद अनुभवला तितक्याच उत्कटतेने ते दुःख सहन करित राहिले. सूर्यास्ताच्या वातावरणात कधी त्यांच्यामनातील 'संध्यारजनी' उजळलीही असेल पण रात्रीचा काळोख मात्र 'पारवा', 'खेड्यातील रात्र' मधून भळभळत राहिला.

'कमल विकसले भ्रमर गुंगले,
डोलत वदले - इकडे, तिकडे, चौहिकडे
आनंदी - आनंद गडे !'

बालकवींचा हा आनंद, आशावाद एकीकडे बहरत होता आणि कालतरुच्या गलित फुलांमध्ये उदासीनतेने कधी झाकोळूनही जात होता.

निसर्गाने बालकवींना भरभरून दिले. बालकवींनीही निसर्ग अनुभवला, आपल्या कवितांतून अधिक सुंदर करून फुलवला ! फुलाला फूलपण दिले. त्यांच्या या सर्वच कवितांना अशा उधाणलेपणाचा स्पर्श झालेला आहे. आणि यातही, आनंदाबरोबर येणारी असहायता, निराश मनस्थिती बालकवींना अंतर्मुख करते व मग, ज्या उदास कविता मनाला चटका लाऊन जाणाऱ्या उतरतात; त्यातून बालकवींचे प्रौढ, उदास चिंतनशील मन प्रकट होते आणि 'आनंदी आनंद गडे' म्हणणाऱ्या बालकवींपेक्षा वेगळेच बालकवी सामोरे येतात. कवितांच्या या फुललेल्या ताटव्याला या अनाम उदासीचेही शिंपण होते हे विसरता कसे येईल बरे ?

‘कसे हाकारू? शीडावीण दुबळे तारू

निसर्गाच्या सात्रिध्यात रमूनसुद्धा ही निराशा मावळून गेली नाही. लौकिक जीवनात ‘टोमरे’ व अक्षरांत ‘बालकवी’ असे एकाचवेळी फुलत राहिले, मिटत राहिले. मनाच्या वेटेवर, सर्वस्वी मूलपणाच्या पथावर रुजलेल्या या व्यथाही फुलं झाल्या.

बालकवींच्या सामाजिक, ऐतिहासिक वगैरे कविता अपवादात्मक आढळतात. पण बालकवी मूळ तिथे नाहीतच. म्हणून त्यांच्या समग्रकवितांचा विचार करताना मन गोंधळते. बालगाणी, सृष्टीगीते, निसर्गकविता, आणि निनावी वेदनांचे भावालेख वाचताना ह्या कवीने किती सोसले असेल आणि किती आनंदाने फुलून आला असेल त्याचा दंभप्राण या नुसत्या जाणीवेने मन रोमांचित होते. असे दंभाचे अस्तित्व घेऊन आलेला हा कवी होता कसा? वळवाची सर? शरदातील चंचल मेघ? लाजाळूचे पान? कसा होता हा? आजवर बालकवी ‘श्रावणमास’ या अतिशय सुंदर कवितेतून भेटत आले आहेत :-

‘श्रावणमासी हर्षमानसी हिरवळ दाटे चोहिकडे
क्षणात येते सरसर शिखे क्षणात फिरुनी ऊन पडे -’

या दोन ओळी बालकवींना तर व्यक्त करित नाहीत ना?

बालकवींच्या कवितेत मधूनच येणाऱ्या उदासतेचा हा गोफ इतका सहजपणे विणला गेला आहे की कुठे आनंदाचे भान सरते व कुठे उदासतीनतेचे गाव लागते उमजत नाही.

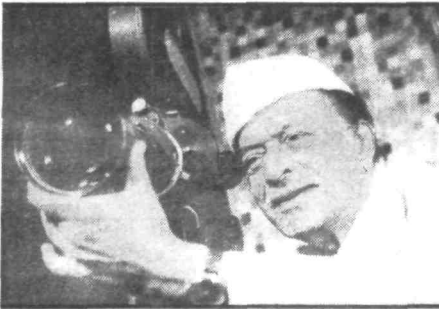
‘सुंदर सगळे मोहक सगळे
खिन्नपणा परि मर्निचा न गळे

नुसती हुरहुर होय जिवाला - कां न कळे कांहीं !’

बालकवींचे व्यक्ती म्हणूनचे आयुष्य फार काही आनंदात गेले असे नाही. मात्र ना. वा. टिळक, लक्ष्मीबाई टिळक यांनी बालकवींना जिवापाड जपले. त्या प्रेमाच्या झुळझुळ झन्याने बालकवींच्या जीवनाला नवीन उभारी मिळत होती. अवघ्या तीसएक वर्षांचे आयुष्य घेऊन आलेला हा वेडा माणूस एका अपघातात सापडून मरण पावला ! सर्वांच्या प्रेमाचे बालकवी आपली कविता अपूर्ण सोडून गेले. जगाच्या कटु अनुभवांनी पोळलेले मन निसर्गाशी एकरूप झाले पण या मातीशी असलेले बंध ते अखेरपर्यंत तोडू शकले नाही. एवढ्या आनंदाने नाचणाऱ्या कवीला आतमध्ये काही सलत होते. खुपत होते ‘सौंदर्याच्या सुमनावरचे दव चुंवुन घेणारा’ हा कवी - ‘अंधार दाटला अपार भरला पूरा परि पार तयाच्या क्रोण मला नेणार?’ या जाणिवेने गदगदत होता. हे जीवांचे रक्त अखेरपर्यंत जसेच्या तसेच साकळलेले राहिले. बालकवी जगले असते तर काय घडले असते? हा प्रश्न फोल आहे. पाणसासारखा माणूस, आनंदाच्या क्षणी हासणारा, व्यथेने तळमळणारा. कवी झाला कारण हे सारं तो उत्कटपणे व्यक्त करू शकला. ही उदासीनता नितळ होती. हा आनंद निरभ्र होता. आनंदाची गाणी मुक्त गळ्याने गाणाऱ्या निसर्गप्रेमीची व्यथा त्याच्याच शब्दात व्यक्त करून आपण आपली ओंजळ भरून घेऊया -

‘शून्य मनाच्या घुमटांत कसलें तरि घुमते गीत,
अर्थ कळेना कसलाही विश्रांती परि त्या नाही;
न कळे असला, घुमट ढंगविला, कुणी कशाला?’

★ ★ ★

व्ही. शांताराम -

‘शांतारामातून दिसणारे’

शिल्पागौरी बेलसरे द्वि. व. सा.

आपल्या असामान्य कर्तृत्वाच्या जोरावर मोठी झालेली अनेक माणसे, व्यक्तिमत्त्वे आपल्याला आढळतात. या व्यक्तिमत्त्वांच्या आपल्या ध्येयावहलच्या कल्पना स्पष्ट

असतात. ध्येयप्राप्तीसाठी तळमळीने, जिद्दीने काम करण्याची, अविश्रांत कष्ट घेण्याची त्यांची तयारी असते. परवाच शांतारामवापूंचा (व्ही. शांताराम) ‘शांतारामा’

वाचनात आला नि एका अष्टपैलू व्यक्तिमत्त्वाची नव्याने ओळख झाली.

जगाच्या या रंगभूमीवर जीवनाचे नाट्य साकारताना ते नाट्यपूर्ण जीवन 'शांतारामा' च्या योगे शांतारामबापूंनी शब्दरूपाने चित्रित केले. याला आत्मकथा वा आत्मचरित्र म्हणता येईल. पण हे एक आत्मावलोकन आहे, असे म्हणणे जास्त योग्य ठरेल कारण स्वतःच स्वतःचे त्रयस्थपणे परीक्षण करून ते व्यक्तिमत्त्व गुणदोषांसकट आपल्या विचारांच्या सहाय्याने समर्थपणे साकार करणे, व्यक्तिमत्त्वाचे नानाविध पैलू हळुवारपणे उलगडत जाणे फारच थोड्या लोकांना जमते.

एक महान निर्माता, दिग्दर्शक, कलाकार म्हणून आपल्याला परिचित असणाऱ्या शांतारामबापूंची काही आगळी-वेगळी रूपे 'शांतारामा' वाचल्यावर मला प्रकर्षाने जाणवली. या प्रथितयश व्यक्तिमत्त्वामागे, त्याच्या उज्वल यशामागे आहेत खूप कमी जणांना माहीत असणारे कथाळू, समंजस, निष्ठावंत, ध्येयवादी बापू-ज्यांनी प्रतिकूल परिस्थितीवर मात करून आपले जीवन घडवले... एका गरीब, गरिबीत होरपळणाऱ्या, गुदमरणाऱ्या, गरिबीचे चटके सहन करणाऱ्या, अठराविश्वे दारिद्र्य असणाऱ्या कुटुंबात जन्माला येऊन स्वतःला आपल्या कर्तृत्वाच्या जोरावर असामान्य बनवले... ध्येयप्राप्तीसाठी वाटेला ते करण्याची तयारी दर्शविली. कधी स्टुडिओत सॅट ठोकणारा साधा मजूर तर कधी रंग लावणारा रंगारी, कधी गटारे साफ करणारा, जमीन झाडणारा गडी तर कधी रसायनशाळेतला मदतनीस, कधी अभिनेता तर कधी छापखान्यात खिळे ठोकणारा कंपोजिटर - अशा भूमिका बजावताना त्यांना कसलीच लाज वाटली नाही... आणि म्हणूनच रेल्वेवर्कशॉपमध्ये फिटर म्हणून काम करणारे, कुटुंबाला हातभार लागावा म्हणून वडिलांच्या गॅसवत्तीच्या धंद्यात त्यांना मदत करणारे बापू शुन्यातून विश्व निर्माण करू शकले !

'कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन' हे वचन खऱ्या अर्थाने प्रत्यक्षात उत्तरविणारे शांतारामबापू एक महान कर्मयोगी होते. फलाची अपेक्षा न ठेवता निरपेक्षपणे सतत कार्यरत रहाणे, ही त्यांची वृत्ती होती. महाराष्ट्र फिल्म कंपनी असो, प्रभात असो वा राजकमल असो, कंपनी यशस्वी झाली ती केवळ बापूंच्या कथांच्या जोरावर ! बापूंनी 'नेताजी पालकर' (त्यांचा पहिला चित्रपट) दिग्दर्शित केला. पण त्याला मिळालेले पारितोषिक महाराष्ट्र कंपनीच्या शिरोभागी

विराजमान असणाऱ्या बावूराव पेंटरांनी कंपनीच्या नावावर घेतले. बापूंच्या दिग्दर्शनाचा कुठेही उल्लेख न करता स्वीकारले. बापू यामुळे अस्वस्थ झाले नाहीत. त्यांनी याविरुद्ध आवाजही उठवला नाही. पण या अनुभवातून ते बरेच काही शिकले.

'अमृतमंथन, शकुंतला, दहेज, शेजारी, दो आँखे बारह हाथ, माणूस, डॉ. कोटणीस, कुंकू, पिंजरा, झनक-झनक पायल बाजे, नवरंग' यांसारख्या नावाजलेल्या चित्रपटांतून आपल्याला एका श्रेष्ठ दिग्दर्शकाची ओळख होते. आपली भूमिका स्पष्ट करण्यासाठी अचूक, समर्पक प्रतिमांचा, प्रतीकांचा वापर केल्याने बापूंचे दिग्दर्शन कसदार बनले. 'डॉ. कोटणीस' मध्ये डॉक्टर आपल्या आई-वडिलांचा निरोप घेऊन चीनला जातात. त्यांच्या वडिलांचा म्हातारपणाचा आधार संपतो. या संपलेल्या आधाराची जाणिव अप्रत्यक्षपणे बापू करून देतात - 'म्हाताऱ्या वडिलांच्या हातातील काठी दुःखावेगाने बंदराच्या फरशीवर पडते.' वैविध्यपूर्ण, नाविन्यपूर्ण श्रेयनामावली हे त्यांच्या दिग्दर्शनाचे आणखी एक वैशिष्ट्य ! 'कुंकू,' 'माणूस', 'दो आँखे बारह हाथ' ही त्याची द्योतके आहेत. 'माणूस' मध्ये एका स्त्रीचे व पुरुषाचे पाय चालताना दिसतात व त्या पावलांवरोबर चिखलातून 'माणूस' ही अक्षरे उमटतात.

शांतारामबापू थोर समाजसुधारक होते. त्यांना जे यश, जी कीर्ती लाभली ती समाजात राहूनच, समाजातील एक व्यक्ती म्हणूनच ! समाजाचा त्याला फार मोठा हातभार होता. त्यामुळे कुठेतरी समाजाचे आपल्यावर असणारे हे ऋण फेडण्याची, त्याची परतफेड करण्याची त्यांची इच्छा होती. त्यासाठी त्यांनी चित्रपटाचा समाजसुधारणेचे एक साधन म्हणून, माध्यम म्हणून स्वीकार केला आणि कटू सामाजिक समस्यांना रंजकतेची झालर लावून त्या समस्या सोडवण्याच्या दृष्टीने जनसामान्यांची अनुकूल मनोभूमिका तयार केली. 'कुंकू' सारख्या चित्रपटाने प्रस्थापित 'जरठ' विवाहाविरुद्ध तर 'दहेज' सारख्या चित्रपटाने समाजाला लागलेल्या हुंड्याच्या किडी विरुद्ध आवाज उठविला. कुठेतरी सामान्य माणसाला सुद्धा त्यावर विचार करण्यास त्यांनी भाग पाडले.

बापूंना आपल्या देशावद्दल जाज्वल्य अभिमान व पराकोटीचे प्रेम होते. आपल्या देशाने सतत प्रगतिपथावर रहावे, कोणत्याही क्षेत्रात मागे पडू नये, असे त्यांना वाटे. कोणतीही कमतरता असल्यास ती भरून काढून देशाला

समृद्ध बनविण्याची त्यांची तयारी होती. नव्हे, ते त्यांचे ध्येय होते. 'सैरंध्री' द्वारे रंगीत चित्रपटाची व ध्वनिमुद्रिकेची त्यांनी प्रथमच आपल्या देशाला ओळख करून दिली. 'जंजुकाका' हा पहिला व्यंगचित्रपट काढून त्याही बावतीतली उणीव दूर केली.

कोणत्याही आपत्तीने खचून न जाता ते एक आव्हान म्हणून स्वीकारण्याची, त्याला सामोरे जाण्याची बापूंची वृत्ती होती. प्रत्येक आपत्तीचा त्यांनी वरदान म्हणूनच स्वीकार केला. प्रत्येक आपत्ती आपल्याला काहीतरी शिकविण्यासाठी आहे, घडविण्यासाठी आहे, त्यातून आपलाच सर्वांगीण विकास होतो यावर त्यांचा विश्वास होता. म्हणूनच महाराष्ट्र फिल्म कंपनी वा प्रभात सोडताना ते घाबरून गेले नाहीत. त्यांचे मन अस्थीर झाले नाही. त्यांनी त्या आपत्तीला तोंड दिले नि त्या आपत्तीवर यशस्वीपणे पात केली. प्रभात सोडल्यानंतर 'राजकमल' ची झालेली निर्मिती हे त्यांचेच द्योतक आहे. अजूनही अनेक उदाहरणे आहेत. उत्तम उदा. म्हणजे 'शकुंतला'. 'शकुंतला' १०२ आठवडे चालला खरा ! पण पहिल्या आठवड्यातील मर्यादित प्रेक्षक संख्येने नि जोरदार टीकेने 'शकुंतला' च्या यशावहल त्यांना साशंक केले. त्याही परिस्थितीत ते अविचल राहिले. त्यांनी हा प्रश्न धीराने, शांतपणे सोडवला. यातून धीरोदात्त बापू डोळ्यासमोर येतात. त्यांनी पुन्हा - पुन्हा प्रेक्षकांमधे बसून 'शकुंतला' पाहिला. निरीक्षणानंतर त्यांच्या लक्षात आले की मध्यंतरापर्यंत प्रेक्षकांच्या पनावर प्रचंड ताण येतो. त्यांनी लगेच योग्य टिकाणी गाणे घालून हा प्रश्न सोडवला. यातून अभ्यासू बापूंचे दर्शन घडते.

एखादी गोष्ट आपल्याला अनुकूल कशी करून घ्यायची, आपली मते दुसऱ्याच्या पचनी पडण्यासाठी काय करायचे, एखाद्याचे मन न दुखवता त्याला प्राप्त परिस्थितीचे भान कसे आणून द्यायचे हे बापूंना फार चांगल्या तऱ्हेने अवगत होते. म्हणूनच बापू एक कुशल प्रशासक बनू शकले. प्रभात वा राजकमल समर्थपणे चालवू शकले. योग्यवेळी योग्य निर्णय तावडतोब, समर्थपणे घेण्याची क्षमता त्यांच्यात होती, दूरदृष्टी होती. 'तुकाराम' च्या वेळी प्रेक्षकांना आकृष्ट करण्यासाठी प्रसंगी फत्तेलाल दामले यांचा विरोध पत्करून त्यांनी 'तुकाराम - जिजाऊंचा वडाखालील लव्हसीन' या मथळ्याची जाहिरात पेपरमध्ये दिली. या जाहिरातीने या चित्रपटाला खूप यश दिले. बापूंमधे गुणग्राहकता होती. सौंदर्यदृष्टी होती. एखाद्या माणसाला हाताशी धरून,

प्रोत्साहन देऊन त्याच्या कुवतीप्रमाणे जास्तीत जास्त काम करवून घेण्याची कला त्यांच्याकडे होती. कोणतीही कलाकृती अगदी आदर्श बनण्यासाठी कितीही कष्ट घेण्याची त्यांची तयारी होती. एखादी गोष्ट मनासारखी होईपर्यंत सतत ती पुन्हा - पुन्हा करण्याची त्यांची पद्धत होती. म्हणूनच राजकमलला ते पोटे बनवू शकले.

पडत्या काळात 'दादासाहेब फाळके' यांच्या सारख्या मोठ्या माणसाला आर्थिक व मानसिक आधार देणारे बापू एका आदर्श दात्याच्या रूपातही पुढे येतात. अशाप्रकारे नानाविध गुण असणाऱ्या या गुणवान व्यक्तिमधे दोष हे आलेच. त्यांच्या या दोषांची कारणमीमांसा करता येईल. पण ती सर्वसामान्य माणसांना पेलवणारी नाही. म्हणूनच संध्या, जयश्री यांच्याशी असलेल्या त्यांच्या संबंधाचे निमित्त करून या व्यक्तिमत्त्वावर शिंतोडे उडविले जातात. पण पाझ्यामते, या व्यक्तिपत्त्याकडे सौंदर्यदृष्टीने पाहावे.

बापूंना आयुष्यात अफाट यश मिळाले. त्यांच्या चित्रपटांना राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय, जागतिक पारितोषिके मिळाली. पण ती पारितोषिके मिळूनही, ६५ वर्षे विविध प्रयोग करित - करित वेळोवेळी त्यात सुधारणा करून उकृष्ट कलाकृतींची निर्मिती करूनही हा माणूस अतृप्त राहिला. वयाच्या ८५ व्या वर्षी 'दादासाहेब फाळके' पुरस्कार मिळाला तेव्हा ते म्हणाले - "मला जर दुसरा जन्म मिळाला तर मला पुन्हा फिल्म प्रोड्यूसरच व्हायचंय नि ज्या गोष्टी करणं राहून गेलंय त्या गोष्टी करायच्या आहेत. नवीन कलाकृतींची निर्मिती करायची आहे." खरोखरच केवडी जबरदस्त इच्छाशक्ती नि एखाद्या गोष्टीचे अफाट वेड ?

चित्रपटक्षेत्राबरोबरच या माणसाने एका अर्थी उच्च आध्यात्मिक पातळी गाठली... स्थितप्रज्ञ बनून ! सुख - दुःख या भावनांच्या पलीकडे जाऊन, 'रंगमंचासाठी झटणे' हे माझे जीवितकार्य आहे, असे मानून ते सतत कार्यरत राहिले. त्यांनी निःस्वार्थीपणे आपली स्थावर जंगम मिळकत, आपल्या आयुष्यभराची कमाई शांताराम ट्रस्टला दान केली. अशाप्रकारे समाजाच्या त्यांच्यावरील ऋणाची परतफेड केली. खरंच त्यांच्या हृदयाची ही विशालता पाहून मी स्तिमित झाले.

★ ★ ★

समोरच्या खिडकीतून...

कु. अपर्णा रेगावीकर तृ. व. सा.

(एल्झ आयशिंगर यांच्या मूळ जर्मन कथेचा स्वैर अनुवाद)

नेहमीप्रमाणे खिडकीशी येऊन तिनं आजुवाजूला पाहिलं. वान्याच्या हलक्याशा झुळुका येत होत्या, पण त्यात नाविन्य कांहीच नव्हतं. तिची अतृप्त नजर सदैव कुतुहलानं भरलेली! अगदी तिच्या घरासमोरच एखाद्या गाडीला जोरदार अपघात झाल्याचं दृश्य अद्याप तिने अनुभवलेलं नव्हतं. त्यातून ती रहायची शेवटून दुसऱ्या मजल्यावर. तिथनं रस्ता खूपच खोल दिसायचा. वाहनांचे आवाज अगदी जेमतेमच तिच्यापर्यंत पोहोचायचे.

आत जाण्यासाठी ती वळणार एवढ्यात तिनं पाहिल की समोरच रहाणाऱ्या म्हातान्या माणसानं दिवा लावला आहे. अद्याप तर लख्ख उजेड होता. टळटळीत उन्हातसुद्धा सुरु असणाऱ्या रस्त्यावरच्या दिव्याप्रमाणंच हा दिवा तिला वाटला. ती तशीच खिडकीपाशी थांबली.

त्या म्हातान्यानं खिडकी सताड उघडली व मान हलवून 'हॅलो' अशी खुण केली. 'त्यानं मला तर नाही ना खुणावलं?' असं तिला वाटलं. वरच्या मजल्यावरचा फ्लॅट तर रिकामाच होता. आणि खालच्या मजल्यावरचं वर्कशॉप सुद्धा आत्ता बंदच होतं. त्यामुळे तिनं सुद्धा हलकेच मान डोलावली. ह्या म्हातान्यानं सुद्धा पुन्हा तसंच केलं. त्यानं आपली टोपी उडवली आणि हसला. मग खिशातून एक पांढरा रुमाल काढून त्यानं तो हलवण्यास (फडकावण्यास) सुरुवात केली. रुमाल जोरात हलवता हलवता तो खिडकीतून इतका खाली वाकला की आता तो बहुधा खालीच पडतोय की काय अशी तिला भिती वाटली. आता रुमाल हातातून खाली टाकून त्यानं आपल्या गळ्याभोवती गुंडाळलेली शाल काढली आणि खिडकीत ती वान्यावर फडफडत ठेवली. समोरच्या खिडकीतली ती बाई एक पाऊल मागं सरकली. तशी त्यानं डोक्यावरची टोपी जोरात फेकून दिली आणि हातातील शाल फेट्यासारखी डोक्याला गुंडाळली. मग मात्र त्यानं हाताची घडी घातली आणि चक्र खदाखदा हसायलाच लागला. या सर्व प्रकाराची त्या बाईला

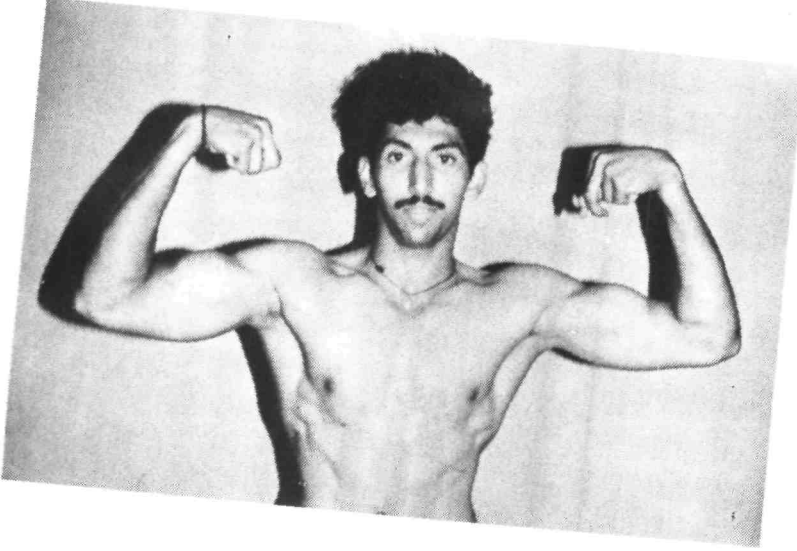
फारच मजा वाटत होती. परंतु एकाएकी हवेत लटकणारे त्याचे पाय पाहून तिला धस्स झालं! त्यानं सरळ शीर्षासनच केलं होतं! पण ह्या बाईनं पोलिसांना फोन करेपर्यंत तो पुन्हा मूळ स्थितीत आला होता. हे सर्व पाहून धावरगुंडी उडाल्यानं तिला नीट बोलता सुद्धा येत नव्हतं. हो, पण रस्त्यावर चाललेल्या गोंगाटातून पोलिसांच्या गाडीचा आवाज मात्र तिनं ओळखला.

आता तर तो म्हऱारा पुन्हा खदाखदा हसत होता. एकदम त्यानं काहीतरी विचित्र हावभाव करून स्वतःच्या चेहऱ्यावरून हात फिरवला. एकाएकी एकदम गंभीर झाला. चेहऱ्यावरचं हसू हाताच्या ओंजळीत गोळा केल्यासारखं करून त्यानं दूर फेकून दिलं. पोलिसांची गाडी कोपऱ्यावर आली तशी तिनं सुटकेचा निश्वास सोडला. ती धावतच खाली आली. पोलिसांनी गाडीतून पटापट बाहेर उड्या टाकल्या तसा तो जमाव त्यांच्या मागोमाग येऊ लागला. पोलिसांनी त्यांना दूर हटवण्याचा प्रयत्न केला. पण तरीही त्यातले कांहीजण अगदी शेवटच्या मजल्यापर्यंत त्यांच्या बरोबर आले. ह्या म्हातान्याच्या घराची बेल कदाचित नादुरुस्त होती की काय कोण जाणे? शेवटी ते दार तोडावंच लागलं. हे काम इतक्या सफाईने झालं की दरोडेखोराने सुद्धा त्यातून शिकावं! आतापर्यंत काळोख पडला होता. आत गेल्याबरोबर पोलीस धाडकन एका कपड्याच्या स्टँडला धडकले. मग मात्र त्यांनी प्रथम दिवा लावला आणि मगच पुढे आत गेले. ती बाई सुद्धा त्यांच्या मागोमाग आत गेली. अद्यापही तो म्हऱारा मात्र पाठमोरा खिडकीत उभाच! यावेळी त्यानं आपली उशी डोक्यावर घेतली होती आणि चटई खांद्यावर!

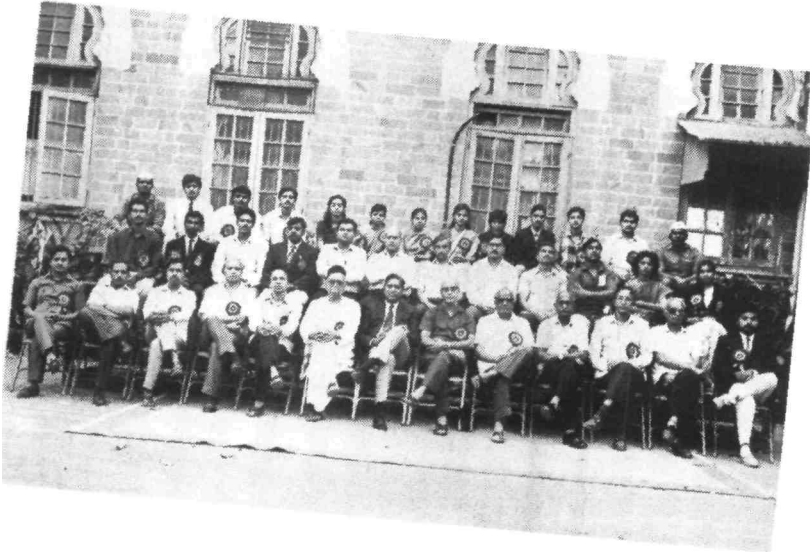
त्याला खूप कमी ऐकू येत होते. त्यामुळे ती माणसे त्याच्या अगदी जवळ येऊन उभी राहिली तरी त्याने मागे वळून पाहिले नाही. त्या बाईने पाहिले की खालच्या मजल्यावरचे वर्कशॉप तिच्या अंदाजाप्रमाणे आता बंदच

पुणे विद्यापीठ, राष्ट्रीय खेळाडू
(वरिष्ठ)

गिरीश कामतेकर
'परशुरामीय श्री'

जिमखाना कार्यक्रम
प्रमुख पाहुणे: श्री. चंदु बोर्डे

विद्यापीठ पातळीवरील व राष्ट्रीय पातळीवरील खेळाडू

अश्विनी दिघे
हॉकी

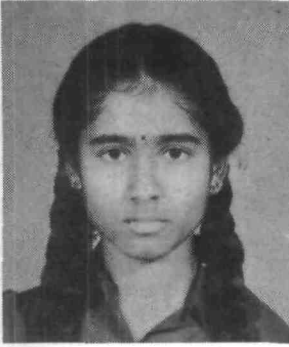
पल्लवी मोहाडीकर
ज्युदो

वर्षा टिळे
ज्युदो

अंजली हिरेकेरुर
व्हॉलीबॉल

नीलम ठाणेकर

व्हॉलीबॉल

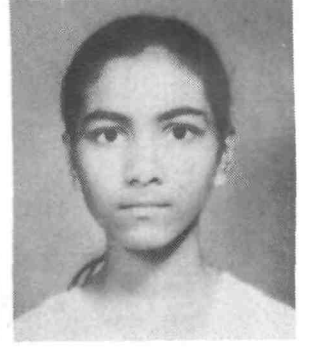

वीणा सहस्रबुध्दे

चेतना कोंढाळकर

अॅथलेटिक्स

अस्मिता मेहता

माधुरी यादव
जलतरण

गौतमी चोपडे

फूटबॉल

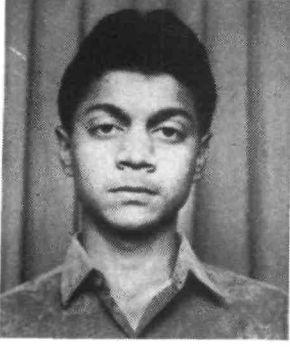

नीता नगरकर

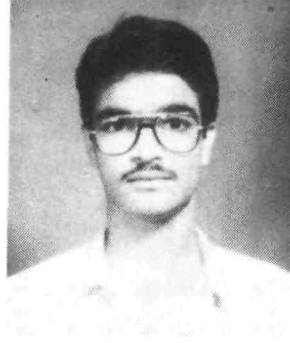

ऋतुजा इंदापूरे
बॅडमिंटन

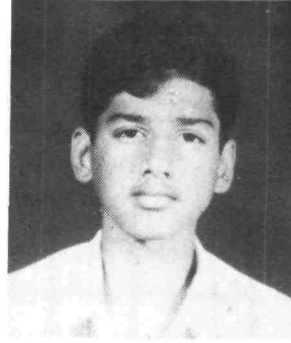
राज्य व राष्ट्रीय कनिष्ठ महाविद्यालय क्रिडापटू -

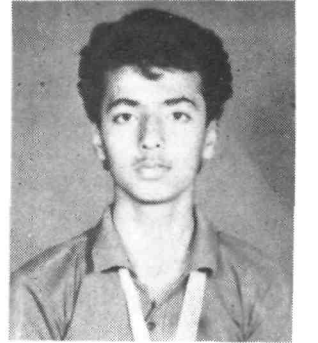
आशुतोष गायकैवारी
खो - खो

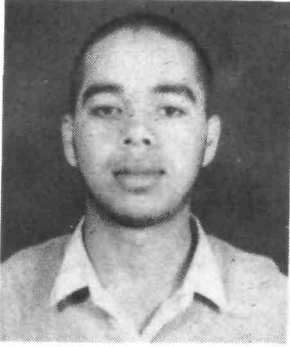
हेमंत विद्वांस

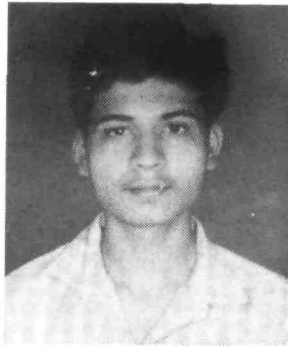
समीर कुलकर्णी
खो - खो

समीर रायकर
सॉफ्टबॉल

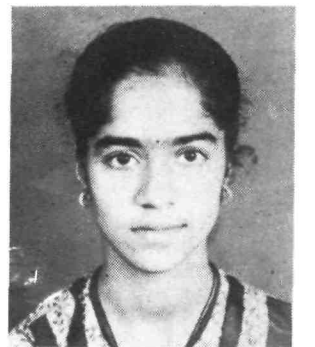
स्वानंद आयाचीत
सॉफ्टबॉल

रलाकर पाटील

राजेश धाडवे
ज्युदो

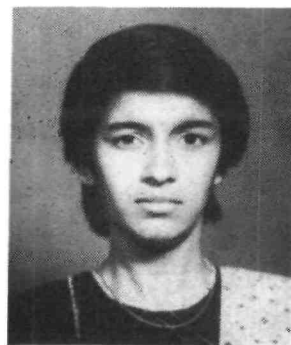
सोनल जोशी
खो - खो

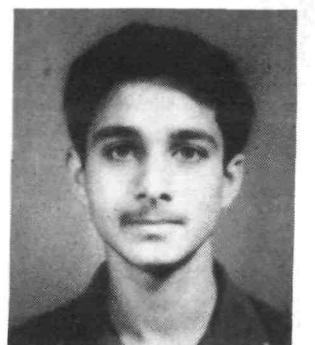
मंजीरी हरीप
अॅथलेटिक्स

अनुराधा उरसळ
कबड्डी

रोहिणी देशपांडे
क्रिकेट

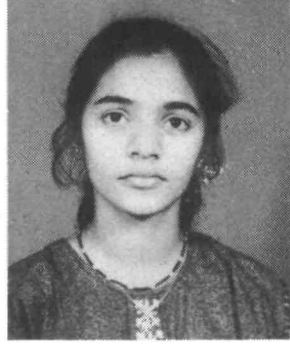
अभिजीत भदे
व्हॉलीबॉल

पुणे विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू

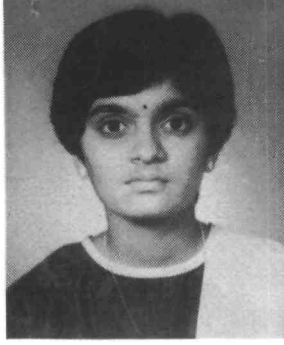

मनीषा दाते

बास्केटबॉल

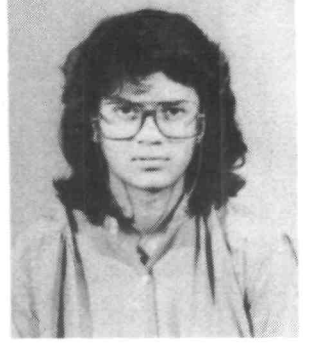

गीता गानू

धनश्री भाभे

बास्केटबॉल

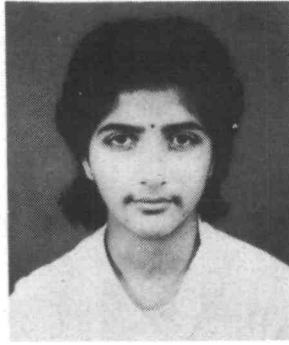

मनीषा शाह

अनुराधा घाटे

बास्केटबॉल

वर्षा देशपांडे

लिना हेद्रे

खो - खो

मृणालिनी शिंदे

संगीता कुणकेकर

कबड्डी

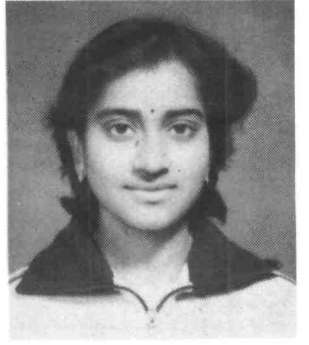

उर्मिला देखणे

वर्षा देखणे

कबड्डी

सुनीला जाधव

जिम्नॅस्टिक्स

होते. पण वरच्या मजल्यावरच्या फ्लॅटमध्ये मात्र नक्कीच कोणीतरी नवीन रहायला आलं असावं कारण तिने पाहिले की खिडकीजवळच एक कॉट होती आणि त्या कॉटवर एक छोटा मुलगा उभा होती. त्यानंही उशी डोक्यावर घेतली होती आणि खांद्यावर बेडशीट ! तो सुद्धा खूप हसत होता, मधूनच

गंभीर होत होता. मधूनच एकदम विचित्र हावभाव करत चेहऱ्यावरून हात फिरवत होता आणि आपल्या चेहऱ्यावरचं हसू ओंजळीत पकडल्यासारखं करून ते दूर फेकत होता.

★ ★ ★

ऋतुराज

अंजली गालिंदे. प्र. व. वा.

तो येणार असल्याच्या खुणा दिसताच मनाला हर्ष होतो. एक अनामिक धडधड सुरु होते. तुफान वादळ सुरु होते. शांत 'जीवनात' लहरींचे तरंग उमटू लागतात. बांबुच्या वनात बासरीचे सूर निघू लागतात. पानांची सळसळ, पक्ष्यांची किलबिल त्या सुरांना साथ देते. वृक्षवल्लीही त्या ठेक्यावर ताल धरतात. अनंताच्या पोकळीत विद्युलतेचे तांडव सुरु होते. मधेच हृदय धडकेल असे मेघनादाचे डमरू डमडमले.... त्याच्या येण्याची मी आतुरतेने वाट पहात असते. त्याच्या स्वागतासाठी मन बेचैन असते. पण स्वागतासाठी काय तयारी करावी हे त्या बेचैनीमुळे सुचत नाही. काया चार भिंतीत सुरक्षित असते, पण मन मयूरनृत्य करत असते, ते उधळत असते चौखुर ! दाही दिशांना, लगाम नसलेल्या उमद्या घोड्यासारखे, पण त्याला क्षितिज कुठे सापडत नाही....

मी अधीरतेने त्याची वाट पहात खिडकीत उभी असते. त्या काही क्षणांत सर्व सृष्टीत परमानंद भरल्याचा भास होतो.... इतक्यात तो येतो, वातावरणात मृदगंध घेऊन, बहार घेऊन, फुले बरसल्याप्रमाणे तो बरसत रहातो. त्याच्या स्पर्शातला तो सुखद गारवा तनमनाला चिंब करतो,

अंगभर एक लहर उठते. काही क्षण भोवतालच्या जगाची चाहूलच नसते. भान हरखून जाते....

पण जेव्हा तो फारवेळ थांबतो ना, तेव्हा भिंतीने मनाचा थरकाप होतो. तो आपल्याला उध्वस्त करून तर नाही ना जाणार !... अशी शंकेची पाल चुकचुकते. त्यावेळी त्याचे रूप अतिशय उग्र भासते. कुणीतरी त्याचा अवमान करून त्याला 'जा' म्हणायच्याआधी त्याने जावं असं वाटतं. पण त्याला माझ्या या वेड्या मनाच म्हणणं कधी पटलय का ?

मला माहितीय त्याचा राग. तो रागावला की कोणाची पर्वा करत नाही. त्याला मी समजावू तरी कशी ? फारच हट्टी आहे आणि गेला की परत कधी येईल त्याचा नेम नाही. कोणीतरी आपली वाट बघतंय, याची मुळी त्याला जाणीवच नाही. मनाला उगाच रुखरुख लावून जातो. तो आला की त्याने जावं असं वाटतं, पण गेला की या 'खट्याळा'ची मी पुन्हा वाट पहात रहाते, चातकासारखी !....

★ ★ ★

With Best Compliments From

Atlantis Cable Vision

Legal cable T.V. operators,
Consultants & Contractors

11, Kamna apartments, Punai nagar,
Dhankavdi, Pune

याला 'जीवन' ऐसो नाव

देवेंद्र शिंदे दि. व. बी. सी. एस्.

मार्गदर्शक : प्रा. राघव अष्टेकर

७ जानेवारी १९९१ रोजी जीवनाची एक अकरा वर्षीय शिष्या मधुरा कुलकर्णी बँकस्ट्रीकने ११ ता. १२ मि. वेळात धरमतर ते गेट वे ऑफ इंडिया पोहून गेली. हेच अंतर ९ ता. ५० मिनिटात रिले पद्धतीने पार करणाऱ्या चार नऊ वर्षीय बालिकांत मोनिका सुरी व दीप्ती यत्ते या जीवनाच्या विद्यार्थिनी होत्या. हा विक्रम २३ जानेवारीला केला गेला. इतक्या सहजपणे जीवन विक्रम घडवित होता !

'जीवन हेतरे' द्वितीय वर्ष संगणक शास्त्रातील आमचा सहपाठी. हा जलतरणासारख्या धाडसी क्रिडाप्रकारात नवनवीन उच्चोक्त स्थापन करण्यात गुंतलेला असतो. एवढं आगळं-वेगळं सामर्थ्य असलेल्या जीवनाच्या व्यक्तिमत्त्व मात्र साधच आहे. त्यामुळेच आमच्याशी बोलताना तो आमचा मित्रच असतो. कोणीतरी विचारतं आणि तो सांगतो

“समुद्रात पोहणं आणि टँकमध्ये पोहणं यात खूपच फरक आहे. बंदिस्त टँकमधील पाणी स्थिर असतं शिवाय सतत एकाच प्रकारचं हवामान असल्यानं पोहोणं सोपं असतं पण समुद्राचं पाणी मात्र सतत वर खाली होणारं, मोठ्या मोठ्या लाटा, सतत बदलणारं हवामान, भरती-ओहोटी, विशेषतः जलचरांपासून होणारा त्रास त्यामुळे सागरी जलतरण हे अत्यंत धोकादायक तितकचं आव्हानात्मक असतं त्यासाठी स्थिर मन, मानसिक व शारीरिक बलाची गरज असते.”

या अवघड कामगिरीसाठी खूप प्रॅक्टिस करून घ्यावी लागली. त्यासाठी मी अगदी पहिल्या पासून फक्त समुद्राचाच नाही तर मानसशास्त्र, थोडंबहुत शरीरशास्त्र अभ्यासलं. ज्यामुळे मला माझ्या विद्यार्थिनींना योग्य मार्गदर्शन करता आले. प्रथम मी त्यांचा विश्वास संपादन केला. मग त्यांच्या मनाची तयारी करून घेतली. 'तुम्हाला सतत वीस तास पाण्यात रहाव लागेल असं सांगून समुद्रात पोहण्यासाठी त्यांची मनोभूमिका तयार करित होतो.

“पालकांचा तर माझ्यावर पूर्ण विश्वास होता. व ते आवश्यक होते. त्यांच्या सहकार्याशिवाय हे शक्यच नव्हतं. मी जेव्हा त्यांना सांगितलं की, त्यांच्या मुलींना अशा उपक्रमासाठी निवडलं तेव्हा त्यांनी आनंदाने होकार दिला आणि त्यानंतर आलेल्या सर्वच अडचणीत त्यांनी मला मदत केली. पहाटे तीन वाजल्यापासून या मुलींची प्रॅक्टिस सुरु होत असे तेव्हा माझ्याबरोबर त्यांचे पालकही जातीनं हजर रहायचे. पण एवढ्या पहाटे टँक मिळविण्यासाठी श्री. साठे यांनी केलेली मदत विसरणार नाही. त्याचबरोबर प्राचार्य दाते यांनीही मला खास सवलती दिल्या.

“जीवन, धरमतर ते गेट वे ऑफ इंडियाच का निवडलस ? ”

“सागरी जलतरणात तो आशिया खंडातील एक महत्त्वाचा टप्पा आहे. तो यशस्वी झाला की इंग्लंडच्या चॅनेललाही उतरता येते जे यापेक्षाही अवघड काम आहे. कामगिरीला सुरवात करताना मी मुद्दाम भरतीचा शेवटचा अर्धा तास निवडून मुलींना पाण्यात उतरवण्यास सांगे. कारण सुरवातीला जेवढा दम असतो तेवढा पुढे टिकत नाही पण पुढे ओहोटी असताना पोहणं सुकर होतं कारण प्रवाहाच्याच दिशेनं पोहायचं असतं. रेवस पॉईंट, कारंज्याचा डोंगर, काशाचा खडक वगैरे टप्यांप्रमाणे मी दर शंभर मीटरवर वेळ मोजून मुलींना प्रोत्साहन देत होतो, त्यांचा वेग सारखा ठेवण्याचा प्रयत्न करत होतो आणि अखेर यश आलं! मधुरान आधीच १३ तासाच रेकॉर्ड पार केल तर रिले पद्धतीन पोहणाऱ्या चार नऊ वर्षीय विद्यार्थिनींनी विक्रमी वेळेत हे अंतर पार केलं” हे सांगताना त्यांच्या चेहऱ्यावर समाधान असतं.

एवढ्या मोठ्या कामगिरीचं यश जीवन त्यांच्या सहकाऱ्यांत, शिक्षकांत, पालकांत, मित्रांत वाटून मोकळा होतो. कोठेही अहंकार जाणवत नाही. १९८६ सालापासून जीवन स.प. महाविद्यालयाच्या टँकवर 'कोच' म्हणून

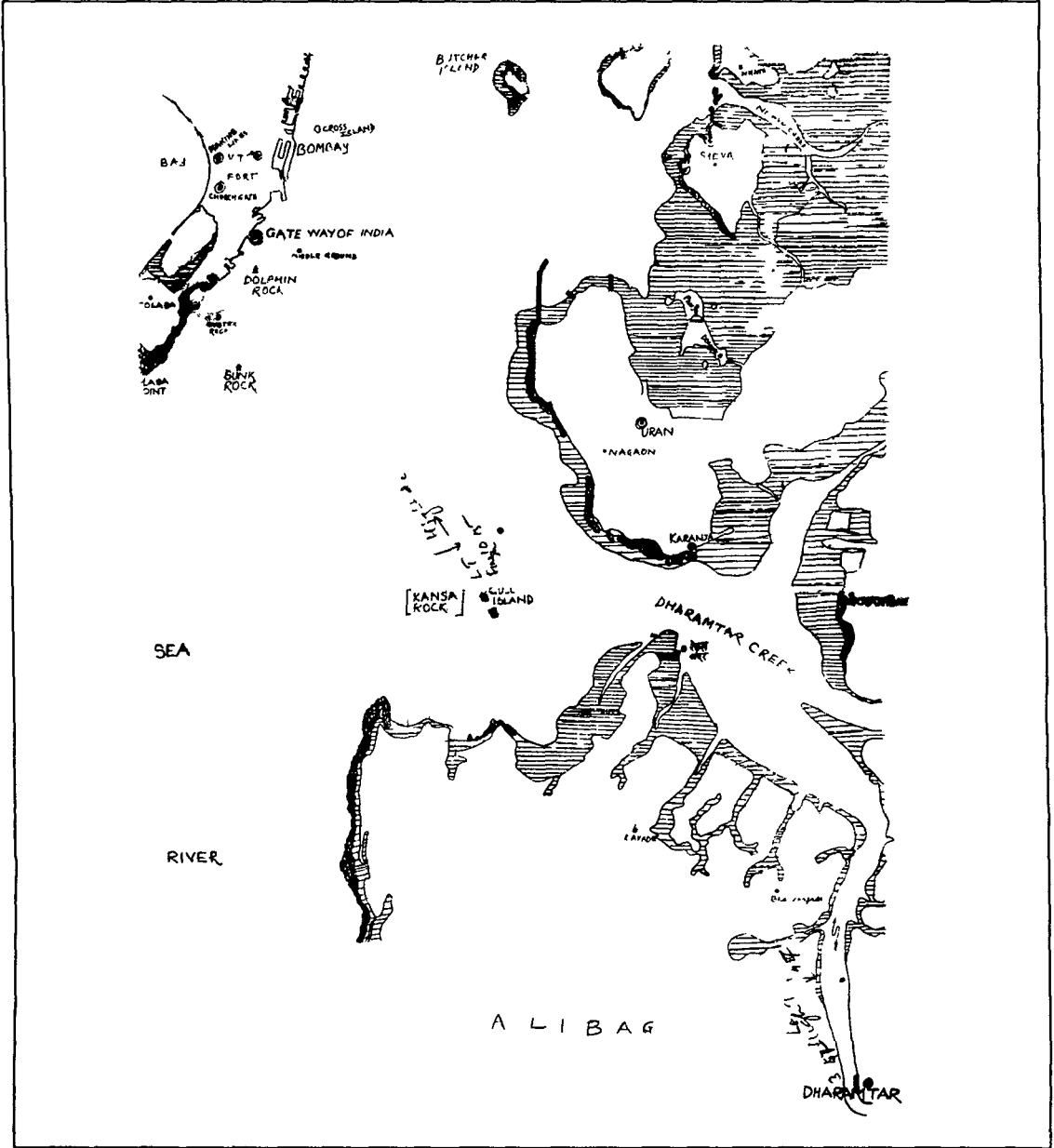
आहे. निनिराळाचा पोहोण्याच्या स्पर्धाचं संयोजन, व्हेकेशनमधील नऊशे ते हजार मुलांचे कोचिंग क्लासेस अशा जबाबदारीच्या कामात त्याची दूरदृष्टी जाणवते. अभ्यासातही तो मागं नाही. शिवाय १२ ते १७ नोव्हेंबर रोजी मुंबईला झालेल्या '४६ नॅशनल अॅक्वा कप' या स्पर्धेत त्याची 'ऑकशिच्य' साठी निवड झाली. सायकलिंगचीही आवड असल्याने १९८८ साली जीवने चार मित्रांबरोबर दक्षिण भारताचा ६२०० कि. मी. प्रवास केला. त्यातही

२८५ कि. मी. अंतर एका दिवसात पार करण्याचा विक्रम केला.

३१ जानेवारीला आम्ही त्याचा सत्कार प्राचार्य दाते यांच्या हस्ते केला.

या मित्राला - जीवनला - त्याच्या भावी आयुष्यासाठी व नवनवीन विक्रमासाठी शुभेच्छा !!

★ ★ ★

२३ जानेवारी, १९९१ रोजी पहाटे ३.५० मि. वेळ वातावरण गंभीर निवेदक प्रयत्नपूर्वक 'उत्साह' वाढवतोय ! धरमतर बंदरावरच्या रेणुकामातेच दर्शन घेऊन सागराला श्रीफळ अर्पण केलं जातंय ! काळ्याकभिन्न अंधारात दीप्ती थतेनं प्रचंड खाडीमध्ये उडी घेतली आणि सागरी विक्रम, रिले पध्दतीने सुरु झाला. प्रवास अंतर सलग २२ मैलचे.

यापूर्वी ७ जानेवारी, ९१ रोजी मयुरा कुलकर्णीनं हे धाडस सलग ११तास १२ मिनीटांमध्ये बॅकस्ट्रोक पद्धतीने पूर्ण करून विक्रमाची नोंद केली. या पूर्वी १३ वर्षांच्या कु. कामुलकर (ठाणे) हिच्या विक्रमावर मात करताना मयुराचं वय होतं ११ वर्षे ! या यशामध्ये जीवन हॅट्रे (बी.सी.एस) या आपल्या महाविद्यालयाच्या संगणक विक्रमातील विद्यार्थ्यांचा मार्गदर्शक म्हणून सिंहाचा वाटा आहे.

बॅकस्ट्रोक पद्धतीमध्ये दिशा कळण्यासाठी अंधारात जनरेटरच्या प्रकाश झोताचा वापर होतो तर उजेडात मार्गदर्शकाच्या लाउडस्पीकरवरच्या आवाजाचा. डोळ्यावरील गॉगलमध्ये बाष्प जमा होत होते तर सूर्य उजेडात डोळे दिपवत होता.

रिले पद्धतीमध्ये कु. रसिका जोगळेकर ही प्रत्यक्ष सरावाच्या वेळी समुद्रात उडी मारण्यासाठी घाबरून रडत होती पण धाडसी प्रवासात निघण्यापूर्वी तिची मानसिक तयारी पूर्ण होती. पाण्यात पोहताना प्रचंड लाटांशी तोंड देताना अेक मेलेले अजगर तिच्या हाताखाली येऊन पोटावरनं निघून गेलं! हे पहाताना ट्रॉलरवरच्या सर्वांच्या अंगाला घाम फुटला. लॉचवर प्रचंड आरडा-ओरडा झाला.

आपला १२ वीतील विद्यार्थी मनोज एरंडे मार्गदर्शक, सागरीजलतरणात अनुभवी, स्वतः धरमतर ते गेटवे हे अंतर विक्रमी वेळात आणि लहान वयात नोंद करून इंग्लिश खाडी पोहून आलेला आहे.

संजय हड्डंगडी हा आपला माजी विद्यार्थी जलतरण वॉटरपोलो खेळाडू याच्या मार्गदर्शनामध्ये कु श्रध्दा तयार झाली. अेकाक्षणी ट्रॉली आणि लॉच यात अनवधानाने

अंतर कमी झाले. कदाचित अेकमेकांवर आपटणारं, पण याच वेळी दोन्हीमधून आमच्या जलतरण पटूने स्वतःची गती कमी करून मोठ्या बाका प्रसंगावर मात केली.

या प्रवासातील आहारास किडींग म्हणतात फक्त पाणी, मोसंबीचा रस, कॅडबरी चॉकलेट यासाठी छोट्या प्लॅस्टीक बाटल्या तयार ठेवतात. वेळोवेळी मिनीटाला किती हात पडतात याची नोंद होते. एक तास पोहणे करून बाहेर येताच रक्तदाब, नाडीचे ठोके, वजन याची नोंद वैद्यकीय अधिकारी घेत होते.

या रिले पध्दतीचा शेवटचा टप्पा कु. मोनिका सूरें हिने पार केला. प्रत्यक्ष गेटवे जवळ मोठ्या जहाजांचा ताफा दिसला, त्यावेळी समुद्रात तेलाचा तवंग, आणि इतर अडथळे यांवर मात करून मोनिका उत्साहात पुढे सरकत होती. निरीक्षकांनी पहाटेपासून स्टॉपवॉच लावले होते ! हे निरीक्षक असोसिएशन तर्फे येतात. ९ तास अन् ५० मि. पूर्ण झाली आणि मोनिकाने गेटवे ऑफ इंडियाच्या पायरीला स्पर्श केला.

प्रचंड टाळ्या, फटाके या सान्यांनी आईच्या डोळ्यात आनंदाश्रु तरारले. या सान्या अत्युच्चक्षणी सान्या नागरिकांनी पुणेकरांना श्री चिअर्स देऊन अभिवादन केले ! अभिनंदन केले !!

मधुरा कुलकर्णीच्या वेळी आणि या रिलेच्यावेळी सुद्धा टीव्हीच्या लोकांची पंचाईत झाली. वेळेपेक्षा कमी वेळेत उपक्रम पार पडल्यामुळे प्रक्षेपणासाठी रि-टेक घ्यावा लागला. मुंबईचे महापौर मा. छगनराव भुजबळ यांनी स्वतः उपस्थित राहून कौतुकाची बरसात केली. रिलेच्यावेळी माजी पोलीस महासंचालक मा. सोमणसाहेब यांनी जलतरणपटूंची मनापासून विचारणा केली.

या विक्रमाला पुण्याचे महापौर मा. पोपटराव खिलारे यांनी येऊन शुभेच्छा दिल्या. २६ जानेवारी रोजी मा. महापौरांच्या हस्ते या सर्वांचे यथोचित सत्कार झाले.

★ ★ ★

अधुनिक संदर्भ में स्वामी विवेकानंदजी

संगीता पेंडसे एफ. वाय्. जे. सी. सा.

“इस टूटे हुए देश की गरीबी, अज्ञानता और सामाजिक परिस्थिति और इन सबसे देश को मुक्त करने का कार्य कठिन जरूर है पर असंभव नहीं” यह विश्वास दिलाने वाले और पहले आधुनिक वैज्ञानिक दृष्टिकोण रखनेवाले इस रूप में हमें स्वामी विवेकानंदजी के विचारों को परखना होगा। स्वामी विवेकानंदजी ने एक प्रेरक संदेश अपने भाषणों द्वारा और स्वयं कृति द्वारा लोगों के सामने स्पष्ट किया, अर्थात् जो संदेश हजारों वर्षों पूर्व उपनिषदों ने और श्री कृष्णजी ने भगवद्गीता में मानवजति को संदेश दिया, वही संदेश स्वामी विवेकानंदजी ने फिर एक बार ताजा कर दिया था। “मैं अविनाशी, असीम शक्तिशाली, संसार का कोई अन्न शस्त्र मुझे नहीं काट सकता” “नैनं दिवन्ति शस्त्राणि, नैनं दहति पावकः” इस प्रकार आत्मनिर्भरता पर देशवासियों की दृष्टि को केंद्रित करने में स्वामीजी का महत्त्वपूर्ण स्थान है।

“संसार में भारत अपने श्रेष्ठत्व को पुनः विभूषित करे” स्वामीजी की इस इच्छा को पूर्ण करने के लिए समाज को संगठित करना और उसकी शक्ति को बढ़ाना आवश्यक था। स्वामीजी ने यह कार्य कर दिखाया। स्वामी विवेकानंदजी का इस एकता में कठोर विश्वास था, वे कहते थे, “The only hope for India is from the masses. The upper classes are physically and morally dead.”

इस समाज की अवनति के विषय में स्वामी विवेकानंदजी को पूरी कल्पना थी। इसी अस्वस्थता और अवनति को दूर करने के विचार के बीच उन्हें रामकृष्ण परमहंस जैसे गुरु प्राप्त हुए। आपकी संगति और स्वभाव का परिणाम विवेकानंदजी पर पडा। रामकृष्ण परमहंसजी का कहना था : स्वयं को मोक्ष दिलाने के बजाय मानव समाज को मोक्ष प्राप्त हो इसके लिए आत्मरक्षण प्रयत्न करना चाहिए। इस संदेश से विवेकानंदजी की व्यग्रता कुछ क्षण के लिए उबरी थी। रामकृष्णजी के आदेशानुसार “अपनी

जननी भारत के लिए कार्य करना” इस विधान को समझने के लिए विवेकानंदजी ने अखंड भारत की पदयात्रा की और निरीक्षण किया। इस यात्रा के दौरान उन्हें एक भीषण सत्य का बोध हुआ – समाज की दुखद स्थिति का। इस यात्रा की समाप्ति दिनांक २४ दिसम्बर १८२२ के दिन कन्याकुमारी सागर के बीच स्थित “श्रीपाद शिला” पर हुई और वहाँ स्वामीजी ने भारत के किनारे मुँह कर तीन दिन, तीन रातें भारत भूमि का ध्यान किया। इस ध्यान द्वारा भारत के पुनःउत्थान का मंत्र विवेकानंदजी को प्राप्त हुआ, और इसके उपरांत स्वामीजी ने अपने प्राणों की बाजी लगाकर समाज की आत्मनिर्भरता को बढ़ाने का निश्चय किया।

स्वामी विवेकानंदजी केवल देश की स्थिति को दूर करने का ही नहीं वरन् संसार के भविष्य को सुधारने का भी प्रयत्न करते थे। आध्यात्मिकता के साथ साथ स्वामीजी को वैज्ञानिक और भौतिक ज्ञान में भी उत्सुकता थी। संसार में होनेवाली उथल-पुथल पर स्वामीजी का ध्यान हमेशा केंद्रित था। समाज की अवनति का कारण बनने वाली दुष्ट प्रवृत्ति के विरोध में स्वामीजी ने एक सैनिक के समान तलवार उठाई।

मानवी सेवा और दलित सेवा के विकास में स्वामीजी ने कुछ संगठनों की स्थापना की। विवेकानंदजी ने किसानों और मजदूरों के घर में भगवान और कल का नव-भारत पाया था। भगवान मंदिर की चार दीवारी में नहीं तो वह टूटी फूटी झोपड़ियों में स्थित है, यह विचार उन्होंने सतत लोगों को बताने का प्रयास किया।

इस वर्ष स्वामी विवेकानंदजी की १२५वीं जयंती मनाई गई फिर भी आज हमें उनके किये कार्य और संदेश जाग्रत दिखाई देते हैं।

इस महापुरुष को इस समाज द्वारा “शत् शत् प्रणमः”

★ ★ ★

काव्यकुंज

शांत बहरलेल्या रात्री

शांत बहरलेल्या रात्री
आकाशाच्या उद्यानात
फुलल्या होत्या असंख्य
मोगन्याच्या टपोऱ्या कळ्या...
शरदातील गंधीत वारे
सुगंधित आसमंत सारा
सोबतीला शांततेचे गाणे...
ह्या शांततेला जीव हा वेडावला
मनाचा धागा नकळत
सुरांशी गुंफला गेला...
शांत - शांत सारेच शांत
शांततेचेच नाते जडले रात्रीशी
शांत बहरलेल्या रात्री...

उमा गताटे द्वि. व. शा.

शब्द

शब्द असतातच मुळी जीवन फुलविण्याकरता ।
शब्द असतातच मुळी जीवन उध्वस्त करण्याकरता ॥

शब्द काही असेही असतात ।
जे केवळ आनंदच पसरवितात ॥
पण असेही शब्दांचे तीर सुटतात ।
जे मनाला भिडून जातात ॥१॥

शब्द कधी गहन प्रश्न सोडवितात ।
कधी मनाला दिलासा देतात ॥
पण तेच शब्द प्रश्नांचे जाळे विणतात ।
मनाला पुरते वेढून टाकतात ॥२॥

कधी शब्द जीवनच बदलून टाकतात ।
मना मनांना एकत्र जोडतात ॥
तर कधी ते जीवनच संपवितात ।
मना मनातील दरी रुंदावितात ॥३॥

कधी कधी शब्द हे जहरी असतात ।
सान्या शरीरात विष भिनवितात ॥
पण असेही अमृतमय शब्द असतात ।
जे दुसऱ्यांना जीवन देतात ॥४॥

असे हे शब्दांचे कोडे ।
आकलत नाही सहज ॥
आकलले तरी सुटत नाही ।
असा हा शब्दांचा खेळ गहन ॥५॥

बैशाली आपटे एफ्. वाय. जे. सी. शा.

होऊन मी तुझ्या

होऊन शब्द कोमल
ओठी तुझ्या वसावे,
होऊन मुग्ध हास्य
ओठी तुझ्या हसावे ॥१॥

होऊन अश्रु अव्यक्त
नयन तुझे पाणवावे,
होऊन भावभावना
नेत्री तुझ्या रमावे ॥२॥

साथ

मुळातच साथ दिली
नाही तर,
प्रतिसादाची अपेक्षाच
राहात नाही.
पण सादाला प्रतिसाद
मिळाला नाही तर,
अंतर तुटल्यावाचून
राहात नाही.
मुळातच नातं जुळले
नसेल तर,
तुटल्याचं दुःख
होत नाही.
पण जुळलेल नातं
तुटले तर,
वेदनेचा अंत
राहात नाही.
मुळातच साथ नसेल तर,
एकलेपणा जाणवत नाही.
अध्याविर साथ
तुटली तर,
आयुष्य पुढे
रेटवत नाही.

प्रतिभा शिंदे द्वि. व. शा.

होऊन एक वेदना
हृदयी तुझ्या रुतावे,
होऊन एक मोरपिस
हृदया तुझ्या स्पशवि ॥३॥
होऊन धूळ चरणांची
चरणी तुझ्या नमावे,
होऊन वाट तुझी मी
संगती तुझ्या रहावे ।
संगती तुझ्या रहावे ॥४॥

सायली टंकसाळे
एफ्. वाय. जे. सी. कल

रेखाटन

रेखाटनं सोपी असतात
रेखाटनं सहज असतात
त्यापेक्षाही महत्त्वाचं की
ती पुसता येतात
कधीकधी नष्टही करता येतं
त्यांचं अस्तित्त्व
कापडाच्या एका फटकाऱ्यासरशी
कागदाच्या स्वच्छ कोरेपणाला
जराही बाधा न आणता
त्यासाठीच नेहमी
चित्र पूर्ण करायच्या आधी
रेखाटनं करावीत
तुझ्या मनातल्या माझ्या प्रतिमेवद्दल
थोडसं असंच काहीसं...
चित्र पुसता येत नाहीत म्हणून काय झालं ?
कागद तर बदलता येतो ना ?
पुन्हा पुन्हा...

सुवर्ण कुलकर्णी तृ. व. शा.

अरमान

कभी ऐसा भी जीना पड़ता है,
कभी ऐसा भी रहना पड़ता है ।
झूठी खुशी के नकाब में,
सच्चा दुःख छुपाना होता है,
कुछ याद करना होता है,
कुछ भूल जाना होता है,
दिल के सुनहरे सन्दूक में यादों को
संजोना पड़ता है ।

उलट सुलट

दिवस फुलांचे जगतो आम्ही
परी काटेही आम्हांस प्यार
धुंद कलंदर जगता जगता
आयुष्याला चढते धार
सहज सुखांवर झुलतो आम्ही
भेटे दुःखही वारंवार
सहज सापडे ऐलपैल तीर
सहज मनाची जुळते तार
कधी भोगतो बहरही आम्ही
कधी शुष्कता अपरंपार
कधी मिळे ही जवळीक हळवी
कधी आपुल्यांचे कडवे वार
जातो जोडीत नाती आम्ही
कधी टाकतो तोडून पार
कधी गुंफतो रेशीम धागे
कधी बाळगतो खुळी कट्यार
असेच सारे जगणे असते
उलटे सुलटे वारंवार
पण धुंद कलंदर जगता जगता
आयुष्याला चढते धार !

कभी ऐसा भी जीना पड़ता है,
कभी ऐसा भी जीना पड़ता है ।
दुःख में भी आँसुओं को,
आँखों में समाना होता है ।
दूसरों की खुशी के लिए,
खुद को मिटाना होता है ।

कभी ऐसा भी जीना पड़ता है,
कभी ऐसा भी रहना पड़ता है ।
दीया बनकर जलना होता है ।
मोम बनकर पिघलना होता है ।
तो, चट्टान बनकर टूटना होता है ।
अपने ही अरमानों को खुद कुचलना पड़ता है ।

कभी ऐसा भी जीना पड़ता है,
कभी ऐसा भी रहना पड़ता है ।
ज़माने की फौलादी दीवार पर सर पटकना होता है ।
खुद की जिन्दगी को यूँ लुटाना होता है ।
रिवाजों की जंजीर में जकड़ना होता है ।
फिर भी दूसरों के लिए हँसना पड़ता है ।

कभी ऐसा भी जीना पड़ता है,
कभी ऐसा भी रहना पड़ता है ।

चंदा मुलाणी द्वि. व. सा.

संदीप अबचट त्. व. वा.

Evergreen Dreams

Just as the clouds in the sky
I want to move
Calmly and slowly
In heavens blue abode.
Just as the road
I want to turn
And on every curve of life
More and More to learn
Just like the soft breeze
I want to blow
Making people happy
Blowing the candle aglow.
Just as the stream waters
I want to flow
Running down the green hills
Taking pebbles ashore.
Just as the wild sea
I want to be
Large at heart just as
The sea is large you see.
Just as the blue abode
I want to be
So that I can shelter
All those who need me.
Just as the lovely birds
I want to be free
Having a lovely time
Hopping from tree to tree.
Just as a huge tree
I want to be
To give the fruit I bear
To those hungry.
And last but not least
Just like the candle
I want to be
Giving light to those in the dark
Till the end of me.
But though I want to be
All of these you see
My life is quite short
To experience all this
So this lovely wish
Is a lovely dream
Which is EVERGREEN.

Yogita Rawat F.Y.J.C.Science

Tomorrow, I Love You !!

Tomorrow, I love you,
Preserving a mad passion,
Of something better,
Tomorrow, I love you,
With the utmost effort,
To throw off the bitter.
Tomorrow, I love you,
For with a renewed vigour,
I shall fight you !
Waiting for a ' new ' tomorrow,
A tomorrow of progress and success,
Free from the monetary race,
An improved and healthy tomorrow,
Rising up in the morning,
Without a mental or physical complaint,
Without the worries of losses and gains.
Such is my ' new ' tomorrow,
And, it will surely come,
Hence tomorrow, ' I am madly in love with
you ".

Swati Ghatpande F.Y.J.C.Science

वर्तमान युग और हम

हिमालय जल रहा है, गंगा विलख रही है,
सारे विश्व में अंधकार - सा छाया है ।
इंसान को इंसान के खून की प्यास
यह निर्मम सत्य है, नहीं है आभास ।
इंसानियत का लहू सूख गया है, और
दूर किसी कोने में मानवता का कंकाल
निराशा से ठिठुर रहा है ।

मानव आज अहं और स्वार्थ तले डूब गया है
खून की नदियाँ बह निकली हैं
मानव हृदय में उठने वाले भाव मरू भूमि स्वरूप
शुष्क हो गए हैं ।
दया, करुणा आदि भाव तो नौ दो ग्यारह हैं ।
धरती के आँसू रुक नहीं पाते हैं
शायद उसकी विवशता का बोध कराते हैं ।

मत रो हे जननी, मत रो
तेरा रोना नहीं सुनेंगे तेरे कपूत
इतनी ही आशा है कि शायद कोई गाँधी,
कोई नेहरू, कोई सुभाष उग आएँ धुंध
के बाद सूर्य के समान
जिनपर कर सके तू अभिमान
हे जन्मभूमि यदि कोई मसीहा बनकर न आए
तो क्या यह जग सुंदर हो पाए ?

मनीष माचवे एस्. वाय. जे. सी. शा.

हायरे मानव !

मानव सब से हटकर है ।
उसने जो विनाश के बीज बोए हैं
उन को वह प्रज्ञा - विज्ञाकी उपज बतलाए है ।
हाय रे मानव !
इस वसुंधरा की गोद में खेल
उसने जो बचपन के दिन बिताए हैं
प्रौढ़ावस्था से कर के मेल
उसी के आँचल को मैला किए है ।
हाय रे मानव !

प्रकृति, जो नित्य शाश्वत व चिरसुंदर रही है
यह तत्त्व अब बस नाम को संजोये हुई है
अपने सर्वश्रेष्ठ पूत के कर्मोंके फलस्वरूप
निश्चय ही विनाश के कगारपर खड़ी है ।
हाय रे मानव !

नवकालिक मनुष्य ने जो नियम बनाये है
प्रकृति की बहती धारा का उल्लंघन हैं
स्वयं को बुद्धिश्रेष्ठ ठहरानेवाले इस जीव ने
कैसी सहज व महत् बात न जानी है ।

हाय रे मानव !

औद्योगीकरण प्रदूषण की माता है
जिस की जननी मानवीय चंचलता है
उद्योगों की चकाचौंध के क्षणिक सुख के लिए
चिरकालीन अमानत को दाँवपर लगा दिया है ।
हाय रे मानव !

शैलजा एड्दामी एस्. वाय. जे. सी. शा.

Trial Balance

Life is an asset,
God is liability
our face is credit
And soul is The capital

Journey of life is bill
we must draw This bill
Every one accepts it
our capital is paid

Bad debts need a transfer
As god is a debtor
And man is a creditor
Mind is The reserve fund
But we must remember
Life's Current Account is open
We are right cash in hand
As love is per income

Let per lover's business
Lead to amalgamation
And we are human beings
And love be in trial Balance.

Dilip Bhise F.Y.J.C.Commerce

Love Account

How strange this account is !
It is personal, real and also nominal
When I saw 'her' for the first time,
It was opened in the ledger of my mind
It is a personal account,
Related to a very special person
It is a real account
Which is the most valuable asset of mine
It is a nominal account
Having sweet memories to the credit
And moments of separation to the debit
Its balance is beyond the calculations
Tomorrow may she be
My life - partner or not
But for the years to come,
Till the winding- up of business of my life
Our ' Love Account '...
It will be carried forward with
the same infinite balance

Ajay Mandavkar S.Y.Bsc.

पार्श्वभूमी

..... दूरातून एक उद्विग्न धून ऐकू यावी.

जळमटांनी भरलेल्या ओसाड गुहेप्रमाणे
कपचे उडालेल्या भिंतींच्या

त्या अंधान्या खोलीत झाकळ पसरावी.

..... दोन भकास डोळे किलकिलावेत
महात्यांच्या ओरबाडलेल्या चित्रांची

साक्ष देणारे कपचे

सारे गोल गोल फिरावेत.

..... ऊरातून एक कळ यावी

सारे कपचे मिळून एक पोकळी निर्माण व्हावी

आदर्शवादाच्या निखाऱ्यांची

एकदम राख व्हावी.

..... दूरातून अचानक हालचाल व्हावी

झपाझप एक उत्साही सावली

एका अनामिक करारी महात्याचं

भलंमोठं चित्र लावून

सान्या कपच्यांना पार्श्वभूमी बनवून जावी !

संगीता अभ्यंकर द्वि. च. शा.

Prof. D. B. Deodhar : A Cricketing Legend

Prof. Arun Belsare.

The GRAND OLD MAN OF INDIAN CRICKET has been with us all these years through his sincere concern, total commitment and deep involvement with the game of cricket as also his long and fruitful life. He has always been a compelling force to me as to many other cricket lovers.

Hence it was indeed a memorable experience to have been a witness to the quiet celebrations that took place at his residence the other day when he was appropriately feted by thousands of cricketers past and present and innumerable visitors from all walks of life on having entered the hundredth year of his life.

Even at this age the doyen of Indian cricket greeted his well wishers with a smiling face and folded hands. What was amazing was the fact that he remembered names and people some of whom he was meeting after years.

Prof. Deodhar has a long standing association with S.P.College. He obtained his M.A.(Bom) in English and Sanskrit and worked in our college as a professor from 1917 to 1946. One of his eminent past students had this to say about him, "Prof. Deodhar was a steady man finishing his portion of studies with the same ease and elegance with which he used to pile up centuries in the Quandragular matches." He performed his academic assignments with the same

zeal, interest, devotion and involvement with which he played the great game of cricket. Besides being a professor of great repute, he was the President of the college gymkhana for years, Chairman of Mimansa Vidyalaya Committee, Captain of the Hindu Cricket Team and Member of the University Board of Sports.

Having joined S.P. College in 1917, then New Poona College, he was naturally entrusted with the work of supervising the gymkhana activities as its Vice Chairman. The college under Prof. Deodhar's charge made additions and alterations from time to time to meet new requirements and

developments adding more sports material and men. Upto 1922 cricketers had a stint at the nets on the P. Y. C. Ground. Prof. Deodhar took special interest in improving the standards of college cricket, training the boys and at times even officiating some of the games. Thanks to his ceaseless efforts and his own brilliance as a cricketer, within a few years our college cricket team became a force to reckon with so much so that the succeeding years saw our college team gaining from strength to strength. Today our college has carved a permanent niche in the annals of Poona Cricket and what is deeply satisfying is the fact that continuity with our glorious past is being maintained to this day.

Prof. Deodhar showed great promise right from his boyhood days. He secured the much coveted place in the Hindu Quadrangular team by dint of his exceptional prowess as captain and batsman. He played cricket for the sheer love of the game. He once remarked humorously, 'Cricket is to me what food is to others.' He was an attacking batsman of tremendous calibre showering runs on the spectators with gay abandon; a smart fielder in the slips and cover point and a superb runner between wickets. His running between the wickets at an advancing age was lauded by well known Australian and English cricketers. He was also a fine wicket keeper who gave up 'keeping' on account of an injury to his teeth while keeping wickets. As a captain, he was a genius. His long experience, genial nature and his exceptional cricketing talent made him a very successful leader. He had the ability to get the best out of every player. Needless to say, he was held in high esteem by his comrades who gave their very best to their captain and the team. His sterling qualities as a player and captain enabled Maharashtra to win the prestigious Ranji Trophy for two consecutive years - 1939 and 1940.

In 20 Ranji matches and 31 innings he totalled 1533 runs at an impressive average of 52.86 inclusive of 6 magnificent centuries and 7 fifties. In 1926, playing against Gilligan's English team he scored a strokeful 146 runs in the first unofficial Test and followed it up by scoring a scintillating 116 runs against the English team captained by Tennyson in the second unofficial test. His great innings of 246 against Bombay at the age of 48 must have been a record of some sorts.

Prof. Deodhar never confines his thinking just to playing and enjoying the game for its own sake. He believes in giving back all that he has gained from the

great game. He certainly deserves credit for introducing the ball by ball cricket commentary in Marathi. He believed that the pleasure of the game must also be shared with those who cannot follow English. Along with Mr. Bal Pandit, Prof. Deodhar has popularized Marathi commentary. Street hawkers, panwallas and many others must have been thankful to him for this gesture of his. The professor also worked as a cricket correspondent. Being a keen student of the game, he was requested to tour England and Australia to cover the matches by the Calcutta newspaper 'The Hindustan Standard.' He also dabbled in writing and has to his credit two books 'March of Indian Cricket' and 'As I Look Back', besides writing short articles in 'Kirloskar' pertaining to the art of playing cricket.

In recognition of his services, Prof. Deodhar was presented a purse of Rs. 85,000 as proceeds from an Iran Trophy Match. The accrued interest has been used to prepare three concrete wickets and nets on the P. Y. C. ground. The Maharashtra Cricket Association donated Rs. 84,000 to the professor who put in his own 16,000 and founded the Deodhar Trust in 1974, the idea being to train about 50 boys gratis under the expert supervision and guidance of experienced coaches. This gesture of his speaks volumes for his sense of devotion to the game and concern for budding players.

Prof. Deodhar's contribution to Maharashtra cricket is enormous. Along with the late Makarand Bhawe, he toiled hard for an independent cricket association for Maharashtra which was founded in 1934 thanks to their persistent efforts. Today Maharashtra cricket has obtained a place of pride in Indian cricket. He has been the president of the Maharashtra Cricket Association for years. Even today he evinces great

interest in Maharashtra cricket and has a word or two for many an upcoming cricketer.

Prof. Deodhar firmly believes that the game of cricket develops the qualities of perseverance, hope and tolerance. One learns not to get unduly elated by success or unduly depressed by failure. As a cricketer, he too had his moments of despair and frustration but he never allowed these to unnerve him. Rather he silenced his detractors with magnificent performances whenever the opportunity presented itself. His inner core remained intact, whatever the setbacks. Cricket, most certainly is the secret of his exceptionally sound physical and mental health. True, to an extent, good health is a gift of God but it also stays with a man who has consciously developed the right perspective on life. Prof. Deodhar has.

Today we observe young cricketers complaining about fitness problems despite several incentives and opportunities that the game provides and an enviable place the game of cricket enjoys. On this background Prof. Deodhar's sound physical and mental health simply stands out. His regular

habits and what is more his positive approach to life are some of the reasons for his long and fruitful life.

Prof. D.B. Deodhar in one of his interviews said "Cricket today is such a popular game that it is played and discussed in almost every nook and corner of the country. But it is sad that despite better living and playing conditions many players give it up too soon after initial failures and disappointments. Others with a strong potential fail to make it to the top owing to either complacency or irregular habits. Today cricket has become a profession and it is not a way of life as it was with us. The soul of the game has gone out. A positive approach which gladdens hearts is lacking thereby keeping the spectators away from Test centres. Many unhealthy practices unheard of in the past are creeping in thereby vitiating the great game."

Anyone who takes cricket seriously need ponder over these thoughts coming as they do from a man who has lived cricket.

★ ★ ★

PERSONALITY TRAITS AND TALENTS IN BANKING CAREER

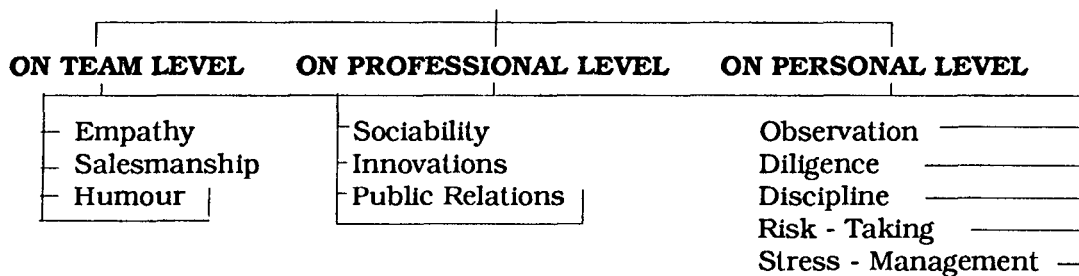
Suvarna Joshi, Sangita Naik. T.Y.B.Com.

A career in banking is considered quite lucrative today. One is easily fascinated with high salaries, promotions, perks, maximum holidays, 10' to 5' timings, loan benefits and seemingly easy-going jobs. But it should also be noted that it is plagued by too much work-load, frequent transfers, non-operative staff, power politics and

unjustifiable pressures from trade unions. Hence, a banking personnel has to successfully deal with these merits as well as demerits to be a popular banking figure.

ATTRIBUTES OF AN IDEAL BANKING PERSONALITY -

The successful banking personali-

ties have certain features, traits common to them all - qualities which endear them to others. These features and traits not only reveal the present day managerial values in banks but also indicate the future behavioural pattern of bank's managerial personnel. Youths seeking to establish themselves in the banking career should be eloquent with these common traits, which are :-

TRAITS ON TEAM LEVEL

A banker is essentially a deposit mobiliser, as deposits for a bank is like bread and butter for an ordinary mortal. So he has to have the knack of getting deposits for which he has to be an excellent salesman selling the services of the bank to its customers. As a salesman the bank personnel has to empathize with clients, that means he should have the power of projecting his personality into the object of contemplation. This will help in building warm clientele relations. Good humour and enthusiasm will further strengthen these relations. And naturally the clients and customers will find the bank's atmosphere friendly, helpful, and conducive to quick and prompt service.

PERSONAL TRAITS :

Though a banker is a custodian of public funds, as he is engaged in business, success in business will come only if he is prepared to take risks. Both, conservative approach of avoiding risks as well as a daredevil approach of taking reckless risks should be avoided. On the contrary, the bank personnel should use an analytical approach of taking

intelligent risks. Here he has to count on his observation & diligence in managing these risks.

Pressures & stress are vital factors in the managerial dynamics in banks. Management is by pressure, through pressure and the end result of pressure. These strains and pressures may be from, within or from outside, they may be friendly or hostile. Not being susceptible to the pressures and managing them is what a bank personnel needs.

The bank manager, while dealing with the employees, clients & customers may have to take many unpleasant decisions. But, especially with employees he should not be so humane as to be a good-for-nothing in disciplinary matters.

PROFESSIONAL TRAITS :

Banks are engaged in building up the image of respectable institutions rendering public service. Bank personnel are sought to be projected as people operating with a social mission. Hence by socializing, they can attract a lot of public attention, esteem and goodwill.

Continuity and innovations are healthy features of a growing concern. Continuity represents precedents and innovations represent exceptions. A banker should strive to attain consistency in both, to withstand intense competition.

The Bankers should have an aura of public relation round them with peculiar aptitude for liasion work. They should be good contact - men with a unique flair for

publicity gimmicks, e.g. occasions of disbursement of loans to ladies for purchasing sewing machines or inauguration of a scheme for financing the local basket weavers will be great opportunities for them to boost their images, as dynamic men behind these activities.

If a person has the qualities of sharp intellect, analytical mind, interest in details, faithfulness to facts, good grasping power and mental alertness then he certainly will be, a valuable ASSET to the bank he belongs !

★ ★ ★

Maratha Chamber of Commerce & Industries

Aruna Whaval, S.Y.B.Com.

Maratha Chamber of Commerce and Industries is one of the prominent regional Chambers of Commerce in India. It was founded on 16th March, 1934. The idea of establishing the Chamber was inspired by Late Shri. A.R. Bhat, the doyen of Small Scale Industry in our country.

Aims and Objectives of MCCI :

The basic aim of the Chamber is to promote and protect trade, commerce and industries in Maharashtra. It strives for developing entrepreneurial abilities and industrial interests among people in Maharashtra. It also promotes a friendly feeling and unanimity among the industrialists of India.

Administration of MCCI :

The Chamber is administered by an Executive Committee of 60 members elected by the General Body of all members of the Chamber. The Committee consists of a President, four Vice-presidents, two Honorary Secretaries and one Treasurer. The Committee members represent various trades and industries in Maharashtra. The chamber functions through its various Sub-Committees of experts

dealing with specialised fields.

Promotional Activities :

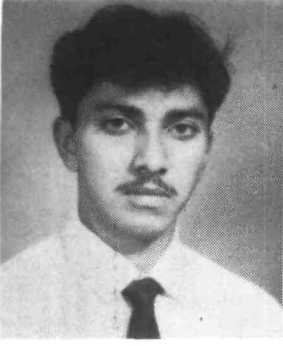
Apart from representing and protecting the interests of its members, the Chamber has undertaken a number of promotional activities. In 1934, it promoted Bank of Maharashtra to provide for finance to industries in this region. In 1959, Poona Divisional Productivity Council was promoted to create productivity consciousness among the industries of this region. In 1961, it organised Maharashtra Commerce & Industries Rehabilitation Society to look after industries affected by natural disaster. It has also set up Electronic Co-operative Industries Estate in 1972, and Ramtekadi Industrial Estate at Hadapsar in 1974. In 1982, to facilitate investors, it promoted Pune Stock Exchange Ltd. Now, it is engaged in promoting a separate organisation to set up International Trade Fair Complex near Pune.

Services Offered :

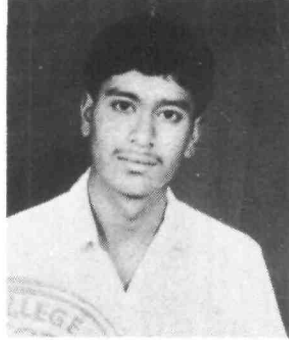
1. Dissemination of Information

:- All important developments concerning the business community are communicated to the members by means of circulars, bulletins, lectures, journals

पुणे विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू -

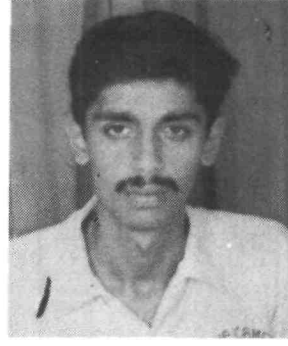

राजेंद्र मनोहर

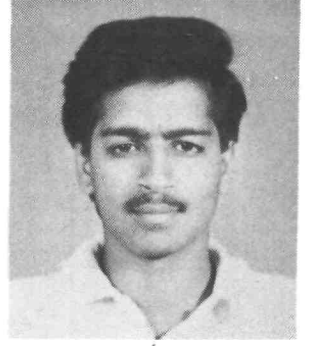
मनीष कोटस्थाने

क्रिकेट

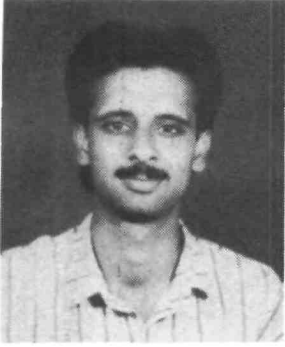

मंगेश वैद्य

क्रिकेट

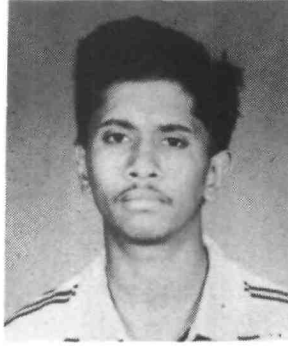

गिरीश कुलकर्णी

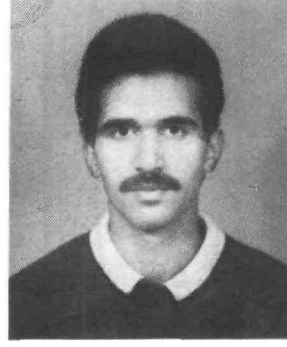

जितेंद्र जोशी

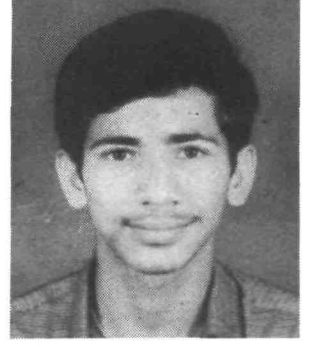
क्रिकेट

निरंजन गोडबोले

कौस्तुभ कदम
क्रिकेट

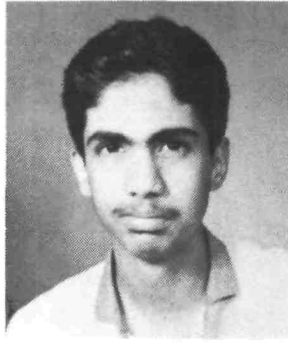

परेश कोल्हटकर
खो - खो

मिलिंद वाघमारे

बॅडमिंटन

हर्षल शिंदी

पौर्णिमा भावे
फूटबॉल

मंजुषा बर्वे
हॉकी

पुणे विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू -

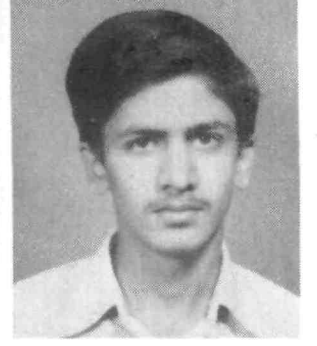
मंजु जोशी
क्रिकेट

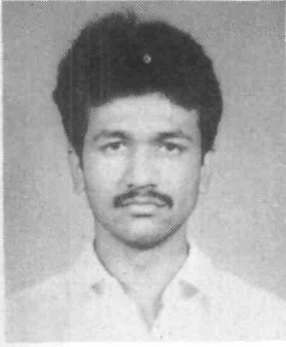
दिपा आलेगांवकर
क्रिकेट

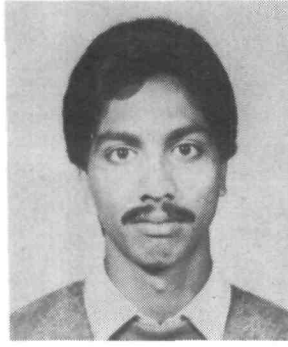
राजू भगत
वेटलिफ्टिंग

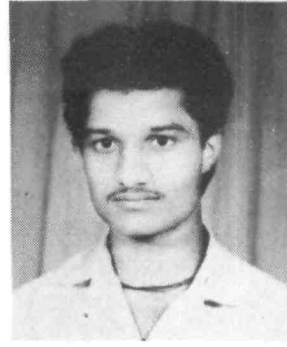
मकरंद वेलणकर
बुद्धीबळ

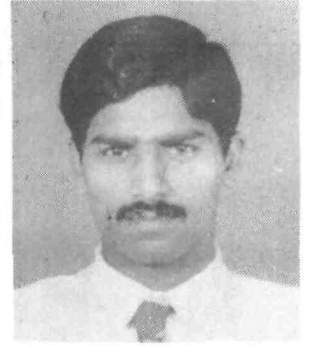
जयदीप श्रीखंडे
टेबल टेनिस

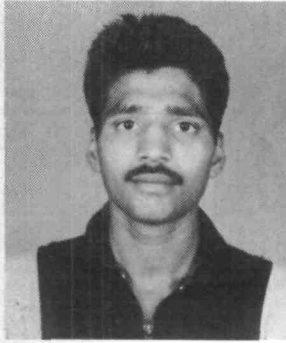
जीवन हेंद्रे
जलतरण

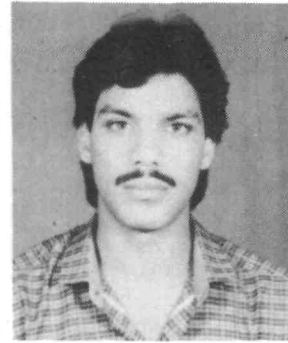
शंकर सूर्यवंशी
कुस्ती

खाजा शेख
शारीरिक शिक्षण गटनायक

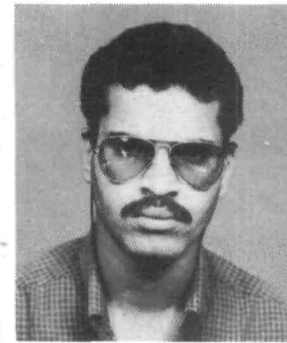

चारुदत्त कदम

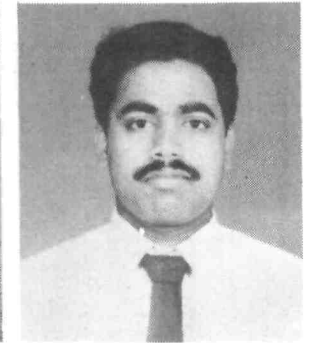

मुष्टीयुद्ध

राजेश झोरे

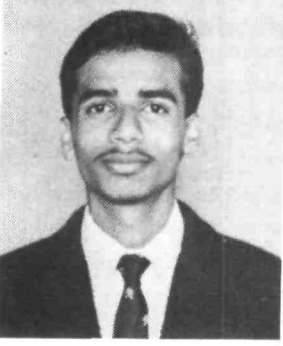

विजय पाटील
मुष्टीयुद्ध

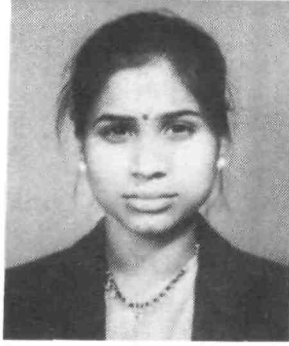

प्रमोद धिमधीमे
अॅथलेटिक्स

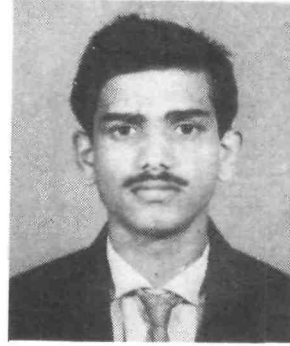
पुणे विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू -

विनायक जोशी
I. C. S. R.

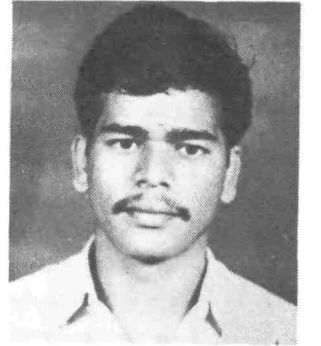

वैशाली बाचल
I. C. S. R.
फूटबॉल

विनायक तळेकर

ज्युदो

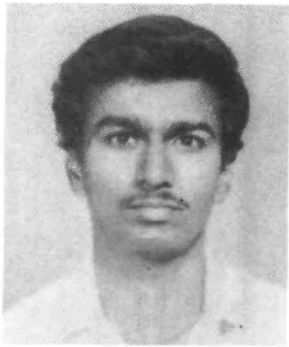

अनिल सकपाळ

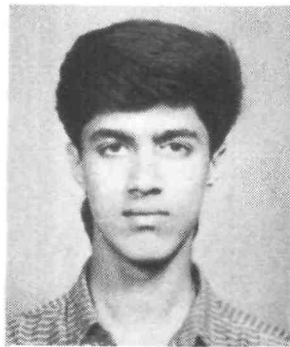

अभिजीत पाध्ये

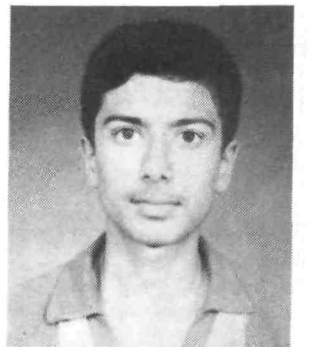
जिम्नेस्टिक

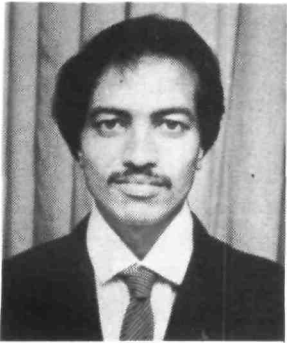
संज्योग दोले

अमित आंबेडकर
बास्केटबॉल

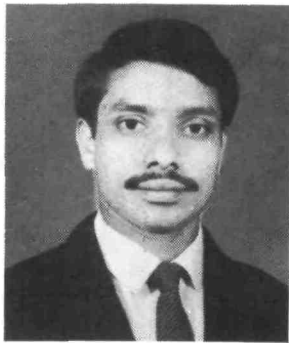

आशिष पेंडसे
फूटबॉल

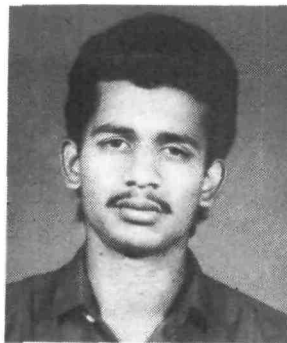

सतीश मोहोळ

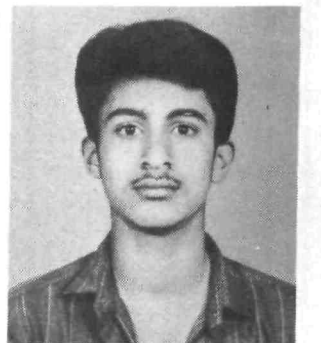
कबड्डी

संजय दळवी

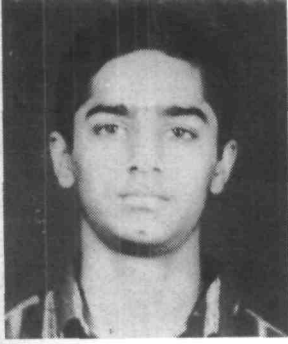

संदेश जाधव
कबड्डी

यतीन माजगांवकर
जलतरण

राज्य व राष्ट्रीय कनिष्ठ महाविद्यालय क्रिडापटू -

आदित्य केळकर
मल्लखांब

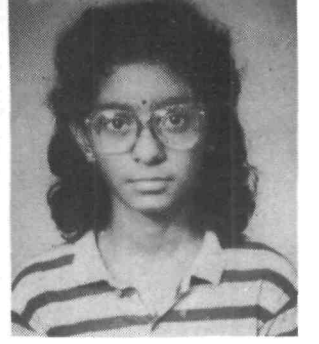

प्रीतम चौथाई
जिम्नॅस्टिक

रुपाली नाईक

रोप मल्लखांब

अरुणा सास्वीहळ्ळी

रोप मल्लखांब

अश्विनी मेहेंदळे

कबड्डी

गौरी कौलगुड

सारीका कलत्रे

जलतरण

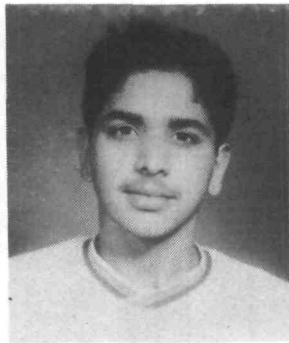
गिरीजा शिंदे

खो - खो

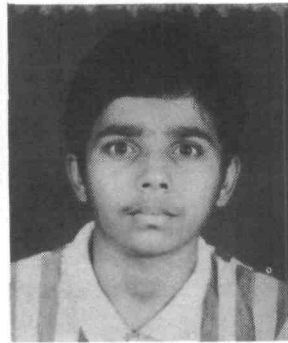
मनोज एरंडे

जलतरण

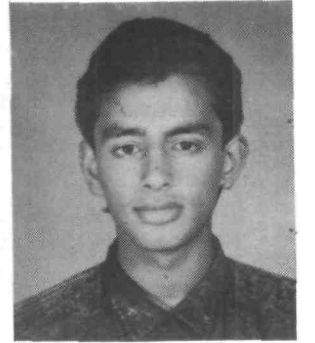
अमीत सरपोतदार

जिम्नॅस्टिक्स

निलेश पवार

फूटबॉल

पंकज केवळे

वेटलिफटींग

and discussion meetings.

2. Commercial Reference Library

:- The library has proved to be a single source of all types of business information. The library contains all patents (about 1,50,000) issued by Indian Patents Office, Standards published by Bureau of Indian Standards (about 15,000). Commercial directories of about 40 countries in the world, maps of leading countries and important cities in the world. The library has been recognised as an official search centre by Indian Patents Office and as a depository library by international organisations.

3. Statistics :- Statistical information regarding import and export trade, industrial licencing, industrial production, wages, cost of living index, data on joint stock companies etc. is made available to members.

4. Trade Introductions :- Itemwise and countrywise classification list of trade enquiries is maintained by its library.

5. Import - Export Advisory Service :- Import Sub-committee of the chamber gives necessary guidance to the importers. It has also facilities for giving advice to the exporters in various matters.

6. Discussion with Officials :- Members of the Chamber are given an opportunity of discussing with officials, from various departments of State Government as well as the Central Government matters of collective or individual interest.

7. Group Telex Service :- The members who by themselves cannot economically operate a telex of their own, are offered this service.

8. Telefax Service :- The Chamber is operating a public Fax bureau and can send and receive messages on behalf of its members and others on Fax.

9. Translation Service :- The Chamber offers translation service in the languages like German, French, Spanish, Arabic, Japanese, and also Hindi, Marathi, Gujrathi, Kannad, etc.

10. Foreign Study Tours :- The Chamber organises study tours to foreign countries to visit industrial exhibitions, factories etc.

11. Training Programmes :- To keep member companies up-to-date with the business information and modern management techniques, Chamber organises about 15-20 training programmes every year.

12. Industrial Estates :- In order to provide industrial accomodation at a reasonable cost, Chamber has undertaken promotion of industrial estates.

13. Board Rooms and Auditorium :- At the Maratha Chamber, there are fully-equipped Board Rooms for board meetings and small conferences. There is also an auditorium for film presentations, press receptions and product promotions. In addition to the above mentioned services, it also offers other services.

Publications :

It publishes weekly bulletin in English called " World of Business " and a monthly journal in Marathi " Sampada". Every four years it publishes Industrial and Commercial Directory of Pune. It has also published booklets on various new legislations, Government rules, regulations, etc.

Thus, during the long and eventful span of five decades, it has established a creditable record of good service and now it is the recognised representative, an effective spokesman of its members and their intermediary with Government.

★ ★ ★

South Asia Friendship Youth Camp New Delhi

D. R. Arkade M. A. (I)

The national youth Programme is intended to create, among the youth of this country, an awareness about national integration and strengthen the feeling of unity. With this view a number of youth camps are being organised at different places and the young men and women from various states have been participating in these.

One such camp was organised at Bharteeyam Scout Camping Complex, Nizamuddin, New Delhi from 25th December 1990 to 1st January 1991. It was called South Asia Friendship Youth Camp. The main objective behind the

organization was to cultivate feelings of fraternity and Friendship among the youth from South Asia, especially from the member countries of SAARC. It also invites young people from Afghanistan, Burma and Tibet, so that they can develop relationship with other countries from SAARC.

The term youth signifies force and power. When such a power is properly channelised and employed for

constructive work, it will help create a proper ground for world peace.

Shri - S.N. Subha Rao, an eminent Gandhian and Sarvodaya leader and founder of "Mahatma Sewa Ashram" rendered his services to guide the youth at this camp. Shri Subha Rao is the Director of this National Youth Programme.

The participants also went on a sight - seeing tour to the Doll's museum and the Taj. The Red Fort in Delhi & the India Gate were also some of the important places we visited.

The camp was a great success in so far as it could motivate and

inspire the students. The students from our college, who participated in this camp were -

Khandake Moreshwar (T.Y.B.Com)
Sunil Pawar (T.Y.B.Com)
Ramesh Khote (T.Y.B.A.)
Dattatray Arkade M.A.(I)
Nitin Gaikwad (F.Y.B.Sc.)
Santosh Thorat (S.Y.B.A.)

★ ★ ★

Defection - Cancer of Indian Democracy.

Aparna Dimble, F.Y. B.A.

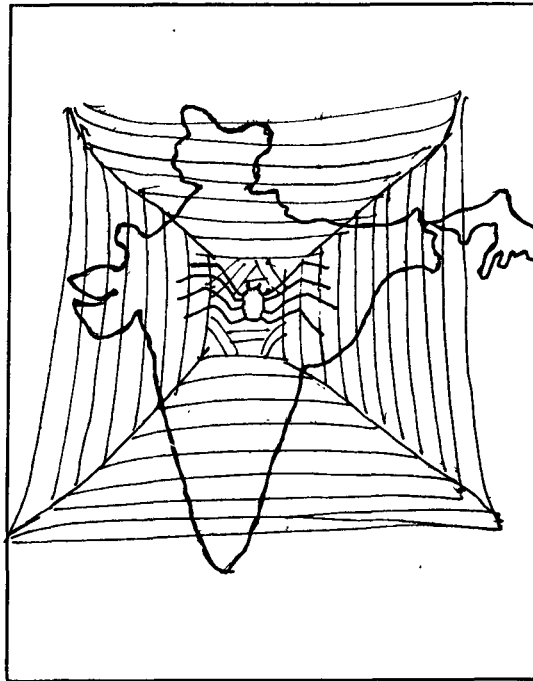
Defection spread like wild fire after the Fourth General Election in 1967. Members of some parties had no loyalty to principles or to their own conscience. Power was their sole guiding star. This power has no relationship with service and public welfare.

Ministers in many states were not stable, owing to their reckless and vulgar manner in which members parted company with their party members. Chief Ministers in many states had to give high posts to underserving members as the price of their "loyalty." Leaders of political parties did not try to check defections as they themselves benefitted from it. In some cases even recognised leaders

defected. Sometimes even leaders at the centre encouraged defection.

According to the Governor of Tamil Nadu, Sardar Ujial Singh (16 May 1969) the phenomenon of political defections and floor crossing after 4th General Election was disturbing, and if this was not checked it would endanger the foundation of our parliamentary democracy. Mr. J.R. Mudholkar, a former Supreme Court Judge recommended that the defecting Ministers should be

debarred from contesting any elections for a certain period. According to a survey made after Fourth General Election in 1967, over nine percent of the members elected to state legislatures changed their loyalties after elections.

In every party, defection had taken place. e.g. Mr. Charan Singh, the leader of the BKD bargained with Mr. C.B. Gupta, Chief Minister of U.P., early in 1970, and also with deputy Chief Minister Mr. Kamalapati Tripathi. He demanded a high price for the support of his party from both and finally succeeded in "toppling" Mr. Gupta in favour of Mr. Tripathi without allowing the Chief

Ministership to go to Mr. Tripathi. Mr. Charan Singh defected several times, and a news analyst described him as a "master of somersaults".

Even the President of India Mr. V.V. Giri, helped Prime Minister Mrs. Gandhi to favour Mr. Tripathi by issuing an order to impose President's rule in October 1970 in U.P.

Several members of parliament and of State Legislatures suggested that

legislation should be passed to eliminate defection. In 1960 parliamentary Committee on defection made following suggestions :-

1) Registration of political parties on the basis of their aims and objects.

2) Disqualifying members on defection from the party which had sponsored them.

3) Limitation on the size of the Council of Ministers and disqualifying defectors from appointment as Ministers.

4) Recall of defecting Ministers.

5) Registration on defection.

6) Making it an offence to accept pecuniary benefits or office of profit as consideration for defection.

Mr. Rajiv Gandhi had promised in the election manifesto to make an anti-defection law. Due credit must be given to him for expeditiously passing the 52nd Amendment immediately on assumption of the Prime-Minister's office. 52nd Amendment made Anti-defection law a part and parcel of the Indian Constitution. Following are the high lights of the 52nd Amendment :-

1) It is applicable to Parliament and State legislatures only.

2) A person is disqualified to be a member under following four situations

a) If he voluntarily gives up the membership of the political party.

b) If he votes against or abstains from voting against the party directives. (without prior permission of the party or party condones him within 15 days.)

c) A nominated member joins political party after 6 months.

d) If an independent member, joins any political party.

3) Following are the exceptions :-

a) Split - Outgoing group consist of 1/3 of original party.

b) Merger - 2/3 of the members must agree to merger.

c) Speaker, Chairman, Deputy speaker and Deputy Chairman of the house are free to leave the party during the tenure as speaker etc..

Decision of the speaker or Chairman is final as regards disqualification incurred under defection law. Thus Court Jurisdiction is excluded.

Lok Sabha Speaker Rabi Ray disqualified eight MPs who had contested the 1989 Lok Sabha Elections on Janata Dal symbol but joined the Janata Dal (S) to enable Mr. Chandrashekhar to form a Government. The disqualified members included external affairs minister Vidya Charan Shukla, health and family welfare minister Shakeelur Rehman, minister of state for human resource development Bhagey Govardhan, minister of states for steel and mines Basavraj Patil and minister of state for food and civil supply Sarwar Hussain. The other three members disqualified are Hemendra Singh Banera, Dr. Bangali Singh and Devananda Amat.

The speaker also recognised that the split in Janata Dal had taken place on November 5, 1989 and consequently recognised Janata Dal (S) as a political party. With these disqualifications, the strength of the ruling Janata Dal (S) in Lok Sabha has been reduced to 54, resulting that Chandrashekhar now has a slender majority of just 15 in the house.

Following the disqualification of these eight members of the Janata Dal (S) opposition leaders hailed the Speaker's ruling and demanded that the five ministers resign with immediate effect.

However Prime Minister Chandrashekhar said that the five ministers need not resign as even an outsider can be a minister provided he becomes a member of the parliament within six months ! The Prime Minister's stand though legally tenable is of dubious moral propriety . One thing for certain that the Anti-defection law has acted as a strong antidote to the malignancy of selfish defections, and is now a sine-qua-non of the healthy growth of Indian democracy.

★ ★ ★

Inevitability of the Gulf War

Janhawi Paithankar, T.Y.B.A.

"Cutting necks is better than cutting means of living. O 'God, Almighty be witness that we have warned them."

These were the words of the President of Iraq Mr. Saddam Hussien, when the crisis in the Gulf was, turning into a world problem. Close on its heels came the news that Iraq has annexed Kuwait. That was August 8, 1990. As a consequence, the United States' troops & war-jets took up positions in the neighbouring Saudi Arabia to counter a possible attack on the kingdom. A week after its occupation of Kuwait, Iraq justified the move with historical reasons. On 28th August, 1990, Iraq declared Kuwait as its 19th province. Now, the situation became very crucial as principles of democracy were being questioned. The sovereignty of Kuwait was in danger. This drew the entire world's attention towards the problem & the prior history of the crisis came to light.

In the beginning, Baghdad accused, Kuwait & the U.A.E. of sabotaging its economy by overproducing oil, thus depressing prices & reducing Iraq's earnings. After this there was a meeting of OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) in which an agreement was made to lower the production and to increase the prices.

Inspite of this, Iraq was not satisfied & it made some more demands in addition to the earlier agreement which were,

i) \$ 10 billion aid

ii) \$ 2.4 billion which it claimed Kuwait had stolen from its oil wells.

iii) Cancellation of \$ 10 billion in interest free loans Kuwait had given it to fight the war with Iran.

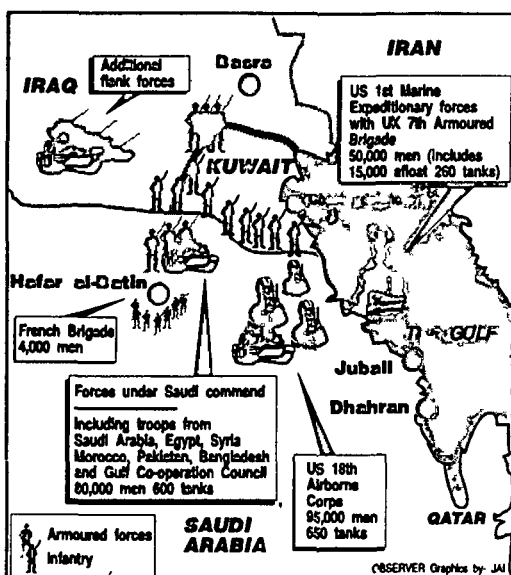
iv) Renunciation of Kuwait's claims to the Rumaila oil fields.

v) Long term lease of the strategic Bubiyan island to improve Iraq's access to the Gulf.

These demands were rejected by Kuwait on the grounds that they were unjust & baseless. Assessing

the situation, it will be interesting to know Kuwait's background.

Kuwait has 20% of the world's known oil resources. Though oil was discovered in 1930s, Kuwait has been a major producer since 1946 & the world's 2'nd largest oil exporter. The Sheikh of Kuwait gets 1/2 of the profits & devotes most of them to the education, welfare & modernizaion of his kingdom. They have latest equipment & technology which is required for the production of oil. Consequently, Kuwait is having the maximum production & exportation of oil as compared to Iraq & members of OPEC and make more profit . On such a

background, no wonder that Iraq has its eyes on Kuwait. But after the 1st World War, the situation had changed. Iraq became free & it became keen to annex Kuwait. It went on interrupting Kuwait's internal politics. It supported the efforts of Kuwait's internal politics. It supported the efforts of Kuwait's reformists to overthrow the AlSabah ruler. The year 1961 saw another turning point as Kuwait finally emerged as a fully independent country.

This happens to be only one side of the coin. Initially when, British left the gulf, there were no independent states like Iraq, Kuwait etc. The British created these states after the 1st world war for their convenience. On this basis, Iraq's claim that Kuwait has historically belonged to it is not easy to sustain. Unless one accepts simultaneously, that reopening the chapters of history is a right that resides with those who are militarily strong.

On the other hand, it is also clear that no one can justify Iraq's annexation of Kuwait because it destroys the very existence of a nation as a sovereign, independent country.

As a result on 9th August, 1990, the very next day after Iraq's annexation of Kuwait, the United Nations security council unanimously declared Iraq's annexation of Kuwait to be "null & void". A resolution was passed that called upon all states & international organizations not to recognize the annexation & also to take any action that might be interpreted as indirect recognition of it.

On 25th August, 1990, Security Council met to discuss the use of the necessary naval force to ensure compliance with mandatory economic sanctions which were imposed on Iraq for its invasion of Kuwait. This was the first time that the council authorised military action to enforce its own sanctions.

In addition to all this, the U.S. sponsored a resolution that called on foreign navies in the gulf " to use such

measures to comensurate to the specific circumstances as may be necessary " to stop ships, inspect their cargoes & determine their destinations to ensure compliance with the U.N. trade embargo against Iraq. Embargo is meant to force Iraq to leave Kuwait.

In spite of all these provisions, Iraq was firm with its policy & refused to withdraw from Kuwait. So, the U.N. began to find out peaceful solution for this problem & the sessions of talks between various countries to find a solution started. But during this period, Iraq had changed its policy & it raised the question of Palestine & stood against Israel as it is the only non-Arab country in that region. Thus naturally they got support from the PLO. Not only this but Saddam also tried to acquire sympathies from the Arab countries on the basis of unity of Arabs. Though he did not have much success, he succeeded in forcing Iran to take a neutral stand. Thus, the problem became more complicated.

On the other front, U.S.A. took the lead & made allied forces with Japan, France, Saudi Arabia, Germany etc. But due to this, there was dissatisfaction over the manner in which the U.S. conducted & swept the U.N. processes in most of the countries of the world. These dissatisfied members had the impression that the U.S. did not allow the world public opinion to pressurize Iraq to abandon its aggression. All this together has made the issue more & more complicated. The neutral stand of U.S.S.R., one of the superpowers in the world is astonishing. Considering all this situation, U.N. had also tried it's best to solve the problem by discussion. But since no amicable solution came forward, the allied forces set a deadline - 15th Jan, 91 for Iraq to quit Kuwait & withdraw its armed forces from Kuwait. But Iraq paid no heed, as a result of which the U.S. attacked Iraq on 17th Jan, 91 at 3:40 a.m. & the war broke out.

★ ★ ★

THE GULF CRISIS AND ITS IMPACT ON THE INDIAN ECONOMY

Mrudula Dhayagude

The Gulf crisis is now more than six months old. With the Iraqi announcement on 15th Feb. of conditional withdrawal from Kuwait, the situation has taken a dramatic turn. But the insistence of the U.S.A. that Iraq pull-out of Kuwait unconditionally has added to the uncertainty of the situation. At present, we can say without exaggeration that the Gulf situation is extremely fluid and it may take any dramatic turn. But most countries of the third world have been experiencing the pinch of the adverse economic impact of the Gulf crisis and therefore, the following brief analysis of the economic impact of the Gulf crisis on India has not lost its relevance.

Because of the war, over 1.50 lakh, people lost their jobs in Kuwait and Iraq and India, obviously had been deprived of lucrative remittances from the Gulf region. Our export prospects in this region have been jeopardised. The common man is experiencing shortages of petrol and diesel. The whole transport system has been affected and prices of essential commodities have soared. But oil prices plummeted to \$ 17 per barrel, when the actual war started. This cheered Indian petroleum ministry. But in reality, there is very little to feel overjoyed.

Now, we are facing the grave fiscal and budgetary problems which can not be cured by only reducing oil prices. The 7th plan ended on a happy note registering the highest growth of 5.5%. But the situation on foreign exchange front, budget deficit and inflation was not a matter of cheer. Because of wrong liberal policies of Mr. V.P. Singh, it drifted from

bad to worse. Chandrashekhar govt. has failed to arrest the disastrous trend. Shortages of petroleum products led to low industrial growth in 1990. Industrial production decelerated from 14.8% growth rate in May to 8.2% in September. This will lead to shortages which means a wider gap between demand and supply.

The psychological impact of the war is apparently seen in the consumer behaviour. There are more difficulties because of panic buying. Our country is facing a frightening budget deficit today. The foreign exchange reserves slumped disastrously from Rs. 3,566 crs. to Rs.2,301 crs. in December-90. This was enough only for paying two weeks' imports. Here, higher oil imports bill is the one reason. Oil imports would account for 1/3 of our total imports in the near future.

The deficit increased from Rs.5,816 crs. in 87-88 to Rs.11,750 crs. in 89-90 & the higher the deficit, the stronger the inflationary pressure. Because of price hike and additional taxes, prices of all commodities soared, which led to inflation rate touching the level of 20%. Higher inflation also increases government expenditure, which in turn hikes deficit and leads to further inflation. The govt. is caught in a tight corner because of foreign exchange crisis and has chosen a rather dangerous path of exporting agricultural commodities like wheat, sugar, oil and onion. This has resulted in domestic shortages and increased prices further.

The balance of payments situation

has been deteriorating sharply. Our oil import bill has increased astronomically . On the other hand, the share of exports has not improved much. This year's trade deficit is 16.5% higher than the previous year's. The Gulf crisis has adversely affected the trade balance in more than one way. Besides hiking the oil import bill, it has upset the prospective exports worth Rs. 1,860 crs. Recession in the U.S.A and Japan has made export prospects a bit gloomier.

In the wake of the Gulf war, more taxes are inescapable . But prospects of additional revenue would be frustrated because of decline in production. More taxes do not necessarily generate more revenue. India took the IMF loan to overcome adverse balance of payment problem. The loan may steady the economy to some extent, but there is no guarantee that it would restore balance. If IMF loan fails to correct Balance of payments problem, we would be just a step away from an external debt trap. To avoid disastrous consequences of foreign loans, government has to take tough political decisions. Indian government has yet to take these decisions. But it has already announced 25% cut in air and rail services, 15% cut in govt. vehicles and imposed additional taxes.

All people in the third world countries want an immediate end to the war. There are two reasons for that. The first, every developing economy needs oil for its dvpt. projects on a large scale and at this point, they are not in a position to buy oil at astronomical prices. Secondly, they think that the U.S.A's interference in regional matters is not desirable.

If Iraq blows up Saudi and Kuwaiti oil fields and if the U.S.A. destroys Iraqi oilfields, then, oil prices will touch the sky. In this case, India's oil imports would be cut down for a long period. We can buy from Malaysia and Venezuela but they want hard cash and are not willing to sell oil to India on credit. Our refineries are also not in a position to refine Malaysian crude oil.

If war continues for a long time, it would further accentuate inflation. There is an apprehension of recession, the consequences of which cannot be predicted.

But if we consider the other possibility that war would be over in a few weeks without damaging oilfields, then, it will be helpful to the Indian economy in two ways.

Firstly, the govt. has raised taxes on oil. If the oil prices in the world market plummet after the crisis is over, the Govt. will keep the additional levies on oil and thus will increase its revenue. The second is more important. There seems a fair chance that after the war is over, there will be heavy reconstruction work. Iraq, Saudi Arabia and Kuwait will import heavily. This reconstruction programme would enable India to win several construction contracts. In that case, there would be a great demand for consumer products also. India is the only Asian country near the Gulf region which can easily supply all commodities in large quantities. If it proves true, then it would be an unexpected blessing of the war.

★ ★ ★

हार्दिक शुभेच्छा !

मिलन जनरल स्टोअर्स

आमचे येथे सलुनचे सर्व साहित्य, जपानी खुर्या तसेच
ब्युटी पार्लर्स चेअर मिळतील

६२७ अ, बुधवार पेठ, पुणे - २

The Floods - Natural disaster

Vipin Nikam M.A. (I)

Nature provides us with a number of opportunities for our development, but there are many negative aspects of Nature like Earthquakes, Landslides, Storms and Floods which hamper our development.

Floods are the most effective phenomena of interaction between man and his environment. Flood shows the man his limitations to control Nature. Floods are associated with heavy losses of life and property. They cause misery in human life and result in wet- -famine.

Flood washes away each and every thing that comes in its way. It destroys the agricultural fields, villages on the River banks and totally disturbs human life. Man, since ages, has been trying to control and tame the rivers to overcome the disastrous effect of floods. Flood as a natural phenomena is still least understood by the hydrologists or fluvial geomorphologists. In regions of heavy rainfall the magnitude and frequency of floods is high. In humid tropical regions floods occur most commonly and with the greatest intensity. Heavy and prolonged rainfall is the universal cause of floods. It is a wellknown fact that floods occur due to, snowmelting and heavy Rainfall. It results in flooding of Rivers like Ganga and Brahmaputra.

They are also caused by estuarine interactions between streamflow and tides. The high tide conditions result in flooding of the coastal plains or flats.

Coastal storm surges also produce floods. The best example is of the state of Andhra Pradesh where the storm surges attack and destroy the vitally important services of transport and

communications, etc. Storm Surges are huge waves that attack the coast and the water spreads over miles of land and disconnects the area affected from the other regions. Earthquakes, Landslides and failure of dams are some other causes for floods to occur.

The dam failure of Khadakvasla in 1961 has shown its devastating effects to the people of Pune city.

In 1970, a severe cyclone struck the shores of Bay of Bengal and devastated the emerging nation of Bangladesh.

In 1973 floods destroyed huge areas of Punjab and Sindh provinces of Pakistan.

The Brahmaputra and Kosi rivers of India flood almost regularly as a result of the heavy rainfall, in the North-Eastern province and the snow melting from the Himalaya Mountains. It destroys human life and property as well. The two rivers are properly called as "the tears of Assam".

There are some other geographical conditions which are responsible for intensifying floods. They include :-

a) River basin characteristic - The factors such as infiltration, type of soil and bedrock. The total area of the River basin, slope of the River basin and its altitude. High altitudes generally receive heavy rainfall and the slope factor helps flooding of stream in foot-hill zones.

b) Stream network characteristics - It includes the density of streams in the Basin, channel length and the surface storage and underground water storage capacity. High density results in more

quantity of water which consequently results in flooding of Rivers.

c) River channel characteristic - It includes the slope of channel, roughness of channel, load carried by the stream, and flood control or river regulation work by man. These geographical factors thus determine the intensity of flood disaster.

In deserts due to heavy, short duration downpours, flashfloods occur and the network and channel characteristics change yearly creating a typical flood environment in such areas.

The construction of dams across the rivers and a proper network of canals in the command area, the resettlement of villages away from the highest levels attained by the flood and the dredging and channelising of the flow of water in desired direction are some of the measures generally suggested for the control of floods and minimising their intensity.

The construction of a number of

small dams down the River also helps reduce the severity of the damage by floods.

Rivers in North India always flood causing wet famines, while Rivers in South India dry out after rainy season and the chances of droughts are more. Hence it was suggested that the Ganga River should be connected to Kaveri in the South by a Networks of canals, so that the excessive water from Ganga could be diverted to Kaveri and these canals could be used for irrigation purpose in the Central states. The next important use of the network would be the water transport system.

This is an important and classic plan which would help to deal with water problems of our country. The steps are being taken to outline and complete this type of scheme, which it is hoped, would solve the problem of water as well as floods in our country.

★ ★ ★

Oil

Sujata Ankalikar, S.Y.Bsc.

Oil is perhaps the most important commodity in the world today. Modern civilisation needs petroleum just as the body needs blood. With the arrival of a rapidly expanding chemical industry made possible by these newly won skills and the coming of the ' petrol powered ' internal combustion engine, oil has become very big business.

The commercial world of petroleum is now run by a small number of giant corporations. It is estimated that the combined knowledge, equipment, oil fields, refineries, oil stock and oil reserves

of these mighty conglomerates is worth between £ 45,000 million and £ 80,000 million.

Edwin Drake was the first man who in 1859, drilled a 70 feet hole into the ground and was extracting thirty barrels of oil each day. Drake's employer, Bissell had read that distillation of crude oil on an industrial scale would yield a vast new range of chemicals and fuel oils. This would revolutionize the industrial world. So his motivation was to produce large quantities of lamp and cooking oil - kerosene or paraffin.

But, today's world cannot function without petroleum, other spirits and oils. Motor vehicles, aircrafts, ships, locomotives, heaters and petrol powered motors, totally depend on petrol, its associated fuel oils and lubricants.

The organic theory suggests that approximately 600 million years ago, fragments of plants and animals which had died, sank to the bottom of ancient seas and lakes. The decaying dark brown ooze was buried under many thousands of tons of sedimentary rock where it was squeezed by pressures of 5000 pounds per square inch. Under these conditions the crude oil percolated into various underground caverns, where it collected and formed vast reservoirs. These reservoirs of crude oil also contain a large amount of natural gas, which makes the oil gush out from a bore hole of oil. The important feature responsible for the formation of vast underground reservoirs of oil and gas is called a salt dome. Oil and gas already residing in the penetrated rocks tend to accumulate on either side of the salt column and in the domed rocks above.

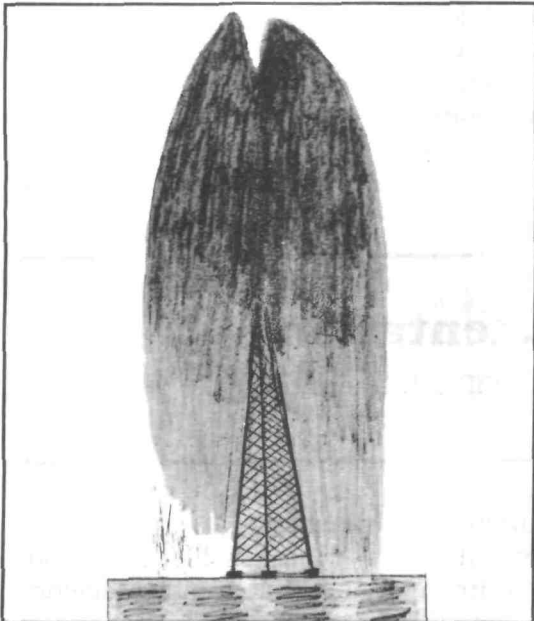

Fig. 1. After the drill has broken through to oil, the pressure sometimes causes 'GUSHERS'

The existence of an oil - field may be indicated by oil and escape of natural gas. But where there are no visible signs, an extensive geological survey is necessary. Geologists make use of instruments such as magnetometer, gravimeter, seismometer and thumper. Depths of more than eight kilometers have been reached by means of continuous rotary drilling techniques. However, majority of oil and gas deposits have been located at depths ranging over a few hundred kilometers.

First, a 30 - 60 meter steel tower called a derrick is erected over the drilling site. The drilling pipe is suspended inside the tower from a swivel which is attached to wire cables running through a pulley system mounted at the top of the derrick. This arrangement is designed to support a load as great as perhaps 600 tons. The drilling pipe comes in 10 meters lengths, each section screws into the other. The uppermost section of a drilling pipe is known as a kelly and is

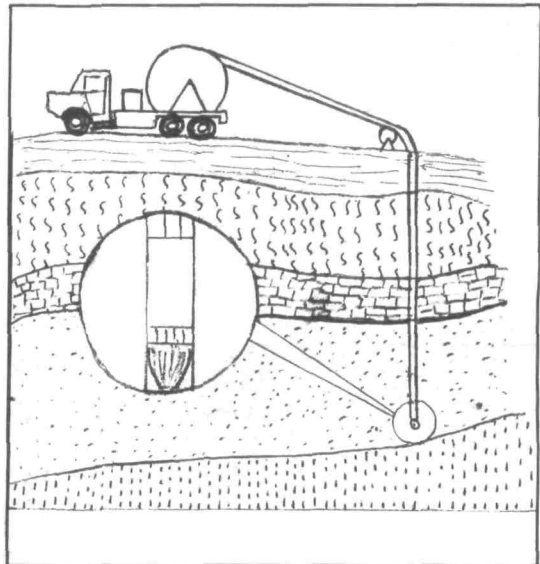

Fig. 2. Turbodrill on flexible drilling spring.

either square or hexagonally shaped so that it can be gripped by the aperture of a motorized turnable set in the floor of the derrick. As turnable rotates the first section of drill pipe is driven into the

ground by the rotary action of the kelly. This action continues until the kelly has sunk through the floor of the derrick and only a few meters of its length is still to be seen. It is then necessary to raise the kelly and insert another 10 meter section of drill pipe. Drilling speeds can be as slow as 0.3 meters and as high as 60 meters per hour.

Nowadays, new techniques such as electro - drill and turbodrill are also used. Turbodrill concept was pioneered by Russia. Recent experiments using a powerful ' gun ' and a bullet type drill projectile look promising.

Today there are about 30,000 oil and gas wells in operation. Over 70 different countries are involved in the oil industry. Of these the Middle East owns about 970 million tons while Soviet Russia owns 570 tons. The U.S.A. has a demand of 760 million tons of oil but it owns only 473 tons of the worlds oils. Africa and Australia are other major oil countries.

Oil and gas reserves are finite. They cannot last forever. If the demand for oil and gas continues to go up in leaps and bounds, the world will run out of this precious commodity by the beginning of the 21st century round about 2030 !

Oil products can be extracted from raw materials other than crude oil, from

natural gas, oil shales, coal and tar sands. There are many deposits of oil shales throughout the world. These contain a finely dispersed organic substance called kerogen which can be changed into a form of crude oil by the application of heat.

EATING A 600 MILLION YEAR OLD MEAL.

To stay healthy and alive we must consume protein rich foods everyday of our lives. The clever idea of using paraffin oil stock to grow protein producing yeasts goes back some 35 years. Yeasts provide plenty of food and warmth and then they grow fast. As they digest the waxy paraffins they convert the feedstock into a rich fermenting soup of proteins, vitamins, and mineral salts. It is as efficient a way we can find to beat the protein shortage. There are ' protein from paraffin ' plants in operation and more being planned.

So, perhaps one day, soon when you will be eating your first meal you will stop and consider that you are digesting a meal that was produced from 600 million year old petroleum. Oil has had a long past. Let us hope that its short future will manage to satisfy the appetites of engines and starving people.

★ ★ ★

Digital Instrumentation

Padmanabh Damle T.Y.BSc. (Electronics)

Science consists of finding relations between events, analysing the reasons behind them and using the new knowledge to our further advantage. Numbers play a very important role in this, especially when measurements of

various parameters like voltage, temperature come into question. Instrumentation is that branch of science which deals with the measurement of physical parameters. During the olden times mechanical systems were used for

this. The greatest drawback of such systems was that they could not boast of accuracy. Accuracy is vital part of measurement and Science Research in the field of electronics gave us the idea of digital instrumentation. Our digital watches, which all of you must have certainly seen, exist because of this very idea.

In electronic instrumentation there are two kinds of measuring meters. On one hand we have the analog system of measuring, on the other hand, we have the digital system. In the digital systems the mechanical systems are ganged together with electronic components. These systems remove the drawbacks of human error and in return give us the advantage of greater accuracy, linearity and repeatability. Errors attributing to physical causes like inertia, are also removed.

The basic reason why in a digital system man made errors are removed is that the reading or the value of parameter we want to measure is displayed. In such systems the data measured in analog form is converted to the digital form. The digital number system has only two values zero and one pertaining to the low and high voltage levels. The permutations of these two numbers enable the conversion of any numbers to this system i.e. the binary system. Computers

basically work on the machine instruction which again consists of '0' and '1' and hence can store such information in their memory. The only drawback being that, common man can make no sense out of these 0's and 1's. To remove this, display is used. The display consists of seven L.E.Ds. (light emitting diodes) arranged to resemble the number 8. The LEDs glow according to the o/p of the analog to digital converter. As a result the 0, 1 are converted to the decimal system which we are used to. Errors in the indication are removed because a number of parts are responsible for the final measurement. Of course these systems are not fantastic all the way, the analog to digital converters used are slow, only 8 or 12 bit of data can be converted at a time, some information can be lost during conversion. But all these disadvantages are dwarfed down by the advantages.

The day when all measuring equipment will be of the fragile, sensitive digital kind is not far. Won't it be nice not to have to spend time in figuring out the scale calibration used, to have no arguments as to whether the reading is 0.25 or 0.26 when the two lines marked are only 0.1 or 0.5, to be able to see how the T.V. or refrigerator voltage stabiliser is working without any effort but a glance!

★ ★ ★

Error - Correcting Codes

Amit Marathe F.Y.Bsc.

Research carried out for finding efficient ways by which information could be reliably transmitted through a noisy communication channel gave rise to error - correcting codes. These codes are now widely used in applications such as

sending pictures through space, storing data on magnetic tapes and designing of registration numbers.

Imagine a communication channel between two places A and B, through which only 0's and 1's can be sent. Most

of the times a 0 sent from A will be received as a 0 at B. But due to disturbances in the channel a 0 will occasionally be received as a 1 and a 1 as a 0. Error correcting codes are used to safeguard against such distortions.

To protect messages against errors in the channel a block of k message symbols $u = u_1 u_2 \dots u_k$ ($u_i = 0$ or 1) is encoded into a codeword $x = x_1 x_2 \dots x_n$ ($x_i = 0$ or 1) where $k \leq n$. All such codewords form a binary code.

In general, a q -ary code is a given set of sequences of symbols where each symbol is chosen from the set F_q of q distinct elements. The elements of the code are called codewords. $(F_q)^n$ denotes the set of all ordered n -tuples $a = a_1 a_2 \dots a_n$ where each $a_i \in F_q$. Obviously, any q -ary code of length n is a subset of $(F_q)^n$.

The Hamming distance between two elements (or vectors) of $(F_q)^n$ is the number of places where they differ. It is denoted by $d(x,y)$ where x and y are vectors of $(F_q)^n$. For example, in $(F_2)^3$ $d(000,001) = 1$ and in $(F_3)^5$ $d(01122,22110) = 4$.

If a codeword x is transmitted and the vector zy is received then y may not be the same as x . It would be reasonable to decode y as the codeword x' for which $d(y,x')$ is the least. This is called nearest neighbour decoding. Such a decoding will maximise the decoder's likelihood of correcting codes provided that the following properties hold for the channel.

- (i) Each symbol has the same probability p ($0 \leq p < 1/2$) of being in error.
- (ii) Each of the $q-1$ possible errors is equally likely for any symbol.

Such a channel is called a q -ary symmetric channel and p is called the symbol error probability of the channel.

A brute-force decoding scheme for any code is to compare the received vector with all the codewords and pick the closest. But for large codes this method is

too time-consuming and hence impractical. One of the aims of coding theory is to find codes which can be decoded by faster methods than this.

For a binary symmetric channel the probability that the received vector has errors in i specific positions is $p^i(1-p)^{n-i}$, where n is the length of the code used. Also $0 \leq p < 1/2$ implies $0 \leq p < 1-p$. Therefore $(1-p)^n > p(1-p)^{n-1} > p^2(1-p)^{n-2} > \dots$

Thus the received vector with no errors is more likely than any other, the received vectors with one error are more likely than those with two or more errors and so on. This proves that for a binary symmetric channel nearest neighbour decoding is also maximum likelihood decoding.

Suppose the messages we wish to transmit are either 'YES' or 'NO'. We can take YES = 1 and NO = 0 and transmit the single digit through a binary symmetric channel. If the symbol error probability of the channel, p , is 0.01 then one message out of hundred will be received in error.

We can considerably lower the probability of error by using the binary code of length 3 given by $C = \{000,111\}$ where YES = 111 and NO = 000.

If the codeword 000 is transmitted then of the 8 vectors in $(F_2)^3$ the received vectors 000,100,010 and 001 will be decoded as 000 by nearest neighbour decoding. Therefore the probability that the received vector is decoded as the transmitted codeword 000 is :-
 $(1-p)^3 + 3p(1-p)^2 = (1-p)^2(1+2p)$.

The word error probability of the code, denoted by $P_{\text{err}}^{(C)}$, is the probability that the decoder outputs the wrong codeword. In this case it is given by

$$P_{\text{err}}^{(C)} = 1 - (1-p)^2(1+2p)$$

$$= 3p^2 - 2p^3$$

$$= 0.000298$$

That is, approximately only one message in 3355 will reach the user in error. Thus

by using a code we have reduced the probability of error from 0.01 to 0.000298. This reduction is obtained at the cost of transmitting three symbols instead of one.

An important parameter of any code C is its minimum distance, denoted by $d(C)$, which gives a measure of how good the code is at error - correcting. It is the smallest of the (Hamming) distances between any two distinct codewords. Thus $d(C) = \min [d(x,y) | x,y \in C, x \neq y]$. For example, the minimum distance of the code just considered is 3.

Suppose that a codeword x is transmitted and the vector y containing t errors is received. If y is to be decoded as the transmitted codeword x then y should be nearer to x than to any other codeword. That is, the distance between any two

codewords should be more than twice the distance between x and y . Therefore if a code is to correct t errors then its minimum distance d should be greater than $2t$. In other words, a code with minimum distance d can correct $\lfloor \frac{d-1}{2} \rfloor$ errors.

A code of length n , consisting of M codewords and having minimum distance d is referred to as an (n,M,d) - code. A good code should have small n (for quick transmission of messages), large M (to enable transmission of a wide variety of messages) and large d (to correct many errors). These are conflicting aims and coding theory is directed at optimising one of the parameters n,M,d for given values of the other two.

★ ★ ★

Artificial Intelligence

Anjali Tamhankar T. Y. BSc. (Electronics)

Program - A sequence of instructions (understandable by the machine) used in order to achieve a certain goal.

Programming - The process of writing a program as defined above.

System - Is a set of programs written in a certain sequence in order to achieve a bigger task.

Format - The syntax rules that must be obeyed by every instruction in a program.

Recurssion - While a program is being executed, to perform a certain task, by defining a set of rules while the program is running. If it calls itself and / or gets modified the process is called recurssion.

Transistors - A basic building block or device used in electronic circuits.

Gate - a basic building block used in digital circuits.

Machine instruction - An instruction that is written in a machine-understandable language. Therefore a machine instruction may be a voltage or light signal or a combination of them.

Compiler - Is a program which acts as interpreter or a translator to convert human - understandable instruction into machine - understandable instruction.

Lisp - Programming language used in A.I.

Neuron - Signal carriers in the

brain cells

Hardware - The nuts and bolts of a machine connected together in a particular fashion. The hardware is to some extent configurable.

Software - It is a sequence of instructions which tells the hardware how to respond to a particular situation.

The heading artificial intelligence certainly makes us think of what intelligence means, what in general are the abilities we consider when we mention intelligent behaviour. While mentioning some of the abilities let us use everyday classroom scenes to make them clearer.

1) To respond to a situation flexibly-

All of us are tempted to bunk some odd lecture in a day without getting caught. On one hand we do not want the professor to know that we are bunking it, on the other hand if we are caught we want it to appear as if we were out of the class for a leisurely stroll. We dash out of the class, dodge around, if we run into the professor we rebound back into the class. In other words we have responded to the situation flexibly.

2) To take advantage of fortuitous circumstances -

Many a time the whole classes' marksheet is lying right on the table. The exam was conducted long ago. In spite of that the professor has not told us our score. All of a sudden he is called out for a few minutes. We immediately try to see our marks. In other words we take advantage of the fortuitous circumstances.

3) To make sense out of ambiguous or contradictory messages -

Once in a bluemoon even the professor is in no mood to teach. We try politely to ask for an off lecture. Now it is against the ethics of the professor to

dismiss class after it is assembled and not to engage it when all the students are around. So he says all of you better come for the lecture. The immediate next sentence is, if you are here I have no alternative but to engage your class. Now these are two contradictory, ambiguous messages. The meaning is clear : get out of sight. So we have this as an ability.

4) To recognize the relative importance of different elements of a situation.

We always have to organise class-get-togethers. A lot of organisation is involved. In other words lots of elements-making a list of students, getting a budget sanctioned, planning the program, dealing with the higher ups. Now if we straight away deal with the higher ups, we lose on cross examination. Well, if we go a bit systematically - make a list of students, decide the program, the minimum budget and so on-things function better. In other words the relative importance is the important factor which we abide by as intelligent beings.

5) To find similarities between situations despite differences which may separate them.

6) To draw distinction between situations despite similarities which may link them.

Its a common pastime of ours to sit on the building steps and observe the people passing by. Sometimes we will discuss them too. We see a nice dress and are reminded of some other dress which is as different as day is from night. Still one does try to find some similarity. This shows that ability 5) is an intelligent one. On the other hand if we see someone wearing a dress which is an exact replica of the one you own, it is below your dignity to admit that they are identical. You will find some difference, it may be the length of the sleeve or anything. So the ability to

find differences does exist.

6) To come up with new ideas

We all love playing pranks. We are constantly trying, and trying newer ways, or rather coming up with newer ways, which is an ability of intelligence.

7) To synthesize new concepts by taking old ones and putting them together.

Throughout our education, we are taught what people in one century did or thought. Then they teach us how the people in the next century modified the old concepts by putting them together and coming up with a new one. In other words new ideas were synthesized from old ones.

Now what are the various fields in artificial intelligence where research is going on, what are the aims to be achieved? I enumerated the abilities of intelligent behaviour, but what is artificial intelligence? While natural intelligence is something we are bestowed with, artificial intelligence is the intelligence we want to create in inanimate things. It is the mechanisation of intelligence. If we say it is in the form of a program, then it is one which can reach in and alter its own programme. Naturally the first aim is

1) To program intelligent behaviour-

The reasearch workers put together long sets of rules in strict formats which tell inflexible machines how to be flexible. There are rules at different levels - plain rules, meta rules to modify the plain rules and so on so forth, The flexibility of intelligence comes from the enormous number of different rules and levels of rules.

2) To program all possible thoughts-

When we see someone slip because of a bannana peel what are our thoughts?

Actively we'll think aloud and ask whether the person is hurt, rush to her help. In our mind 'thank goodness it wasn't me', and may be even curse the person. The latter thoughts were passive, they were not active. The situation of these thoughts may be even reversed. In other words we have to program all thoughts.

3) To produce a system which when given one level of description produces the next -

We are given a robbery scene, and given a description that the thieves were armed. Our mind produces the next levels - a description of a hold up, maybe the frightened expressions of people... We need a system which is capable of doing so.

4) To construct a system in which the machine can jump out of the system.

Many a time while solving a problem, we want to stop solving the problem and analyse what we have already done on it, or maybe give it up for then. In other words we exit from the system. We want a system which is capable of doing this. That is what the reasearch workers are striving for.

5) To analyse whether tangled recurssion lies at the heart of intelligence-

Recursive enumeration is a process in which new things emerge from old things by fixed rules. There seem to be many surprises in such processes. The recursively defined sequences possess some sort of inherently increasing complexity of behaviour, so that the further out you go the less predictable they get. This kind of thought carried a little further suggests that suitably complicated recursive system might be strong enough to break out of any predetermined patterns. This happens to be one of the defining properties of intelligence. Maybe tangled recurssion lies at the heart of intelligence, in the form

of programs which recursively modify themselves.

There are of course many more areas where research is going on. These were some of them.

Artificial Intelligence can be represented in the form of a stratified picture as shown in fig. 1 When a truly A.I. state is obtained there will be many more levels in the picture. The transistors, flip-flops and gates, Registers and datapaths form the hardware while the Machine Instruction, Compiler, LISP, Pattern matcher and Intelligent program constitute the software.

Intelligent Program
Pattern Matcher
LISP
Compiler
Machine Instruction
Registers and Datapaths
Flip. Flops and gates
Transistors

Fig. 1, A Stratified picture of A.I

The conclusion is that if A.I. is to be achieved, the actual hardware of the brain might have to be duplicated. This leads to the question 'How finely?' That will depend on how many features of human consciousness you want to simulate. If the ability to play chess denotes intelligence then it already exists, but if intelligence involves learning, creativity, emotional responses, then there is still a long road ahead.

★ ★ ★

with Best Compliments From

K. JOSHI & CO.

BLOCK MAKERS & OFFSET PRINTERS

NEAR BHIKARDAS MARUTI MANDIR,
PUNE - 411030.

PHONE : 441409

मंडल आयोग

योगिता कर्जतकर तृ. व. सा.

भारतीय घटनेने अनुसूचित जाती जमातींना राखीव जागा दिल्या आहेत. ओ. बी. सी. समाज, भारतीय समाजाचा सर्वात मोठा भाग असल्यामुळे त्यांच्यासाठी घटनेत ३४० वे कलम समाविष्ट करण्यात आले. या कलमानुसार राज्य सरकारांनी सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या मागासवर्गीय असलेल्या नागरिकांसाठी 'बॅकवर्ड क्लासेस कमिशन' नेमायची तरतूद केलेली आहे.

भारतीय घटनेच्या या ३४० व्या कलमानुसार राष्ट्रपतींच्या आदेशान्वये, २९ जाने. १९५३ रोजी सुप्रसिद्ध गांधीवादी विचारवंत काका कालेलकर यांच्या अध्यक्षतेखाली पहिल्या मागासवर्गीय आयोगाची स्थापना झाली. या अहवालात २३९९ जातींना 'अन्य मागास जाती' ठरवून त्यांना राखीव जागा व सवलत देण्याची तरतूद होती. परंतु, या आयोगाच्या अध्यक्षानीच संप्रभु निर्माण केला. तसेच केंद्र सरकारने हे काम राज्य सरकारकडे सोपवून आपली जबाबदारी झटकून टाकली आणि यामुळे ओ. बी. सी.चा प्रश्न तसाच राहिला.

२० डिसें. १९७८ रोजी दुसरा मागासवर्गीय आयोग स्थापन करण्यात आला. या आयोगाचे अध्यक्ष खासदार बी. पी. मंडल होते. म्हणून या आयोगास 'मंडल आयोग' असे नामाभिधान प्राप्त झाले. बिंदेश्वरी प्रसाद मंडल हे स्वतः मागासवजातीचे लोहियावादी कार्यकर्ते होते. मंडल आयोगाचे अन्य सदस्य होते, न्या. आर. आर. भोळे, श्री. दिवाण मोहनलाल, श्री. एल. आर. नाईक, श्री. के. सुब्रमण्यम, श्री. एस. एस. गील हे आयोगाचे सचिव होते. या आयोगासाठी शासनाने पुढील संदर्भ ठरवून दिले -

१) सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या मागासवर्ग ठरविण्यासाठी निकष निश्चित करणे.

२) अशा तऱ्हेने सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या निश्चित केलेल्या मागासवर्गीयांच्या सुधारणेसाठी कार्यक्रम

सुचविणे.

३) केंद्र आणि राज्ये यांच्या सार्वजनिक सेवेसाठी व पदांसाठी नागरीकांचे अशातऱ्हेचे मागासवर्ग ज्यांना पुरेसे प्रतिनिधित्व नाही, त्यांच्या भरतीसाठी व पदांसाठी राखीव जागांची तरतूद करणे इष्ट आहे की नाही त्याची तपासणी करणे.

४) पाहणीत ध्यानी आलेली वस्तुस्थिती आणि त्यासंबंधी योग्य वाटतील अशा शिफारसी यांचा अहवाल राष्ट्रपतींना सादर करणे.

मागासवर्गीय कोणाला ठरवावे ? या यक्षप्रश्नाची सोडवणुक करण्यासाठी मंडल आयोगाने मोठ्या प्रमाणावर वेगवेगळ्या मार्गांनी माहिती मिळविली. तज्ञ सल्लागार समिती, स्टेट स्टॅटिस्टिकल ऑर्गनायझेशन, इलेक्ट्रॉनिक्स कमिशन ऑफ इंडिया, आणि ब्यूरो ऑफ इकॉनॉमिक्स अँड स्टॅटिस्टिक्स इत्यादींचे साहाय्य घेतले. फेब्रु. ७७ ते जून १९७९ या काळात ४०७ जिल्ह्यांपैकी ४०५ जिल्ह्यांतून सर्वेक्षण केले. काही गावांना प्रत्यक्ष भेटी दिल्या. राज्य सरकारांना प्रश्नावली पाठवून त्यांच्या कार्यक्रमांची व अंमलबजावणीची माहिती मागविली. या प्रश्नांवर विचारवंत व तज्ञ लोकांचे परिसंवाद आयोजित केले. देशव्यापी सामाजिक, शैक्षणिक पाहणी करण्याच्या दृष्टीने आयोगाने १५ विशेषतज्ञांची एक समिती स्थापन केली. भारतीय मानव विज्ञानसंस्था, श्रम मंत्रालय इत्यादींकडून माहिती गोळा केली. तिचे विश्लेषण केले. व त्याआधारे सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक अशा तीन विभागात एकुण ११ कसोट्या तयार केल्या व प्रत्येकाच्या महत्त्वानुसार त्यांना अनुक्रमे ३, २, १ असे गुण दिले. ज्या जातींना किंवा वर्गांना एकूण २२ गुणांपैकी ११ गुण किंवा अकरापेक्षा जास्त गुण मिळाले त्यांना 'मागास' ठरविले गेले आणि अशा सर्व जातींची 'अन्य मागास वर्ग' म्हणून यादी करण्यात आली. आणि अकरापेक्षा कमी गुण मिळालेल्या जातींना 'प्रगत' मानण्यात आले. त्या कसोट्या पुढीलप्रमाणे -

समाजिक कसोट्या :-

१) जे इतरांच्यादृष्टीने सामाजिकदृष्ट्या मागास समजले जातात अशा जाती किंवा वर्ग.

२) उपजीविकेसाठी ज्यांना पूर्णपणे शारीरिक श्रमावर अवलंबून राहावे लागते अशा जाती किंवा वर्ग.

३) १७ वर्षे वयापूर्वी विवाह करणाऱ्यांची संख्या पुढीलप्रमाणे असलेल्या जाती किंवा वर्ग.

(अ) खेड्यात २५% महिला व १०% पुरुष

(ब) शहरात १०% महिला व ५% पुरुष

४) ज्या जातीतील किंवा वर्गातील २५ टक्क्यांपेक्षा जास्त स्त्रिया कष्टाचे काम करतात.

शैक्षणिक कसोट्या :-

१) १ ते १५ वयोगटातील शाळेत न जाणाऱ्या मुलांची संख्या सरासरी २५% असेल अशा जाती किंवा वर्ग.

२) ५ ते १५ वयोगटातील शिक्षण मध्येच सोडून जाणाऱ्या मुलांचे प्रमाण राज्यसरासरीहून किमान २५ टक्क्यांपेक्षा अधिक असणाऱ्या जाती किंवा वर्ग.

३) ज्या जातीत किंवा वर्गात एस.एस.सी. (मॅट्रिक्युलेट) उत्तीर्ण झालेल्या मुलांचे प्रमाण राज्यसरासरीहून किमान २५ टक्क्यांपेक्षा कमी आहे अशा जाती किंवा वर्ग.

आर्थिक कसोट्या :-

१) ज्यांच्या सरासरी कौटुंबिक मालमतेचे मूल्य राज्य सरासरीहून २५ टक्क्यांपेक्षा कमी आहे अशा जाती किंवा वर्ग.

२) ज्यांची कच्च्या घरात राहणाऱ्या कुटुंबाची संख्या राज्यसरासरीहून २५ टक्क्यांपेक्षा जास्त आहे अशा जाती

किंवा वर्ग.

३) ज्यांच्या ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त कुटुंबांना पिण्याचे पाणी अर्धा कि.मी. पेक्षा जास्त अंतरावरून आणावे लागते अशा जाती किंवा वर्ग.

४) ज्यांच्या वावटी कर्ज घेतलेल्या कुटुंबाची संख्या राज्यसरासरीहून २५ टक्क्यांहून जास्त आहे अशा जाती किंवा वर्ग.

अशा निकषांच्याआधारे मंडल आयोगाने देशातील एकूण ३७४३ जातीविभाग 'इतर मागासवर्ग' (ओ. बी. सी.) म्हणून घोषित केले व त्यांच्या कल्याणासाठी विविध योजना राबविण्याच्या शिफारशी केंद्र सरकारकडे केल्या. त्यापैकी एक प्रमुख तरतूद राखीव जागांविषयी आहे.

मंडल आयोगाच्या राखीव जागांबाबतच्या शिफारशींची अंमलबजावणी करण्याची घोषणा माजी महामंत्री विश्वनाथ प्रतापसिंग यांनी केली. मंडल आयोगाने २७% जागा इतर मागासवर्गीयांसाठी राखून ठेवण्यास सांगितल्या. ओ. बी. सी. त मोडणाऱ्या एकूण ३७४३ जाती आहेत. त्यात ख्रिश्चन, मुसलमान, शीख इ. धर्मातरित जातींचाही समावेश होतो. म्हणून किमान ३३% राखीव जागा ठेवाव्यात अशी शिफारस मंडल आयोगाने केली आहे. महाराष्ट्रातील एकूण २७२ जाती 'अन्य मागास जाती' यादीत समाविष्ट करण्यात आल्या.

असा हा अहवाल आयोगाने ३१ डिसेंबर १९८० रोजी सरकारला सादर केला.

★ ★ ★

What The Mandal Commission Report Actually Achieved ?

Gandhali Borkar S. Y. B. A.

On 7th August 1990, the then Prime Minister of India, Mr. V.P.Singh announced the 27% reservations to the socially & educationally backward classes. This announcement proved to be

a bombshell upon the people of the country. There have since then been reactions, some welcoming and some very bitter. In some states like U.P., Bihar, Gujrat, & even in the Indian capital city,

there were extremely violent reactions, particularly from the youth. After that, the governments of Orissa, W.Bengal & Himachal Pradesh declared that, they would not accept all the provisions as they are.

Gradually, the then P. M. hastily made certain clarifications that there would also be 20% reservations for economically backward classes. Besides, these reservations would not be applicable to educational institutions, and also, these reservations would not be compulsory for the states. All this made it clear that the earlier announcement was made with political motive keeping an eye on the votebanks.

The Mandal Commission still remains vague about its actual contents and future implications.

This report consists of five sections. The first section states that, there should be 27% reservations in the govt. services for the OBCs. They should also extend to promotions. The OBCs, S.Gs. & S.Ts. should also be given concession in age limit. The same principle of reservations should be applied to all public fields, nationalised banks, all universities, & educational programmes for raising the standard of the population. The third section states that the govt. should encourage the OBCs to open small - scale industries & extend them monetary help & technical guidance. The fourth section suggests that the govt. should make laws regarding grant of land to the landless labourers. The report also specifies time limit of 20 years for its implementation.

We have briefly seen, what this report is about. But will it improve the present situation ? This report has ignored certain important facts.

1) This report gives reservations for as many as 3370 castes, which seems unfair. Now, the govt. on one side supports the principle of secularism, on the other, it gives reservations on the

basis of caste. It will more or less legalise new casteism. This may create a feeling of injustice among the youth from the so called advanced castes and may lead to precipitation of communal tensions.

2) Uptil now, there have been 22.5% reservations for the S.Cs & S.Ts. in the govt. services, educational institutions etc. However, it is seen that, these reservations are pocketed by a more powerful group in these communities and the really needy persons are deprived of the benefit. Besides, many a time, the reserved posts remain vacant just because, the deserving candidates are not available. If this is so, then, how will the Govt. be able to fill the further 27% reserved posts ? Can there be compromise with the quality of work ?

3) Some people think that, social inequality will be eliminated by giving reservations. But it is not true. On the contrary, it would create a cut - throat competition among the backward castes themselves to get the maximum benefits of reservations and there will emerge a new advanced class that will dominate the remaining backward castes.

4) The Commission underlines that, about 52% of India's total population is backward. This population amounts to 40 crores. Then, each year about three & half lakh new jobs are created in the govt. services. Naturally, the govt. cannot give jobs to all the reserved castes. Then, the reservations will be applicable to different fields. This may increase corruption & decrease the quality of administration.

5) The govt has announced further 10% reservations for economically backward classes. But there cannot be more than 50% reservations according to the decision of the Supreme Court. How will the Govt. then accommodate these 10% posts ?

6) Further these reservations are in the govt. jobs only and we know, many backward classes have their traditional vocations. The reservations do no good to

them. They actually need vocational training in their own professions. This will decrease the burden of the educated unemployed. The hasty and unthoughtful extension of reservations will cripple the administration in every field which will collapse within a few years.

Basically, I am not against the reservations, but they should be implemented in a proper way. Reservations should not become the 'right' of socially & educationally backward classes. It is essentially a

provision made by the Govt. to improve the quality of these classes. They are the means for attainment of general progress of the backward classes. These crutches should be thrown away by the educated generations of the backward classes.

The principle is good. However, the reservations should not be considered as 'the only medicine' for all the ills of socially & educationally backward classes. Then alone we can have a developed society in the true sense of the term.

★ ★ ★

In Defence Of The Mandal

Abhijit Hartalkar T. Y. B. A.

The Mandal Commission & its recommendations have become one of the most controversial issues on our national scenario today. This divided opinion on Mandal needs our intimate attention to fathom the pros & cons of the Mandal Commission.

Caste has had a bad effect upon the ethics of the Hindus & the Hindu social structure. It has killed the public spirit, destroyed the sense of public charity & narrowed down the public opinion. Still, caste has remained as the building bricks of Hindu social structure. The real triumph of the caste - system lies not in upholding the supremacy of a particular upper caste or class but in conditioning the social consciousness of the lower castes in accepting their inferior status in the ritual hierarchy as a part of the natural order of things. In India, the threads of religion were lockstiched or interwoven into the social & economic privileges of the few. That socioreligious system called the caste system bred

inequality.

With the recommendations of the Mandal Commission, a long awaited dream of the suppressed class, has now come true. The Mandal Commission provides to this suppressed section which is as big as 52% of the total population, a position in decision making of the country & a share in the power structure. We find a deliberate attempt by Mandal not to compromise on the issues such as merit cum equality, in sensitive & vital areas like defence, research & high administrative posts.

We need to ask why the other backward castes, accounting for 52% of total population, have not been able to produce a single Supreme Court judge even after 43 years of independence ? What kind of equality have we been talking about since long, when a tiny population of less than 5% hogs around with more than 50% of total executive posts ? Whatever may be the underlying

theory of merit in our system, it is, in practice, a form of oppression where those who are fortunate enough to be born in so-called higher sections of society earn greater benefits & the less fortunate do not. I think, this is sufficient to prove the 'merit' of system itself.

Does reservation really offend the basic norms of merit & equity? The competitive mechanism, supposed to reward merit, is really a race between unequals. I think that to treat unequal as equals is the greatest injustice. Merit is a competition that depends on two main considerations —

1) native endowments

2) environmental factors. So, I find it difficult to convince the rational that a purposefully exploited society for thousands of years can compete with the dominant group in society.

Rampant corruption & nepotism have crippled every law & procedure in India. This is readily admitted even by the upper castes. Where, then, does the question of merit arise?

The implementation of the recommendations of Mandal Commission will not only act as a stimulant for backward class but it will also lend heterogeneity to the administration all over India. Such a heterogeneous structure will help to check the nefarious alliance between crooked politicians & top bureaucrats, which is clearly discernible today. In many cases, we find that this nefarious alliance has led to the sabotage of

developmental schemes intended to help our masses. I think, this is one of the main reasons behind the plight of the bulk section of society, which has remained downtrodden even on the eve of twenty-first century.

Antireservationists say that the general level of administration will slump if we have reservations for socially & educationally backward classes. This is wholly a specious argument. A student from backward family is not a dud just because he gets a few marks less in a competition. Once given the authority of office, he comes up very fast. On the other hand, his intimate experience of social deprivation is a valuable asset in dealing with grassroot problems. Besides, you do not need a genius to do administrative chores.

The dispute over economic criterion is not new. In this context, economic criterion can not be the major parameter that can judge the weaknesses & the deprivations of neglected castes of Indian society. As these castes received setbacks on the front of social, religious & cultural life.

We have a clash of interests between the rights of the individual & of the society. Such a conflict is inherent in all legislations aiming at the correction of structural imbalances. One has to accept with his conscience alive that the remedies like the implementation of Mandal report act as the balancing wheel between the haves & the havenots.

★ ★ ★

महाविद्यालय वार्ता : (१)

संकीर्ण

विद्यार्थी संख्या		नवीन नेमणूका	
वरिष्ठ महाविद्यालय	कनिष्ठ महाविद्यालय	वरिष्ठ महाविद्यालय	
साहित्य ८९४	साहित्य ४४०	१) श्री. ए. जी. दाते	इलेक्ट्रॉनिक्स
शास्त्र ८५०	शास्त्र १३४७	२) श्री. उल्हास बापट	राज्यशास्त्र
वाणिज्य १५२९	वाणिज्य ९२२	३) श्री. जे. पी. बर्वे	वनस्पतीशास्त्र
बी. सी. एस. १७९		४) श्रीमती वैजयंती बेलसरे	तत्त्वज्ञान
एम. ए. १४८		५) श्रीमती शकुंतला भिडे	इलेक्ट्रॉनिक्स
एम. एस. सी. १०४		६) श्रीमती गीता जोशी	इलेक्ट्रॉनिक्स
एम. कॉम १२३		७) श्रीमती संजीवनी कुलकर्णी	इलेक्ट्रॉनिक्स
		८) श्रीमती सुचेता मराठे	इलेक्ट्रॉनिक्स
		९) श्री. पी. पी. भोसले	कॉम्प्युटर सायन्स
		१०) श्री. मिलींद दातार	कॉम्प्युटर सायन्स
		११) श्रीमती अंजली गोखले	कॉम्प्युटर सायन्स
		१२) श्रीमती अनीता काणे	कॉम्प्युटर सायन्स
		१३) श्री. सुधाकर कुलकर्णी	कॉम्प्युटर सायन्स
		१४) श्रीमती वैशाली बोबडे	संख्याशास्त्र
		१५) डॉ. प्रियंवदा चंद्रचुड	रसायनशास्त्र
		१६) डॉ. राजश्री कशाळकर	रसायनशास्त्र
		१७) श्री. एस. व्ही. केळकर	रसायनशास्त्र
		१८) डॉ. प्रज्ञा देशपांडे	रसायनशास्त्र
		१९) श्रीमती सविता दातार	प्राणीशास्त्र
		२०) श्री. मकरंद कारखानीस	वनस्पतीशास्त्र
		२१) श्री. ए. व्ही. दुसाने	वनस्पतीशास्त्र
		२२) श्री. एम. डब्ल्यू. पातळे	वनस्पतीशास्त्र
		२३) श्रीमती चित्रा घोडकी	गणित
		२४) श्रीमती वंदना नानीवडेकर	गणित
		२५) श्री. एस. एम. राईलकर	गणित
		२६) श्रीमती शुभदा गोडसे	भूगोल
		२७) श्रीमती शालीनी गुळदेवकर	भूगोल
		२८) श्री. अभय लिमये	वास्तवशास्त्र
		२९) डॉ. ए. पी. घोष	वाणिज्य
		३०) डॉ. विजया देव	मराठी
		३१) श्रीमती कामिनी रणपिसे	मराठी
		३२) श्री. पी. पी. सोमण	तत्त्वज्ञान
		३३) श्रीमती स्वाती वेलींग	इंग्रजी
		३४) श्री. एस. आर. धिवरे	राज्यशास्त्र
		३५) श्री. डी. एन. खुने	मानसशास्त्र

शिक्षक आणि शिक्षकेतर सेवक वर्गाची संख्या	
वरिष्ठ महाविद्यालय	कनिष्ठ महाविद्यालय
शिक्षक १५२	
शिक्षकेतर सेवक १५०	

शाखावार परीक्षा निकाल	
वरिष्ठ महाविद्यालय	कनिष्ठ महाविद्यालय
साहित्य ८२.९२%	१२ वी साहित्य ८७.८०%
शास्त्र ७३.६०%	१२ वी शास्त्र ८९.७३%
वाणिज्य ७९.४७%	१२ वी वाणिज्य ९२.३४%
बी. सी. एस. ५०.००%	
एम. ए. ४८.६४%	
एम. एस. सी. ७८.००%	
एम. कॉम ७९.४७%	

ग्रंथालय विभाग	
वरिष्ठ महाविद्यालय	कनिष्ठ महाविद्यालय
पुस्तक संख्या ११३७४७	६२८४
नियतकालिक संख्या १४३	३

निवृत्त सेवक	
नाव	सेवानिवृत्ती दिनांक
१) प्राचार्य बी. एन. कुलकर्णी	३०-६-९०
२) सौ. सुधा नातू	३१-१०-९०
३) श्री. वि. त्रि. दामले	३१-१-९१
४) श्री. का. भा. लडकत	३१-५-९०
५) श्री. मा. गो. पाटणकर	३०-९-९०
	(स्वेच्छा निवृत्ती)

- ३६) श्री. पी. आर. मोहिते
३७) श्रीमती रागिणी कुलकर्णी

मानसशास्त्र
समाजशास्त्र

शाला समिती

कनिष्ठ महाविद्यालय

१) श्रीमती रत्ना मिशाल	इंग्रजी
२) श्रीमती रोहिणी नाडगौडा	इंग्रजी
३) श्रीमती अलका ताडफळे	मराठी
४) श्रीमती वैशाली दाबक	जर्मन
५) श्रीमती भारती रणपिसे	गणित
६) श्रीमती ज्योत्सना मेहेंदळे	वाणिज्य
७) श्री. अशोक गडदरे	वाणिज्य
८) श्री. निरज निवसरकर	वास्तवशास्त्र
९) श्रीमती अंजलि हनगळ	रसायनशास्त्र
१०) श्रीमती चित्रा समुद्र	रसायनशास्त्र
११) श्री. श्रीनिवास अंबळडणे	प्राणीशास्त्र
१२) श्रीमती चेतना कुलकर्णी	गणित
१३) श्रीमती लता स्वामीनाथन	रसायनशास्त्र
१४) श्रीमती संगीता कुलकर्णी	कॉम्प्युटर सायन्स
१५) श्री. समीर पागनीस	वर्कशॉप असिस्टंट

कनिष्ठ महाविद्यालय

- १) मा. श्री. अनंतराव पाटील
- २) मा. श्री. बा. ज. पंडित
- ३) मा. प्रा. वि. द. सरलष्कर
- ४) मा. उप - प्राचार्य आ. गो. मोडक
- ५) मा. उप - प्राचार्य न. रा. शेते
- ६) मा. प्रा. पु. श्री. धैसास
- ७) मा. प्रा. डि. एस. देशपांडे
- ८) मा. प्रा. सी. सरललता गोखले
- ९) मा. श्री. आ. गो. क्षीरसागर
- १०) मा. प्राचार्य वा. म. दाते

देणगी

भाजी ग्रंथालय प्रमुख कै. डॉ. लीला द. गोळे यांचे स्मरणार्थ ग्रंथालयास मिळालेल्या देणगीतून ग्रंथालय विभागासाठी एक कॉम्प्युटर प्रिंटरसहित खरेदी करण्यात आला आहे.

विद्यार्थी गौरव

कनिष्ठ महाविद्यालय

अकरावीमधील ५१ व बारावीमधील २३ विद्यार्थ्यांना पाठ्यपुस्तक संच बक्षिस.

स्थानिक कार्यकारी समिती

वरिष्ठ महाविद्यालय

- १) मा. श्री. अनंतराव पाटील
- २) मा. उप - प्राचार्य आ. गो. मोडक
- ३) मा. उप - प्राचार्य न. रा. शेते
- ४) मा. प्रा. अ. मु. देवकुळे
- ५) मा. प्रा. सु. ग. खाजगीवाले
- ६) मा. डॉ. भा. ग. जोशी
- ७) मा. श्री. प्र. ग. सप्तर्षी
- ८) मा. श्री. नं. अ. कालेकर
- ९) मा. श्री. चं. रा. अरगडे
- १०) मा. श्री. वि. द. सरलष्कर
- ११) मा. श्री. श. द. भागवत
- १२) मा. श्री. आ. गो. क्षीरसागर
- १३) मा. श्री. बी. एन. कुलकर्णी (दि. ३० - ६ - ९० पर्यंत)
- १४) मा. प्राचार्य वा. म. दाते (दि. १ - ७ - ९० पासून)

बसतिगृह अहवाल

विद्यार्थी संख्या (१६८)	विद्यार्थिनी संख्या (१०२)
साहित्य ३७	साहित्य २१
शास्त्र १०६	शास्त्र ५९
वाणिज्य १६	वाणिज्य १०
बी. सी. एस. ०९	बी. सी. एस. ०६

अभिनंदन !!

- १) प्रा. रवीकांत पागनीस (भूगोल) पी. एच्. डी.
- २) प्रा. ज्योती साळवेकर (रसायनशास्त्र) एम्. फील्. 'ए' श्रेणी
- ३) प्रा. जी. एस्. मानकर (भूगोल) एम्. फील्.
- ४) प्रा. प्रकाश सोमण मॅक्समुल्लर भवनची जर्मन भाषेची पहिली परीक्षा उत्तीर्ण
- ५) प्रा. एस्. आर्. शेंडे (इतिहास) एम्. फिल. 'ए' श्रेणी

महाविद्यालय वार्ता : (२)

(महाविद्यालयात १९९०-९१ या वर्षात झालेले विविध समारंभ, व्याख्याने इ.)

बक्त्याचे नाव	विषय	संयोजक विभाग	बक्त्याचे नाव	विषय	संयोजक विभाग
डॉ. म.वि. गोखले	पुंडलिकांची कथा	मराठी	Prof. A.P.Date	Dynamics of Sales Letter & Sales speech	वाणिज्य
डॉ. आनंद यादव	बालकवी व कविता	मराठी	भा. रा. साबडे	नवे औद्योगिक धोरण'	अर्थशास्त्र
प्रा. शांता शेळके	ज्ञानदेवांच्या विराण्या	मराठी	डॉ. व्ही. एस्. पटवर्धन	'औद्योगिक आजार'	अर्थशास्त्र
द्वि. व तृ. व. जर्मन	जर्मनलघुकथांचे नाट्यरूपांतर व विषयाचे विद्यार्थी	जर्मन	मा. श्री. फंडणीस	या चर्चासत्रात सक्रीय सहभाग	
श्री. व सी. लेशनट (संचालक, मॅक्सम्युलर भवन, पुणे.)	सादरीकरण 'जर्मन डे' -	जर्मन	मा. श्री. रेगे		
श्री. य. बा. उमराणीकर	प्रेमचंद - तुलसी जयंती समारोह	हिंदी	मा. श्री. काळे		
डॉ. सज्जनराम केणी	'हिंदी - राजभाषा एवं राष्ट्रभाषा'	हिंदी	डॉ. मालती रॉय	वरील चर्चासत्रात शोधनिबंध वाचन	
श्री. निनाद बेडेकर	'कविभूषण'	इतिहास, हिंदी	डॉ. घोष		
डॉ. सी. सरोजा भाटे	संस्कृताचे महत्त्व	संस्कृत - प्राकृत	श्री. प्रफुल्ल चिटणीस	Aims and Methodology of Biotechnology.	वनस्पतीशास्त्र
प्रा. राम बापट	'फुले - आंबेडकर विचार आणि सद्यःस्थिती'	समाजशास्त्र	डॉ. भांडे	Advances in Cell and Tissue culture	वनस्पतीशास्त्र
प्रा. डॉ. अशोक कामत	कै. सोनोपंत दांडेकर पुण्यतिथी कार्यक्रम	तत्त्वज्ञान	श्री. निनाद बेडेकर	शिवकार्य आणि कवी भूषण	इतिहास
प्रा. डॉ. भा. मराठे	कै. प्रा. डॉ. एस्. आर. कावळे प्रथम स्मृतिदिन	तत्त्वज्ञान	डॉ. एम्. डी. गांगल	'टेक्नीकल अस्पेक्ट्स ऑफ डिझाईनींग इलेक्ट्रॉनिक सर्किट्स'	वास्तवशास्त्र
Prof. Dilip Oak	Preparation for Professional examination Marketing Environment'	वाणिज्य		'इंडियन फिजिक्स असोसिएशन' तर्फे घेतल्या जाणाऱ्या 'क्विझ कॉम्पिटिशन' चे आयोजन. प्रा. एस्. एस्. पंडित व डॉ. एस्. आर. गोगावले यांनी स्पर्धेचे संचालन केले.	
Prof. Mahesh Khasgiwale	Personality traits and its relevance to career	वाणिज्य	Shri. A. K. Pathak	"Communication and Network in KCL."	Computer Science
Prof Ashok Wadikar	Development Company Secretariship	वाणिज्य	श्री. एस्. एम्. आफळे	यांच्या साहित्यावर चर्चा	ग्रंथचर्चा मंडळ
Shri Navre C.S.			प्रा. दिलीप राजगुरु	जर्मनीच्या प्राध्यापक एकीकरणानंतरचे जर्मनीतील अनुभव	संवादिनी

महाविद्यालय वार्ता : (३)

प्राध्यापकांचे विशेष कार्य (१९९०-९१)

संस्कृत विभाग

प्राध्यापकांचे नाव	कार्याचे स्वरूप
प्रा. लीला अर्जुनवाडकर	(अ) व्याख्याने - १) संस्कृतातील विनोद (जेष्ठ नागरिक संघ) २) भर्तृहरीचे विचारधन (फॉइल क्लब) ३) संस्कृतातील सुभाषिते (नवरात्र महोत्सव) ४) किमर्थ संस्कृतम्? - ललितकलांसाठी संस्कृत (शारदा स्वर्णिम व्याख्यानमाला) (आ) लेख - १) अर्थ म्हणजे काय? (भाषा आणि जीवन) २) 'साउले' - (टिपण) (भाषा आणि जीवन) ३) आजीची भाषा (भाषा आणि जीवन) (इ) आकाशवाणी - १) अखिल भारतीय संस्कृत नभोनाट्य स्पर्धा - परीक्षण २) प्रकाशकिरणे (ई) चर्चासत्रे - १) Environmental Awareness in Sanskrit Literature (Seminar held by Centre For Advanced Studies in Sanskrit) Paper on- 'एकमेव नौ जीवितम्' and some modern trends. 2) Sanskrit Literature and Fine Arts (seminar held by the Dept of Sanskrit and Prakrit Languages, University of Poona)

प्राध्यापकांचे नाव कार्याचे स्वरूप

Paper on -Bharatas'
concept of Costume and
Makeup.

इंग्रजी विभाग

ProfC. R. Argade	Worked as Assistant Director at CAP
Prof. A. A. Bhagwat	Attended workshop in 'Modern Criticism' University of Poona - Jan 91
Prof Shobha Pawar	i) Attended workshop in 'Modern Criticism' University of Poona - Dec.90. ii) Attended the National Seminar on 'Creative Aspects of Indian English' held by Sahitya Academi and Poona University - Feb 91. iii) Publication : An article on 'Formalism' in 'G. M. Kulkarni Gaurav Granth' in Dec. 90 iv) Teaching at the post graduate level at department of English, Poona University.

जर्मन विभाग

प्रा. दिलीप
राजगुरु

जर्मन अॅकॅडेमिक एक्सचेंजच्या
निमंत्रणावरून प्रो. डॉ. अमोन यांच्या
मार्गदर्शनाखाली एका संशोधन
प्रकल्पांतर्गत जर्मनीचा ऑक्टोबर ते
जानेवारी असा ३ महिन्यांचा दौरा.

मराठी विभाग

प्राध्यापकांचे नाव

कार्याचे स्वरूप

डॉ. चंद्रशेखर बर्वे

१) महाराष्ट्र शासनाने घेतलेल्या नेहरू निबंध स्पर्धेचा आणि पुणे विद्यापीठाने, महाराष्ट्र टाइम्सच्या वतीने, आयोजित केलेल्या आंबेडकर वक्तृत्व स्पर्धेचा एक परीक्षक म्हणून काम.

२) देशमुख प्रकाशन, पुणे, मॉडर्न कॉलेज, पुणे, मराठी प्राध्यापक संघटना, पुणे, यांनी घडवून आणलेल्या विविध चर्चासत्रांत सहभाग.

मॉडर्न कॉलेजमधील एका चर्चासत्रांत समकालीन नाटक या विषयावरील चर्चेचा, अध्यक्ष म्हणून समारोप.

३) म. सा. परिषद, पुणे, येथे कै. श्री. म. माटे स्मृतिव्याख्यानमालेत दोन व्याख्याने.

४) ज्ञानेश्वरी सप्तशताब्दी निमित्ताने, आकाशवाणी पुणे केंद्राने सुरू केलेल्या भाषणमालेत दोन भाषणे.

५) 'ज्ञानेश्वरांचे अनुभवसामर्थ्य' हा लेख मुंबईच्या 'धर्मभास्कर' मासिकाच्या विशेषांकात व तेंडुलकरांच्या नाटकांवरील लेखाचे इंग्रजी भाषांतर दिल्लीहून प्रकाशित झालेल्या 'कॅटॅपॅररी इंडियन ड्रामा' या ग्रंथात प्रसिद्ध.

६) म. सा. परिषद व कै. रा. श्री. जोग स्मारक समिती यांच्या पारितोषिक समित्यांवर काम.

डॉ. सी. नीलिमा गुंडी १) मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे येथे 'समकालीन मराठी साहित्य' या विषयावर झालेल्या चर्चासत्रात "ललीत-वैचारिक स्फुट गद्य (१९८० ते १९९०)" या विषयावर निबंधवाचन

२) यशवंतराव मोहिते महाविद्यालय,

पुणे आणि मराठी प्राध्यापक संघटना यांच्या वतीने झालेल्या चर्चासत्रात "आहे मनोहर तरी..." या पुस्तकावर परीक्षणात्मक निबंध सादर.

३) समीक्षात्मक लेख - "गो. के. भट यांची तीन काव्यपरीक्षणे", 'आलोचना', फेब्रु मार्च '९०.

४) सेंट मीरा महाविद्यालय, पुणे येथील मराठी वाङ्मयमंडळात "बालकवींची कविता" या विषयावर व्याख्यान.

५) बालकवी जन्मशताब्दिनिमित्त म. सा. प., पुणे येथे झालेल्या कविसंमेलनात सहभाग.

६) कथा व ललितलेखन "स्त्री" मधून प्रसिद्ध.

७) भाषानिरीक्षण - "बालकथेची भाषा" - भाषा आणि जीवन, हिवाळा '९०.

प्रा. शशिकला कांबळे

१) मॉडर्न महाविद्यालय: "१९८० ते ९० या दशकातील साहित्य, आणि एस. एन. डी. टी. महिला विद्यापीठ: 'स्त्रीवादी समीक्षा' या परिसंवादमध्ये सहभाग. पुणे विद्यापीठ मराठी प्राध्यापक संघटनेच्या वतीने यशवंतराव मोहिते महाविद्यालयात 'आहे मनोहर तरी...' या पुस्तकावरील चर्चेत उपस्थिती.

प्रा. कामिनी रणपिसे २) पुणे विद्यापीठ शिक्षक संघटनेच्या (PUTA) कार्यकारिणीवर नेमणूक. पुणे विद्यापीठाच्या "दलित स्त्रियांची आत्मचरित्रे" या चर्चा सत्रात सहभागी. मराठवाडा मित्र मंडळाचे कॉलेज ऑफ आर्ट्स आणि कॉमर्स, एरंडवणा येथे अध्यापन.

विविध सामाजिक उपक्रमात सहभाग.

हिंदी विभाग

डॉ. ह. श्री. साने
हिंदी विभागाध्यक्ष

१) शिरूर (घोडनदी) महाविद्यालय में 'साहित्य और संस्कृति' संगोष्ठी की अध्यक्षता. २) श्रीगोंदा महाविद्यालय में 'हिंदी दिवस' पुरस्कार वितरण समारोह की अध्यक्षता. ३) मुंबई वि. वि. में प्रयोजनमूलक हिंदी पदविका पाठ्यक्रम की कक्षा के लिए 'अनुवाद' पर भाषण। ४) तृतीय वर्ष के लिए कृतिसत्रोंका आयोजन और सहभाग. ५) नासिकरोड, श्रीरामपुर, मालेगाव, बारामती, शिरूर के पदव्युत्तर कक्षाओं के संलग्नीकरण के नूतनीकरण के लिए पुणे विद्यापीठ द्वारा नियुक्त स्थानिक जाँच समिति की अध्यक्षता. ६) 'प्राचीन भारतीयों की साहित्य मीमांसा : एक आकलन' हिंदी अनुवाद 'आलोचना ९२' में प्रकाशित. ७) 'ज्ञानेश्वरी में दृष्टांत कथाएँ' (वि. का. राजवाडे) के लेख का तथा 'अजी ज्ञानेश्वरजी!' (विं. दा. करंदीकर) के लेख का हिंदी अनुवाद 'महाराष्ट्र मानस' जन ९१ में प्रकाशित. ८) भारतीय और पाश्चात्य काव्यशास्त्र तुलनात्मक चिंतन संगोष्ठी में निबंध पाठ (नासिक रोड महाविद्यालय). ९) साहित्य अकादमी, मुंबई और इंग्रजी विभाग मुंबई वि. वि. के संयुक्त तत्त्वावधान में आयोजित अनुवाद संगोष्ठी में 'स्रोतव्यक्ति' के नाते दो व्याख्यान दिए. १०) महाराष्ट्र हिंदी परिषद, धुळे अधिवेशन में कार्यकारिणी के सदस्य के नाते सहभाग. ११) 'निबंधकार विद्यानिवास मिश्र' पुस्तक में 'विद्यानिवास मिश्र के निबंधों में व्यंजना' पर लेख प्रकाशित. ११ मार्च ९१ के लिए पुणे आकाशवाणी केंद्र से 'बातचीत' के पाठ प्रसारित. १२) पुणे केंद्र से 'जयजय गणेशदेवा' हिंदी वार्ता प्रसारित. १३) पुणे

विद्यापीठ की दूर शिक्षण योजना में तृ. व. सा. की अध्ययन पुस्तिका के सहयोगी लेखक। १४) केंद्रीय शाला, गिरिनगर में 'भारतीय भाषाएँ और राष्ट्रीय एकता' विषयपर भाषण.

डॉ. पद्मजा घोरपडे

१) नेस वाडिया कॉलेज के 'बुक लवर्स क्लब' में कवयित्री के रूप में अपनी कविताओं को प्रस्तुत किया एवं उन से संबंधी चर्चा सत्र की अध्यक्षता की।

२) '१५ के अगस्त' पर पुणे आकाशवाणी से संगीत रूपक प्रसारित
३) केंद्रीय हिंदी निदेशालय, दिल्ली, द्वारा पुणे विद्यापीठ में आयोजित हिंदी नवलेखक शिविर में नवलेखक के रूप में सक्रिय भाग लिया।

४) 'हिंदी दिवस' के उपलक्ष्य में आयोजित कार्यक्रम की 'जीवन बीमा निगम' में अध्यक्षता.

५) गरवारे महाविद्यालय में संपन्न तृ. व. सा. प्रश्नमंजूषा कृतिसत्र में सक्रिय सहभाग

प्रा. शशी निघोजकर

१) आकाशवाणी से काव्य एवं कहानी पाठ का प्रसारण।

२) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा द्वारा प्रकाशित 'राष्ट्रवाणी' पत्रिका में कहानी प्रकाशित।

३) केन्द्रीय हिन्दी निदेशालय, नई दिल्ली द्वारा पुणे विश्वविद्यालय में आयोजित हिन्दी नवलेखक शिविर में नवलेखक के रूप में सक्रिय सहभाग।

तत्त्वज्ञान विभाग

प्रकाश सोमण

यू. जी. सी. ची लेक्चरर् सिलेक्शन ग्रेड परीक्षा उत्तीर्ण

प्रा. प्रकाश सोमण

कै. प्रा. डॉ. एस्. आर्. कावळे प्रथम स्मृतिदिनानिमित्त निबंधवाचन.

प्रा. डॉ. मीना केळकर

भारत गायन समाज पुणे आयोजित भारतीय संगीत या विषयावरील व्याख्यानमालेमध्ये 'संगीताचे सौंदर्यशास्त्र' या विषयावर व्याख्यान.

प्रा. गौरी भागवत

इतिहास विभाग

- र. ल. लोणकर गोवा रिफ्रेशर कोर्स (इतिहास) ७-१-११ ते २५-१-११ सहभाग
- प्रा. एस्. आर. शेंडे १) "मराठे कालीन महाराष्ट्रातील धार्मिक जीवन" या विषयावर शिवाजी विद्यापीठाद्वारे एम्. फिल. पदवी प्राप्त. 'ए' ग्रेड
- प्रा. एस्. आर. शेंडे २) इतिहास विभाग पुणे विद्यापीठ आयोजित "प्राचीन भारताचा इतिहास" वरील चर्चा सत्रात सहभाग.
- प्रा. श्रुति भातखंडे ३) मॉडर्न कॉलेज आयोजित "उच्च माध्यमिक इतिहास विषयाचा अभ्यासक्रम" चर्चा सत्रात सहभाग.

राज्यशास्त्र विभाग

- प्रा. प्रताप शिरोळे १) अखिल भारतीय राज्यशास्त्र परिषद, पुणे शोधनिबंध सादर - "नेचर अँड प्रॉब्लेम्स ऑफ इंडियन ब्युरोक्रसी"
- २) यशवंतराव चव्हाण अँकॅडमी ऑफ डेव्हलपमेंट अँडमिनिस्ट्रेशन पुणे येथे 'डायमेन्शन्स ऑफ पब्लिक अँडमिनिस्ट्रेशन' या विषयावर दोन व्याख्याने.
- ३) कामगार कल्याण केंद्र, सहकारनगर, पुणे येथे 'शिवछत्रपतींचे कार्य व बोध' या विषयावर व्याख्यान.
- ४) प्रजासत्ताक दिनानिमित्त सहकारनगर लोकमंडळातर्फे आयोजित कार्यक्रमात 'आजच्या भारतापुढील समस्या' व्याख्यान
- ५) 'भारताची डावी चळवळ: काल, आज व उद्या' या चर्चासत्रात सक्रीय सहभाग.
- ६) गांधी ट्रस्टतर्फे आयोजित वक्तृत्वस्पर्धेत समीक्षक म्हणून काम.

समाजशास्त्र विभाग

- प्रा. मा. शं. सोमण १९९०-१९९२ या काळासाठी मराठी समाजशास्त्र परिषदेच्या चिटणीसपदी निवड.

प्रा. उत्तरा शास्त्री

डॉ. इरावती कर्वे स्मृतिदिनानिमित्त झालेल्या चर्चासत्रात इरावती कर्वे यांच्या समाजशास्त्रीय योगदानाबद्दल व्याख्यान.

प्रा. सु. दा. गोरे

१९९०-९२ या काळासाठी मराठी समाजशास्त्र परिषदेच्या कोषाध्यक्षपदी फेरनिवड

भूगोल विभाग

प्रा. अ. मु. देवकुळे

१) महाराष्ट्र शासन भूगोल परिषदेच्या जर्नल मध्ये "माथेरान, थंड हवेच्या ठिकाणाचे सर्वेक्षण" शोध निबंध प्रसिद्ध (जून १९९०)

२) N.A.G.I. च्या वतीने राजकोट येथे २७-२९ जानेवारी १९९० रोजी झालेल्या परिषदेमध्ये शोध निबंध सादर केला तसेच एका चर्चा सत्राचे संचालन.

प्रा. प्रवीण सप्तर्षि

१) राजकोट येथे झालेल्या National Geography Congress मध्ये शोध निबंध सादर केला "Theodolite Survey Technique for Geomorphic Analysis" (भूरूप शास्त्रीय पृथकरणासाठी उपयुक्त - थिओडोलॉईट सर्वेक्षण तंत्र)

२) महाराष्ट्र भूगोलशास्त्र परिषदेच्या चर्चासत्रामध्ये शोधनिबंध सादर. "वारंगवाडी गावाचे नियोजन" व्याख्याने:

१) सासवड:- ग्रामीण युवकांपुढील आव्हाने

२) सासवड:- पर्यावरण नियोजन

३) संगमनेर:- भूगोल दिनानिमित्त प्रदर्शन उद्घाटन व व्याख्यान: शेती भूगोल व पर्यावरण शास्त्र

४) सित्रर:- ग्रामीण युवकांच्या समस्या व उपाय.

५) जळगांव:- १) पर्यावरण शास्त्राची परिवर्तनशीलता २) स्पर्धा परिक्षार्थी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन

६) चोपडा:- स्पर्धा परीक्षा आणि भूगोल अभ्यास

७) राष्ट्रीय सेवा योजना - विद्यार्थिनीचे शिबीर - राळेगण शिंदी - एक प्रयोग.

Dr. Shrikant
Karlekar

1) A research paper presented: "Movement of silt and clay through ebb current in Dudh river estuary " in the 3rd conference of Indian Institute of Geomorphologists at Pune Nov. 1990.

2) A research paper titled, " perimeter sedimentology of Mosam river " published in Maharashtra Bhugol-shastra parishad's research journal.

३) मार्गदर्शनाखाली काम करित असलेल्या चार विद्यार्थ्यांना एम फिल पदवी प्राप्त.

Dr. R. B.
Pagnis

Secured Ph.D. in Medical Geography from Poona University (Nov 1990) " Geographical Aspects of Health Among the rural people of Pune District of Maharashtra State.

Prof. Veena
Joshi

Presented a research paper " The role of sidewall process in the development of gullies." in the conference of Indian Institute of Geomorphologists at Pune Nov. 1990

Prof. Umesh
Keskar

1) M.Phil. degree Feb 1990 (Grade) 'A'

2) presented a research paper : Tidal clays in southern Arm of Banganga River Estuary" in the conference of Indian Institute of Geomorphologists at Pune. Nov. 1990.

गणित विभाग

डॉ. श्रीनिवास
अुडपीकर

१) अमेरिकेतील पर्डू विद्यापीठात झालेल्या गणिताच्या आंतरराष्ट्रीय परिषदेत सहभाग.

२) आय. आय. टी पवईत झालेल्या गणिताच्या चर्चासत्रात सहभाग

३) महाविद्यालयातील गणिताच्या विद्यार्थ्यांसाठी ' अिन्व्हेरिअंट थिअरी ' या विषयावर व्याख्याने.

प्रा. माधव मोडक

आय. आय. टी पवई येथे झालेल्या गणिताच्या चर्चासत्रात सहभाग.

प्रा. वि. मा.
सोलापूरकर

प्र. व. वाणिज्य साठी Commercial Statistics and Arithmetic हे पुस्तक प्रसिद्ध

प्रा. मनीषा देशपांडे

१) कंट्रिवाइड ब्लासरूमसाठी इ. एम. आर. सी. त दोन व्याख्याने.

२) यु. जी. सीच्या टेलीकोर्स साठी सहा व्याख्याने. विषय - लिनिअर अलजिब्रा.

प्रा. चित्रा घोडकी

नीरोसजी वाडीया कॉलेजमध्ये झालेल्या B.C.S. अभ्यासक्रमासंबंधीच्या चर्चासत्रात सहभाग.

प्रा. वंदना
नानिवडेकर

U.G.C. च्या टेलीकोर्ससाठी सहा व्याख्याने. विषय : Linear Algebra

शिक्षणशास्त्र विभाग

प्रा. गौरी भागवत

पुणे विद्यापीठ प्रौढ - निरंतर शिक्षण व ज्ञानविस्तार विभाग आयोजित 'National Integration and Communal Harmony through Education' या विषयावरील चर्चासत्रात सहभाग. (ऑक्टो. १९९०)

वास्तवशास्त्र विभाग

प्रा. श्या. म. आफळे

' चार्वाक ' या दिवाळी अंकातील विज्ञान विभागाचे संपादन. ' फॅक्ट्स अँड न्यूज ' मध्ये ' नाटक ' यावर मुलाखत

डॉ. शि. रा. गोगावले

' चार्वाक ' या दिवाळी अंकात ' पृथ्वीचे

- प्रा. धनंजय मेहेंदळे 'वातावरण' हा लेख प्रसिद्ध. 'व्हॅक्यूम टेक्नॉलॉजी अँड मेन्टेनन्स' या वरील कृतिसत्रात सहभाग (पूणे विद्यापीठ) 'चारवाक' या दिवाळी अंकात 'पूजगतीशास्त्र अर्थात तरंगशास्त्र' हा क्वान्टम मेकॅनीक्स या विषयावरील लेख प्रसिद्ध.
- प्रा. शोभा ताम्हणकर - सोमण फिजिक्स असोसिएशनच्या वतीने व्याख्यान स्पर्धा, यासारखे विविध उपक्रम चालू करण्यात सहभाग. तसेच विविध महाविद्यालयीन स्पर्धांमध्ये भाग घेण्यासाठी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन.
- प्रा. शकुंतला भिडे फिजिक्स असोसिएशनच्या वतीने विद्यार्थ्यांच्या व्याख्यान स्पर्धा व व्याख्यानांचे आयोजन 'इंडियन फिजिक्स असोसिएशन' तर्फे घेतलेल्या व्याख्यान स्पर्धांसाठी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन व परीक्षक म्हणून सहभाग.
- प्रा. गीता जोशी 'इंडियन फिजिक्स असोसिएशन' तर्फे घेतलेल्या व्याख्यान स्पर्धांसाठी परीक्षक म्हणून सहभाग.

रसायनशास्त्र विभाग

- Dr. D. A. Bhagwat "Thermal analysis annealing studies and initial retention of rare earth bromates."
- Dr. R. G. Apte International symposium on Radio Chemistry & Radiation Chemistry at Bombay, BARC.
- Dr. V. G. Dedgaonkar

वनस्पतीशास्त्र विभाग

- डॉ. श. द. भागवत मराठी विश्वकोषाचे मानद संपादन कार्य चालू.
- डॉ. मा. अ. पेंडसे मराठी विज्ञान परिषदेच्या कार्यकारी मंडळावर नियुक्ती.
- प्रा. भागवत महाविद्यालयाच्या आवारातील वनस्पतींची माहिती दिली.
- प्रा. पेंडसे
- बाणिज्य विभाग
- प्रा. अलुरकर वारणानगर व कऱ्हाड येथे सहकारी

- बँकांमधील कर्मचाऱ्यांसाठी व्याख्याने विषय - 1) Customer Service in Banks
2) Career in Banks.
'ऑफिस मॅनेजमेंट' या पुस्तक लिखाणात सहभाग.

डॉ. ए. पी घोष

Prof. S. S. Kulkarni

Prof. P. P. Bhosale

Prof. A.P. Gokhale

Dr. M. N. Datar

कॉम्प्युटर सायन्स विभाग

Developed 'Paysheet Programs', Guided all projects from users' point of view & a screen generator project. Library system.

Examination system

College information system

ग्रंथालय विभाग

- श्रीमती रेवती नरगुंदे १) पुणे विद्यापीठात रिफ्रेशर्स कोर्स ग्रंथपाल पूर्ण
२) महाराष्ट्र महाविद्यालयीन ग्रंथालय संघाच्या नांदेड येथील शैक्षणिक अधिवेशनात (जाने ९९) 'ग्रंथालयांविषयी सामाजिक जाणीव' या विषयावर निबंधवाचन

अर्थशास्त्र विभाग

- प्रा. जी. के. शिरूडे १) मिथिला विद्यापीठातर्फे (बिहार) आयोजित "राष्ट्रीय एकता शिबिरात" पुणे विद्यापीठातील "कार्यक्रम अधिकार्यांचे प्रतिनिधी" म्हणून सहभाग.
२) पुणे विद्यापीठातर्फे आयोजित विद्यापीठ पातळीवरील "विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व विकास" शिबीराचे संयोजक म्हणून विद्यापीठातर्फे नियुक्ती.
३) नागरी संरक्षण दल पुणे तर्फे आयोजित केलेल्या वक्तृत्व स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून कार्य.
४) गोखले अर्थशास्त्र संस्था पुणे आयोजित ३ आठवड्यांच्या 'रिफ्रेशर्स कोर्स' मध्ये सहभाग.

महाविद्यालय वार्ता : (४)

विद्यार्थ्यांचे विविध क्षेत्रातील नैपुण्य

विद्यार्थ्यांचे नाव	विशेष नैपुण्य	विद्यार्थ्यांचे नाव	विशेष नैपुण्य
	शास्त्र शाखा		संस्कृत विभाग
मिलिंद केळकर	१२ वी मध्ये बोर्डात सहावा गणित व संख्याशास्त्र विषयात सर्वप्रथम	१) भाग्यश्री करंदीकर	अ. १) प्रा. करमरकर पारितोषिक
अनिरुद्ध देशपांडे	१२ वी मध्ये बोर्डात नववा वास्तवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम	तृ. व. सा.	२) श्री. बापट पारितोषिक
अमोल केंच	१२ वी मध्ये बोर्डात दहावा वास्तवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम		३) शिवपार्वती भावे
ववेक जांभेकर	१२ वी मध्ये बोर्डात तेरावा वास्तवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम		४) सरस्वतीबाई घाटे पारितोषिक
वैशाली देवघरे	१२ वी मध्ये बोर्डात चौदावा वास्तवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम		५) के. स. हडीकर पारितोषिक
अभिजित भंडारी	१२ वी मध्ये बोर्डात पंधरावा जीवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम		६) यशवंत कमला पारितोषिक
कल्पना शिंदे	१२ वी मध्ये बोर्डात सहावा जीवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम		७) सुशीला पिटकर पारितोषिक
सुचित्रा जोशी	१२ वी मध्ये बोर्डात आठवा जीवशास्त्र विषयात सर्वप्रथम		८) इंदिराबाई साने पारितोषिक
सन्मित्र पंढरपूर	इलेक्ट्रॉनिक्स विषयात सर्वप्रथम		९) के. बी. साठे ट्रस्ट पारितोषिक
	बाणिज्य शाखा		आ. विशेष प्रावीण्याने पदवी टि. म. वि.च्या विशारदपरीक्षेत प्रथमक्रमांक व विशेष प्रावीण्य इ. टि.म.वि.संस्कृत आशुभाषण स्पर्धा प्रथम पारितोषिक उज्जयिनीच्या कालिदास महोत्सवात संस्कृत नियोजित भाषणात रजत वैजयंती परीक्षेत प्रथम श्रेणी, तसेच विशेष प्रावीण्य
रजनिश देसाई	१२ वी मध्ये बोर्डात बुक किपिंग व अर्कॉटन्सी विषयात सर्वप्रथम	२) जयश्री बोकील	
मेधा दामोदरे	१२ वी मध्ये बोर्डात सहावी	३) प्रियंवदा देवस्थळी	
स्मिता माडगे	१२ वी मध्ये बोर्डात सहावी	तृ. व. सा.	
रचना जोशी	१२ वी मध्ये बोर्डात आठवी		
पल्लवी शहा	मराठी विषयात सर्वप्रथम		

राष्ट्रीय प्रज्ञाशोध परीक्षा शिष्यवृत्तीधारक

१) ऋषिकेश अत्रे	महाजन
२) पराग बेडेकर	१२) प्रज्ञा नरवणे
३) कौस्तुभ देशपांडे	१३) वसुधा नाडकर्णी
४) नितीन देशपांडे	१४) अभिजीत पटैत
५) पराग गोखले	१५) गौतम शिन्हाटीकर
६) नंदकुमार गायकवाड	१६) पुष्करराज साठे
७) अमोल जोशी	१७) अश्विन सावे
८) आदित्य कर्णिक	१८) नलिनी थिटे
९) सचिन लोढा	१९) सीमा कुलकर्णी
१०) अमोल मराठे	
११) कौस्तुभ मराठी विभाग	
मंजिरी मोने	तृ. व. सा. मराठी पु. वि. वार्षिक परीक्षेत उज्ज्वल यश.

जर्मन विभाग

१९८९-९० पारितोषिक विजेत्या विद्यार्थी विद्यार्थिनी

१) अशुतोष दिवाणजी	
२) कांचन देशमुख	इ. ११ वी
३) योगेश कुलकर्णी	
४) आदिती परांजपे	इ. १२ वी
५) सीमा स्वादी	
६) स्वाती बसर्गेकर	प्र. व. सा.
७) अर्चना जोग	
८) अपर्णा रेणावीकर	द्वि. व. सा.
९) वृंदा देशपांडे	
१०) संज्योत नेलेंकर	तृ. व. सा.
११) कविता लांडगे	

विद्यार्थ्यांचे नाव

विशेष नैपुण्य

खालील विद्यार्थीनी मॅक्समुलर भवनच्या परीक्षा

यशस्वीरित्या उत्तीर्ण झाल्या.

- १) अपर्णा रेणावीकर
- २) स्वाती बसर्गेकर
- ३) मीनल केतकर
- ४) मेधा प्रमुदेसाई
- ५) अर्चना जोग
- ६) प्राची जुवेकर
- ७) अंजली साठे
- ८) आदिती परांजपे
- ९) दिपाली गोळविलकर
- १०) दिपाली धेंटे
- ११) वृंदा देशपांडे
(प्रथम क्र.)
- १२) जयंती गणपुले
(द्वितीय क्र.)
- १३) सुरंगा केतकर
- १४) हेमा कुलकर्णी
- १५) अनुजा देशपांडे

MII

MI

GII

समाजशास्त्र विभाग

- १) स्वाती शेठ
 - २) मेधा पनवेलकर
 - ३) वैशाली कुलकर्णी
 - ४) वैशाली दिवाकर
- १) 'डॉ. आंबेडकर - एक महापुरुष निबंध वाचन
- २) 'महात्मा फुले - विचार आणि आचार' निबंध वाचन
- १) १९८९-९० या परशुरामीय मधील, 'कोरकू' जमातीवरील लेखास पुणे विद्यापीठाचे पारितोषिक
- २) बी. ए. (समाजशास्त्र) या विषयात सर्वात जास्त गुण मिळाल्याबद्दल, पुणे विद्यापीठाची शिष्यवृत्ती.

तत्त्वज्ञान विभाग

- १) कलिका कोकाटे
- पुणे विद्यापीठात आयोजित 'प्रा जी. आर. मल्कानी' निबंध स्पर्धेत द्वितीय पारितोषिक प्राप्त

विद्यार्थ्यांचे नाव

विशेष नैपुण्य

गणित विभाग

- १) सचिन लोढा
- २) प्रसन्न जोग
- ३) विनायक आगाशे
- ४) अमोल जोशी
- ५) अर्चना बलदोटा
(सर्व ११ वी शास्त्र)

राज्यस्तरीय 'गणित ऑलंपियाड' च्या परीक्षेमध्ये यशस्वी

बनस्पतीशास्त्र विभाग

- १) अंजली ओक
- 'डॉ. प्र. वि. केळकर स्मृती पारितोषिक' प्राप्त

कॉम्प्युटर सायन्स विभाग

Various softwares required for daily office work have been developed by the following students of B.C.S. All the projects are under testing.

- 1) Sanjay Shah, Examination system
- Ashutosh Lokhande
- Milind Joshi (F.Y.B.C.S.)
- 2) Niranjana Sathe Screen Generator (F.Y.B.C.S.)
- 3) Rohini Deshmukh, Library system
- Vaishali Kendale, Neelu Kalra, Deepali Nirgude, Rajas Dhakephalkar, Abhay Saswale (S.Y.B.C.S.)
- 4) Ashwin Jog, College information system
- Sameer Porwal, Amarendra Puranic, Parimal Karmarkar (S.Y.B.C.S.)

वास्तवशास्त्र विभाग

- १) सुजित उपाध्ये
- (तृ. व. इलेक्ट्रॉनिक्स) आणि मुकुंद खिश्ती (तृ. व. इलेक्ट्रॉनिक्स)
- पुणे विद्यापीठातर्फे घेतल्या जाणाऱ्या 'सतिश भिडे प्रोजेक्ट पारितोषिक स्पर्धेत' सर्वोत्कृष्ट प्रोजेक्टसाठीचे पारितोषिक.
- प्रोजेक्टचे नांव - रोबोटीक्स

विद्यार्थ्यांचे नाव**विशेष नैपुण्य**

२) 'इंडियन फिजिक्स असोसिएशन' तर्फे घेतल्या जाणाऱ्या 'लेक्चर कॉपीटीशन' मध्ये पारितोषिक विजेते अंजली ताम्हणकर (तृ. व. विज्ञान)	प्रथम क्रमांक
३) के.गणेश (प्र. व. विज्ञान)	द्वितीय क्रमांक
४) देवयानी कुलकर्णी (तृ. व. विज्ञान)	तृतीय क्रमांक
५) अतुल सोवनी (द्वि. व. विज्ञान)	उत्तेजनार्थ
६) के.गणेश (प्र. व. विज्ञान)	प्रथम क्रमांक
७) कु.अमोन्डिकर (द्वि. व. विज्ञान)	द्वितीय क्रमांक
८) अनिरुद्ध वैद्य (तृ. व. संगणक शास्त्र)	तृतीय क्रमांक

मराठी वाङ्मय मंडळ

संदीप अवचट
तृ. व. वा.

१) वनराई संस्थेतर्फे आयोजित निसर्ग कवितांच्या काव्यवाचन कार्यक्रमात सहभाग

२) राज्यशैक्षणिक तंत्रज्ञान संस्था "बाल चित्रवाणी पुणे" तर्फे आयोजित पटकथा लेखन कृती सत्रासाठी प्राथमिक शिक्षक गटप्रमुख म्हणून निवड.

३) प्रजासत्ताकदिनानिमित्त 'भारतीय संविधान आणि युवकांपुढील आव्हाने' या विषयावरील रूपकाचे लेखन व आकाशवाणीवरील 'युववाणी' या कार्यक्रमांतर्गत सादरीकरणात प्रत्यक्ष सहभाग.

४) फरग्युसन महाविद्यालयाचे वतीने घेतलेल्या आंतरमहाविद्यालयीन काव्यस्पर्धेत - 'श्री. रा. श्री. जोग' पुरस्कार.

विद्यार्थी प्रतिनिधी मंडळ

१) जाधव विनायक एम. कॉम्.	विद्यापीठ विद्यार्थी प्रतिनिधी
२) घोरपडे विनय प्र. व. सा.	विद्यार्थी प्रतिनिधी
३) थोरात संतोष द्वि. व. सा.	" "
४) मुंडफण भाऊसाहेब तृ. व. सा.	" "
५) चीरे जितेंद्र एम. ए.	" "
६) लुंकड राजेश प्र. व. वा.	" "
७) गावडे राजेंद्र द्वि. व. वा.	" "
८) गाडिवान सारंग तृ. व. वा.	" "
९) ठाकूर मनोज प्र. व. शा.	" "
१०) निकालजे राजेश द्वि. व. शा.	" "
११) हुडेकर लक्ष्मीकांत तृ. व. शा.	" "
१२) जगताप संजय एम. एस्सी.	" "

शिंंगडे सुधीर एम्. कॉम्. (G.S.)
मिलिंद नाफडे १२ वी (G.S.)

एस. पी. रिड्यू

या अंकाचे प्रकाशन १५ ऑगस्ट १९९० रोजी मा. प्राचार्य वा. म. दाते यांच्या हस्ते झाले व या अंकात कविता व कथांना जास्त

प्राधान्य होते. दुसऱ्या अंकात सामाजिक प्रश्नांच्या संदर्भातील लेखांना प्राधान्य होते तर तिसऱ्या अंकात कॉलेज निवडणुकांना प्राधान्य होते. हिंदी विभागातर्फे एक अंक प्रसिद्ध झाला व शेवटचा अंक कविता विशेषांक होता.

एस. पी. रिड्यूच्या संपादक विभागात श्री. दत्तात्रेय उबाळे (तृ. व. सा.) आणि श्री.अभय पाटील (प्र. व. सा.) या दोन विद्यार्थ्यांनी काम केले.

आभार !

दै. केसरी : क्रिकेटमहर्षी श्री. दि. ब. देवधर यांचे रेखाचित्र अधिक स्पष्ट स्वरूपात दिले.

दै. सकाळ : चित्रपट महर्षी, व्ही. शांताराम यांचे चित्राचे रिडक्शन.

Sunday Observer : Gulf Crisis Map

महाविद्यालय वार्ता : (५)

(अ) कला मंडळ

विद्यार्थ्यांचे नाव	विशेष नैपुण्य	विद्यार्थ्यांचे नाव	विशेष नैपुण्य
१) धीरेश जोशी तृ. व. वा.	सिंबायोसिस नाट्यवाचन स्पर्धा सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक एकांकिका 'भित' पुरुषोत्तम करंडक एकांकिका स्पर्धा 'बापुसाहेब ओक' अभिनय पारितोषिक एकांकिका - उंदीरराव आणि नटी. मुड - इंडिगो पवई 'एकपात्री अभिनय' (तृतीय) (अखिल भारतीय स्तरावर) मुड - इंडिगो पवई 'सर्वोत्कृष्ट अभिनेता' (द्वितीय) एकांकिका - 'नाटक नावाचे नाटक.'	१०) मयुरेश देशपांडे द्वि. व. वा.	सिंबायोसीस नाट्यवाचन 'उत्तेजनार्थ' प्रशस्तीपत्र एकांकिका - 'भित'
२) निलेश कुंभोजकर द्वि. व. शा.	सिंबायोसीस नाट्यवाचन स्पर्धा सर्वोत्कृष्ट वाचक एकांकिका - 'भित'.	११) पैर्णिमा गानू १२ वी साहित्य (प्रथम)	एकपात्री अभिनय स्पर्धा (प्रथम) अभावपि प्रसंग नाट्य दर्शन सर्वोत्तम अभिनय (प्रथम)
३) सुवर्ण कुलकर्णी तृ. व. शा.	मुड - इंडिगो पवई 'काव्यवाचन' (प्रथम)	१२) साकेत बापट १२ वी साहित्य 'सर्वोत्कृष्ट अभिनय' (द्वितीय)	अभावपि प्रसंग नाट्य दर्शन स्पर्धा (द्वितीय)
४) अनिरुद्ध तुसे तृ. व. वा.	मुड - इंडिगो (पवई) 'अन्ताक्षरी' (द्वितीय)	१३) मीनल कारेकर द्वि. व. साहित्य फोटोग्राफी. (पहिल्या ५ मध्ये) अखिल भारतीय पातळीवर	मुड - इंडिगो (पवई) फोटोग्राफी. (पहिल्या ५ मध्ये) अखिल भारतीय पातळीवर
५) वैशाली अंबिके तृ. व. सा.	मुड - इंडिगो (पवई) १) शास्त्रीय गायन - द्वितीय २) सुगम संगीत - द्वितीय ३) अन्ताक्षरी - द्वितीय ४) इनसिक - प्रथम	सांघिक पारितोषिके	
६) चिन्मयी सुर्वे द्वि. व. सा.	पुरुषोत्तम करंडक एकांकिका स्पर्धा 'सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्री' रमा - पुरुषोत्तम पारितोषिक एकांकिका - उंदीरराव आणि नटी	सिंबायोसिस नाट्यवाचन स्पर्धा 'सुमन करंडक' आणि प्रथम पारितोषिक. पुरुषोत्तम करंडक एकांकिका स्पर्धा. 'अंतिम फेरीत' निवड. एकांकिका - उंदीरराव आणि नटी. अभावपि प्रसंग नाट्य दर्शन स्पर्धा. सलग ५ व्या वर्षी प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक. 'युथ डेव्हलपमेंट क्लब' तर्फे आयोजित केलेल्या समुहगान स्पर्धेत सांघिक (द्वितीय) पारितोषिक. मुड - इंडिगो (पवई) हिंदी पथनाट्य 'शांती के राहों में।' (सांघिक तृतीय)	
७) शालीन यार्दी तृ. व. शा.	मुड - इंडिगो (पवई) 'क्रेयॉनिका' (तृतीय)	साक्षरता मोहिमेअंतर्गत कोल्हापूर येथे होणाऱ्या प्रशिक्षण कार्यशाळेत, योगेश सोमण, अजित भैरवकर, अश्विनी जुमडे, विश्वजित जोशी यांची निवड. मुड - इंडिगो (पवई) येथे झालेल्या एकांकिका स्पर्धेत 'मधुवंती' ही रत्नाकर मतकरी लिखित एकांकिका सादर केली.	
८) मधुरा देव प्र. व. सा.	इनसिक एकपात्री अभिनय (तृतीय)	मुड - इंडिगो - ९१, पवई येथे झालेल्या सांस्कृतिक महोत्सवात अखिल भारतातून आलेल्या १०५ महाविद्यालयातून आपल्या महाविद्यालयाने ४० गुण मिळवून पाचवा क्रमांक मिळवला.	
९) अश्विनी दिवे द्वि. व. वा.	सिंबायोसीस नाट्यवाचन 'सर्वोत्कृष्ट वाचिक अभिनय' एकांकिका 'भित'		

‘साने गुरुजी’ आंतशालेय कथाकथन स्पर्धेमध्ये धीरेश जोशी (तृ. व. वा.) आणि निलेश कुंभोजकर (द्वि. व. शा.) यांनी परीक्षक म्हणून काम पाहिले.

‘सरदार किराड’ ट्रस्ट तर्फे आयोजित केलेल्या विविध सांस्कृतिक स्पर्धेमध्ये धीरेश जोशी, लक्ष्मीकांत विप्रदास, अनिरुद्ध तुसे, राजेश देशमुख, मयुरेश कुलकर्णी यांनी परीक्षक म्हणून काम पाहिले.

भरत नाट्य संशोधन मंदिराने आयोजित केलेल्या नाट्यवाचन स्पर्धेमध्ये धीरेश जोशी (तृ. व. वा.), राजेश देशमुख (तृ. व. सा.) यांनी परीक्षक म्हणून काम पाहिले.

फर्ग्युसन महाविद्यालय आयोजित ‘इन्सिक’ स्पर्धा :-

विद्यार्थ्यांचे नाव

विशेष नैपुण्य

- १) वैशाली अंबिके
तृ. व. सा.
गझल गायनाचे प्रथम पारितोषिक
- २) मधुरा देव
प्र. व. सा.
एकपात्री नाट्यप्रयोगासाठीचे तिसरे पारितोषिक
- ३) के. गणेश
प्र. व. शा.
उस्फूर्त वादविवाद स्पर्धेत तृतीय पारितोषिक

फिरोदिया करंडक स्पर्धा

धीरेश जोशी
तृ. व. वा.	सर्वोत्कृष्ट अभिनय (द्वितीय)
वैशाली अंबिके
तृ. व. शा.	सर्वोत्कृष्ट गायिका (प्रथम)
अपर्णा दिघे	विशेष कलाप्रकार रोप मल्लखांब (द्वितीय)

ललितकला महामंडळ नाट्यवाचन स्पर्धा
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

	सांघिक प्रथम क्रमांक
१) शैलेश देशमुख
१२ वी वाणिज्य	सर्वोत्कृष्ट वाचक (प्रथम)
२) साकेत बापट
१२ वी वाणिज्य	सर्वोत्कृष्ट वाचक (द्वितीय)
३) प्राची देशपांडे
१२ वी वाणिज्य	विशेष पारितोषिक

(ब) वादसभा

विद्यार्थ्यांचे नाव

विशेष नैपुण्य

- १) निलेश कुंभोजकर
द्वि. व. शा.
मोरोपंत वक्तृत्व, - बारामती (तृतीय)
‘मूड आय’ पवई, मुंबई, वक्तृत्व (उत्तेजनार्थ)
न्या. रानडे वादविवाद, पुणे (प्रशस्तिपत्र)
- २) जान्हवी पैठणकर
तृ. व. सा.
भोर महाविद्यालय, वक्तृत्व प्रथम व ‘सांघिक प्रथम’
कर्नावट करंडक मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे (द्वितीय)
- ३) अर्चना जोग
द्वि. व. सा.
म. गांधी वक्तृत्व (द्वितीय)
मोरोपंत, बारामती (द्वितीय)
पु. भा. भावे कथाकथन स्पर्धा (प्रथम)
- ४) सागर गोखले
प्र. व. सा.
न्या. रानडे वादस्पर्धा, प्रथम व करंडक विजेता संघ
म. गांधी वक्तृत्व (प्रथम)
वामन मल्हार जोशी वक्तृत्व, SNTD पुणे (उत्तेजनार्थ)
कर्नावट करंडक (उत्तेजनार्थ)
आनंद करंडक, नाशिक वाद - काव्य - कथा (उत्तेजनार्थ)
- ५) सुप्रिया काळे
प्र. व. सा.
आनंद करंडक, नाशिक काव्यवाचन (उत्तेजनार्थ)
‘मूड आय’, पवई, मुंबई
- ६) के. गणेश
प्र. व. कॉ. शा.
राष्ट्रीय पातळीवरील करंडक (प्रथम)
इन्सिक, फर्ग्युसन, पुणे (उत्तेजनार्थ)
- ७) साकेत बापट
१२ वी
राजगुरु नगर, वादस्पर्धा करंडक (प्रथम)
रामकृष्ण मठ, पुणे (प्रथम)
- ८) अमोघ सोमण
११ वी वाणिज्य
आंतर कनिष्ठ महाविद्यालयीन वक्तृत्व (हिंदी) प्रशस्तिपत्र आंतर कनिष्ठ महाविद्यालयीन वक्तृत्व (मराठी) प्रशस्तिपत्र लायन्स क्लब, पुणे निबंध स्पर्धा प्रशस्तिपत्ररामकृष्ण मठ, पुणे मराठी वक्तृत्व, प्रशस्तिपत्र प्रसंग नाट्यस्पर्धा, सांघिक प्रथम.

१) अभिरूप लोकसभा, विषय :- 'नर्मदा प्रकल्प'

सभापती :- प्रा. श्री. विनय

अध्यक्ष :- मा. प्राचार्य, श्री. व्ही. एम्. दाते.

सत्तारूढ पक्ष :- प्रथम :- सागर गोखले

द्वितीय :- आगलावे

विरोधी पक्ष :- प्रथम :- शिल्पागौरी बेलसरे

द्वितीय :- विद्युत कोटपेगी

२) डॉ. पुं. व्र. सहस्रबुद्धे निबंध स्पर्धा पारितोषिक :-

जान्हवी पैठणीकर

सागर गोखले.

(क) मराठी वाङ्मय मंडळ

१) उद्घाटक - डॉ. आनंद यादव - बालकवींच्या कवितांवर आधारित कार्यक्रम विद्यार्थ्यांनी सादर केले.

२) आंतरमहाविद्यालयीन दोन स्पर्धांचे आयोजन :-

अ) काव्यवाचन स्पर्धा -

ब) 'एक तरी ओवी अनुभवावी' वक्तृत्व स्पर्धा स्पर्धांचा समारोप व पारितोषिक वितरण समारंभ सुप्रसिद्ध कवयित्री प्रा. शांता शेळके यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न. याप्रसंगी 'ज्ञानदेवांच्या विराण्या' यावर त्यांचे व्याख्यान झाले.

(ड) राष्ट्रीय सेवा योजना

(२१८ विद्यार्थ्यांचा सहभाग)

१) सांस्कृतिक कार्यक्रम :-

(१) कोंढवा लेप्रसी हॉस्पिटल - गणेशोत्सव

(२) अंध मुलींची शाळा, कोथरूड - गणेशोत्सव

(३) मौजे - वारंगवाडी (ता. मावळ) - गोकुळाष्टमी

२) आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन :-

(१) ८ सप्टेंबरला साक्षरता प्रसारानिमित्त गरवारे कॉलेज ते स. प. महाविद्यालयापर्यंत 'साक्षरता दिंडी' आयोजित.

(२) पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. श्रीधर गुप्ते यांच्या मार्गदर्शनपर भाषणाने व मा. श्रीनिवास पाटील, जिल्हाधिकारी, पुणे यांच्या विशेष उपस्थितीत समारोप.

३) श्रमदान :-

(१) कोथरूड येथील अंधमुलींच्या शाळेत वृक्षारोपण. अंतर्गत रस्त्यांची दुरुस्ती, मुरुम टाकणे इ. श्रमदानाची कामे.

(२) स. प. महाविद्यालयाच्या आवारात

वनस्पतीशास्त्र विभागाच्या सहयोगाने वृक्षारोपण.

४) रक्तदान शिबिर :-

रेडक्रॉस ब्लड बँक यांच्या सहयोगाने रक्तदान शिबिर आयोजित ८५ विद्यार्थ्यांच्या सहभाग.

५) निधी सहाय्य :-

(१) कु. शेख (अल्प उत्पन्न गट) हिच्या हृदयशास्त्रक्रियेसाठी रु. ३२०० चा निधी जमवला.

६) बालवाडी :-

मौजे - वारंगवाडीत लहान मुलांसाठी - साप्ताहिक शाळेची सुरुवात - विद्यार्थिनींचा सहभाग.

(१) कामिनी थत्ते प्र. व. सा.

(२) बकुल ओक प्र. व. सा.

(३) सोनाली यंदे प्र. व. सा.

(४) योगिता रावतेकर प्र. व. सा.

७) मिथीला विद्यापीठातर्फे पुर्णिया (बिहार) येथे 'राष्ट्रीय एकता शिबिर' आयोजित. १३ विद्यार्थ्यांची निवड. प्रा. शिरूडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली पुणे विद्यापीठाला सर्वाधिक ११ पारितोषिकांचा लाभ. विशेष नैपुण्य संपादन.

८) राष्ट्रीय युवा प्रेरणा शिबिर (मुलींचे) आगाखान पॅलेस, पुणे :-

पुणे विद्यापीठातर्फे २ ऑक्टोबर ते ६ ऑक्टोबर ९० मध्ये शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरामध्ये ६ विद्यार्थिनींची निवड करण्यात आली.

विद्यार्थिनींची नावे व पारितोषिके :-

कामिनी थत्ते (प्र. व. सा.) सर्वोत्कृष्ट गट प्रमुख

पुणे विद्यापीठाच्या 'महाराष्ट्र की लोकधारा' या कार्यक्रमाला सर्वोत्कृष्ट पारितोषिक मिळाले. यात सहभागी विद्यार्थिनी :-

१) बकुल ओक (प्र. व. सा.) दिग्दर्शन - महाराष्ट्र की लोकधारा

२) योगिता रावतेकर (प्र. व. सा.) गायन

३) सोनाली यंदे (प्र. व. सा.) नृत्य

४) निलीमा गोखले (प्र. व. सा.) विशेष सहभाग

५) अनघा काटे (प्र. व. वा.) विशेष सहभाग

९) युवक नेतृत्व विकास शिबिर :-

स. प. महाविद्यालय व पुणे विद्यापीठ यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. ८ ते १० फेब्रुवारी दरम्यान युवक नेतृत्व विकास शिबिर स. प. महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरात पुणे विद्यापीठाच्या पुणे परिसरातील ३२ महाविद्यालयांतील ८५ विद्यार्थ्यांच्या सहभाग होता. या

शिविरास डॉ. गोपाळराव मोडक (सामाजिक कार्यातील अनुभवी) डॉ. मणीभाई देसाई (BIAF प्रकल्प) या सारखे थोर समाजसेवक व कुलगुरू डॉ. श्रीधर गुप्ते यांसारख्या मान्यवरांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रमुख वक्ते विषय
 १) प्रा. उल्हास बापट वक्तृत्व कला
 २) प्रा. सुधीर फडके नेतृत्व विकास
 ३) प्रा. शिंदे (अहमदनगर) व्यक्तिमत्त्व विकास
 ४) डॉ. अशोक जोशी व सामाजिक प्रश्नांची चर्चा
 श्रीमती शांती श्री. पंडीत

१०) प्रजासत्ताक दिन संचलन शिबिर - दिल्ली
 या उल्लेखनीय प्रजासत्ताक दिनप्रसंगी पुणे विद्यापीठातर्फे आनंद सावंत (तृ.व.वा.) या विद्यार्थी-प्रतिनिधीची निवड या शिबिरात महाराष्ट्र व गोवा स्वयंसेवक गटाचे नेतृत्व व सर्वोत्तम यश होय.

११) महाराष्ट्र सर्वोदय मंडळातर्फे आयोजित राष्ट्रीय एकात्मता शिबिरात १५ विद्यार्थी- विद्यार्थिनींचा सहभाग.

१२) निसर्गायन संस्था व W.W.F. तर्फे आयोजित "पेट्रोल वाचवा" सायकल फेरीत १८ विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा सहभाग

वार्षिक हिवाळी शिबिर, १९९०

दरवर्षीप्रमाणे यंदाचे राष्ट्रीय सेवा योजनेचे दहा दिवसांचे हिवाळी शिबिर ५ डिसेंबर, १९९० ते १४ डिसेंबर, १९९० या काळात मौजे-वारंगवाडी, तालुका मावळ, जिल्हा पुणे या राष्ट्रीय सेवा योजना, स. प. महाविद्यालयाने दत्तक घेतलेल्या खेड्यात संपन्न झाले. या शिबिरात सुमारे ६० विद्यार्थी आणि २५ विद्यार्थिनी अशा अेकूण ८५ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. आनंद सावंत याची विद्यार्थीप्रमुख आणि सुजाता नहार हिची विद्यार्थिनीप्रमुख म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती. शिबिराचे संजोजक आणि मार्गदर्शक प्रा. शिरूडे आणि प्रा. सप्तर्षि होते.

या वर्षीच्या शिबिरात झालेली व्याख्याने पुढीलप्रमाणे :-

- (१) डॉ. मा. अ. पेंडसे - सह्याद्रीतील वनस्पती,
- (२) प्रा. उल्हास बापट - मूलभूत हक्क,
- (३) डॉ. कुमार सप्तर्षि - सध्याची राजकीय स्थिती,
- (४) प्रा. मा. शं. सोमण - आदीवासींचे जीवन,

- (५) डॉ. अशोक जोशी - २१ व्या शतकातील अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने,
- (६) प्रा. सु. गो. मावळणकर, प्रा. पु. श्री. अलूरकर, प्रा. अ. नी. किवळकर - मुलाखतीचे तंत्र,
- (७) प्रा. पु. श्री. घैसास - रेशीम उद्योग,
- (८) श्री. मा. त्र्यं. बघान - स्पर्धा परीक्षा - यशापयश,
- (९) डॉ. विजय देव - मंडळ आयोग,
- (१०) अॅड. रुचिर कुलकर्णी - फौजदारी गुन्हे.

या शिबिरात श्री. किरण मयूर यांनी विद्यार्थ्यांशी अनीपचारिक चर्चा केली. मावळ तालुक्याचे गटविकास अधिकारी श्री. रावसाहेब शिंदे आणि माजी सभापती पंचायत समिती, मावळ, श्री. दादासाहेब ढोरे यांनी ग्रामीण विकास आणि शासकीय धोरण याबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी श्री. मिलिंद पाटील (पोलीस उप आयुक्त), आणि श्री. कांबळे (पोलीस निरीक्षक) यांनी फौजदारी गुन्हे याविषयीची चर्चा केली.

विद्यार्थ्यांच्यात (१) शिक्षण आणि रोजगार, (२) शहरीकरणाच्या समस्या, (३) विद्यार्थी आणि विद्यार्थी संघटना, (४) धर्म आणि एकात्मता या विषयांवर गटवार चर्चा घडवून आणली. विद्यार्थ्यांनी घोरोघरी जाऊन सर्वेक्षण केले. या सर्वेक्षणाचे विषय (१) लोकसंख्या, (२) शेती व्यवसाय, (३) दुग्धव्यवसाय, (४) शिक्षण सर्वेक्षणाचा हेतु-विद्यार्थ्यांना सर्वेक्षणाचा अनुभव, स्थानिक विकासाचा आराखडा तयार करण्यासाठी.

शिबिरात एक दिवस विद्यार्थीदिन म्हणून पाळण्यात आला. या दिवशीच्या कार्यक्रमांची आखणी आणि संयोजन पूर्णतः विद्यार्थ्यांनी केले. या शिबिरात वारंगवाडी येथे प्राथमिक शाळेची विस्तारित खोली बांधण्यासाठी पायाभरणीचा कार्यक्रम मा. प्राचार्य दाते यांच्या शुभहस्ते करण्यात आला.

अशाप्रकारे सर्वांच्या सहकार्याने १९९०-९१ सालातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे हिवाळी शिबिर यशस्वीरित्या संपन्न झाले.

फर्ग्युसन महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या विविध स्पर्धांत बक्षिसे :-

१) सामान्यज्ञान स्पर्धा :- सांघिक तृतीय क्रमांक

२) सामान्यज्ञान वैयक्तिक बक्षिसे :-

प्रथम क्रमांक : अपराध समीर इलाही (११ वी)

द्वितीय क्रमांक : गणेश जाधव (११ वी)

३) निबंध स्पर्धा :-

विषय :- " रा. से. योजना - समाजसेवेचे प्रभावी माध्यम. "

(इंग्रजी भाषेतून) उत्तेजनार्थ बक्षिस :-

कु. किरण बागूल (११ वी)

(इ) राष्ट्रीय छात्रसेना

विद्यार्थ्यांचे नाव

विशेष नैपुण्य

(१) सिनियर अंडर अहमदनगर येथे झालेल्या आर्मी ऑफिसर अंटेचमेंट कॅम्पमध्ये पुणे विभागाचे अनुप बारबरे नेतृत्व आणि कंपनी कमांडर म्हणून प्र. व. शा. नेमणूक तेथे झालेल्या प्रत्येक परिक्षेमध्ये डिस्टिंक्शन ग्रेड मध्ये उत्तीर्ण.

कम्बार्ड अॅन्युअल ट्रेनिंग कॅम्पमध्ये सक्रिय सहभाग.

२६ जानेवारी १९९१ रोजी पोलिस परेड ग्राऊंड, पुणे येथे पुणे विभागाच्या एन्. सी. सी. चे नेतृत्व.

या वर्षीचा 'उत्कृष्ट छात्र'

'B' सर्टिफिकेट परीक्षेमध्ये सर्वप्रथम.

कै. वा. मा. दबडघाव स्मृती पारितोषिक.

मेजर दबडघाव पारितोषिक.

कॅ. र. ना. चापेकर पारितोषिक.

२) कंपनी सार्जंट

मेजर संतोष

चाकणकर

प्र. व. सा.

१) तिरुपती येथे झालेल्या बेसिक लीडरशिप कोर्समध्ये बेनेट फाइटिंगसाठी सुवर्णपदक

२) कम्बार्ड अॅन्युअल ट्रेनिंग कॅम्पमध्ये सक्रिय सहभाग.

३) यावर्षीचा उत्कृष्ट कंपनी सार्जंट मेजर म्हणून निवड व मेजर रं. ना. गायधनी गौरव पारितोषिक.

३) गोगटे शिरीष
द्वि. व. वा.

४) मनोरे प्रशांत
द्वि. व. वा.

५) देशपांडे ए. ए.
१२ वी वाणिज्य

६) सांगळे बी. बी.
तृ. व. शा.

७) मुंडफण भाऊसाहेब
तृ. व. सा.

८) काटकर दीपक
तृ. व. शा.

९) CSM अनुराधा
दातार
निवेदिता वेंगुर्लेकर
सोनाली भोमे

१९८९-९० या वर्षात झालेल्या 'सी' प्रमाणपत्र परीक्षेत सर्वप्रथम म्हणून कॅ. प्रा. श्री. गो. हुल्याळकर पारितोषिक.

१९९०-९१ या वर्षातील सर्वोत्कृष्ट नेमबाज म्हणून हुतात्मा वसंत दाते पारितोषिक.

वार्षिक शिबिरात सर्वोत्कृष्ट काम करणारा छात्रसैनिक म्हणून कॅ. प्र. र. करमरकर पारितोषिक.

'बी' प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण व वार्षिक शिबिरात उत्कृष्ट काम करणारा छात्रसैनिक म्हणून - मेजर द. वि. कुलकर्णी पारितोषिक.

१९९०-९१ या वर्षात समाधानकारक प्रगती व काम करणारा छात्रसैनिक.

आर. डी. कॅम्पमध्ये निवड होण्यापूर्वी होणाऱ्या एकूण चार कॅम्प मध्ये सहभाग व उत्कृष्ट कामगिरी.

बेसिक लीडरशीप कॅम्प, त्रिविंद्रम येथे यशस्वी सहभाग.

१०) पुणे विद्यापीठ पदवीदानसमारंभ प्रसंगी प्रमुख पाहुणे प्रा. यशपाल यांना आपल्या महाविद्यालयाच्या छात्रसैनिकांची मानवंदना - इंटरनॅशनल मॅरिथॉन स्पर्धेच्या बंदोबस्तात सहभाग.

जिमखाना विभाग : (६)

जिमखाना कार्यकारिणी (१०-११)

विद्यार्थी-विद्यार्थिनी व शिक्षक प्रतिनिधी

१) क्रिकेट -

कौस्तुभ कदम, मंजीरी जोशी - प्रा. अरुण बेलसरे

२) हॉलिबॉल - वास्केटबॉल -

अभिजीत भदे, मनीषा दाते - प्रा. प्रदिप दातार

३) हॉकी - हॅन्डबॉल -

समीर साठे, अनुराधा घाटे - प्रा. रविंद्र पागनीस

४) पलतरण - बॉटरपोलो -

यतीन माजगांवकर, मृणाल मराठे - प्रा. डी. एन्. सेठ

५) अॅथलेटिक्स -

अतुल वनारसे, जान्हवी भाटे - प्रा. अ. एम्. देवकुळे

६) बॅडमिंटन - टेबलटेनिस - बुद्धीबळ -

मकरंद वेलणकर, ऋतुजा इंदापुणे - प्रा. अशोक फडके

७) खो - खो - कब्डी -

राजेंद्र सोनावणे, लीना हेंद्र - प्रा. रा. प. अष्टेकर

८) जिम्नॅशियम -

विक्रम भट प्रा. उल्हास किवळकर

अनिल सकपाळ प्रा. एस्. डी. गोरे

९) टेनिस - फुटबॉल -

अभिजीत देवकुळे - प्रा. दिलिप राजगुरु

१०) आंतमहाविद्यालयीन क्रीडा प्रतिनिधी -

विनायक जोशी वैशाली बाचल

११) पुणे विद्यापीठ प्रतिनिधी - सचीन जाधव

प्रा. अरुण वेलसरे १) सदस्य व्यवस्थापकीय समिती,

महाराष्ट्र क्रिकेट असोसिएशन

१९८९ - १९९१.

२) तीन वर्षे सलगपणे - ' डेव्हिड

करंडक ' जिकलेल्या

यशस्वी क्रिकेट संघाचे मार्गदर्शन व

शिक्षक - मार्गदर्शक.

३) १९८९-९० 'कुच बिहार

करंडक' स्पर्धेसाठी १९ वर्षांखालील

क्रिकेट संघाच्या निवड समिती सदस्य.

महाविद्यालयाने आंतर-महाविद्यालयीन स्तरावर अजिंक्यपद संपादन केले. -

१) क्रिकेट - (मुले)

२) कब्डी - (मुले)

३) कब्डी - (मुली)

४) बास्केटबॉल - (मुली)

५) हॉलिबॉल - (मुली)

६) खो - खो - (मुले)

७) खो - खो - (मुली)

८) बॉक्सिंग - (मुले)

९) टेबल टेनिस - (मुले)

१०) बॅडमिंटन - (मुले)

(वरिष्ठ महाविद्यालय) - विजेतेपद संपादन केलेले

खेळ

खेळाचे नाव

विद्यार्थ्यांची नावे

१) क्रिकेट
(मुले)

सतत तीन वर्ष महाविद्यालयाने आंतर-महाविद्यालयीन क्रिकेट स्पर्धेत अजिंक्यपद मिळविले आहे. - विद्यापीठ व राष्ट्रीय खेळाडू

१) गिरीश कुलकर्णी, २) राजेंद्र मनोहर, ३) कौस्तुभ कदम, ४) विवेक जोशी, ५) जितेंद्र जोशी, ६) मनीष कोटस्थाने, ७) मनीषा कदम.

२) कब्डी
(मुले)

गतवर्षीप्रमाणे ह्या वर्षी सुद्धा अजिंक्यपद मिळविले. विद्यापीठ खेळाडू - १) प्रशांत भिंगे, २) संदेश जाधव, ३) सतीश मोहोळ, ४) संजय दळवी.

३) बास्केटबॉल
(मुले - मुली)

महाविद्यालयाने तिसऱ्यांदा अजिंक्यपद मिळविले. विद्यापीठ खेळाडू - १) धनश्री भाभे, २) वर्षा देशपांडे, ३) अनुराधा घाटे, ४) मनीषा शाह, ५) मनीषा दाते, ६) अमीत आंबेडकर.

४) बॅडमिंटन
(मुले)

हर्षल शिंपी मुळे लागोपाठ २ वर्ष अजिंक्यपद.

विशेष कार्यक्रम

- विद्यापीठ खेळाडू - १) हर्षल शिंपी, २) मिलिंद वाघमारे, ३) श्रीपाद तगारे, ४) ऋतुजा इंदुपुरे
- ५) टेबल - टेनिस (मुले) महाविद्यालयास उपविजेतेपद मिळाले. विद्यापीठ खेळाडू - १) जयदीप श्रीखंडे, २) अभिजीत नाईक, ३) वैदेही कुलकर्णी.
- ६) कब्डी (मुली) साधना खर्डेकरमुळे महाविद्यालयास अजिंक्यपद मिळाले. विद्यापीठ खेळाडू - १) संगीता कुणकेकर, २) उर्मिला देखणे, ३) वर्षा देखणे
- ७) खो - खो (मुले) उपविजेते पद विद्यापीठ खेळाडू - १) परेश कोल्हटकर, २) अद्वैत पाटणकर.
- ८) खो - खो (मुली) अजिंक्यपद. विद्यापीठ खेळाडू - १) लिना हेंद्रे, २) सुनीता मेमाणे, ३) मृणालीनी शिंदे, ४) सोनल जोशी, ५) अपर्णा फाटक.
- ९) मुष्टियुद्ध (मुले) अजिंक्यपद. विद्यापीठ खेळाडू - १) चारुदत्त कदम, २) राजेश झोरे, ३) विजय पाटील.
- १०) बुद्धिबळ (मुले) महाविद्यालयास तृतीय क्रमांक मिळाला. १) मकरंद वेलणकर, २) विघ्नेदा साने, ३) नरेंद्र कुलकर्णी, ४) जयंत मिरवणकर
- ११) ज्युदो (मुले - मुली) विद्यापीठ खेळाडू - १) विनायक तळेकर, २) अनिल सकपाळ ३) राजेश तळेकर ४) पल्लवी मोहाडीकर.
- १२) व्हॉलिबॉल (मुली) १) अंजली हिरेकेर २) वीणा सहस्रबुद्धे ३) नीलम ठाणेदार.
- १३) अॅथलेटिक्स (मुली) अजिंक्यपद. १) चेतना कोंढाळकर २) जान्हवी भाटे.
- १४) फुटबॉल १) विनायक जोशी २) वैशाली बाचल ३) वैशाली चिपलकट्टी ४) नीता नगरकर.
- १५) जलतरण यतीन माजगांवकर
- १६) जिम्नॅस्टिक पुणे विद्यापीठ खेळाडू - १) संज्योग ढोले २) अभिजीत पाध्ये ३) सुनीला जाधव.

१) अमृत महोत्सवी वर्षानिमित्त आयोजित केलेल्या राज्य अजिंक्यपद बुद्धीबळ स्पर्धेत ७० कुमार खेळाडूंचा सहभाग - प्रा. अशोक फडके व विद्यार्थी मकरंद वेलणकर यांनी संयोजन केले.

२) २६ जानेवारी प्रजासत्ताक दिनाच्या समारंभामध्ये शारिरीक शिक्षण विभागाद्वारे प्रात्यक्षिके सादर केली - एकूण १५० विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

३) महाविद्यालयातील शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक यांचेमध्ये क्रिकेटचा महोत्सवी सामना आयोजित. संयोजक :- प्रा. अरुण बेलसरे यांनी आयोजन केले.

४) महाविद्यालयाचा विद्यार्थी श्री. जीवन हेंद्रे याने प्रशिक्षित केलेल्या विद्यार्थिनीकडून सागरी जलतरण स्पर्धेत विक्रमी वेळांत खाडी पोहून जाण्याचा यशस्वी कार्यक्रम.

५) स्वामी विवेकानंद शताब्दी समारंभाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन.

कनिष्ठ महाविद्यालय

राज्य अजिंक्यपद स्पर्धेतील कामगिरी :-

१) खो - खो (मुले)	] हिंगणघाट राज्यस्पर्धेत अजिंक्यपद
२) खो - खो (मुली)	
३) टेबल - टेनिस (मुले)	
४) जलतरण (मुले - मुली)	विभागीय स्पर्धेत विजयी - राज्य स्पर्धेत अजिंक्यपद
५) व्हॉलिबॉल (मुले)	विभागीय स्पर्धेत उप - विजयी -
६) जिम्नॅस्टिक - मल्लखांब	राज्य स्पर्धेत अजिंक्यपद
७) क्रिकेट (मुले)	सी. के. नायडू विभागीय स्पर्धेत उपविजयी -

राज्य, राष्ट्रीय स्पर्धेत उल्लेखनीय कामगिरी केलेल्या खेळाडूंची नावे :-

१) आदित्य केळकर ११ वी शास्त्र	राज्य मल्लखांब स्पर्धेत सुवर्णपदक - राष्ट्रीय स्पर्धेत सुवर्णपदक -
२) रूपाली नाईक १२ वी वाणिज्य	रोप मल्लखांब - राष्ट्रीय स्पर्धेत अजिंक्यपद
३) अरुणा सास्वीहळळी १२ वी वाणिज्य	रोप मल्लखांब - राज्य खेळाडू -
४) प्रीतम चौथाई ११ वी वाणिज्य	जिम्नॅस्टिक, राज्य खेळाडू -
५) अश्विनी मेहेंदळे ११ वी वाणिज्य	कबड्डी - महाराष्ट्र ऑलिंपीक
६) गौरी कौलगुड ११ वी शास्त्र	कबड्डी - राष्ट्रीय खेळाडू -
७) गिरीजा शिंदे ११ वी वाणिज्य	खो - खो - राष्ट्रीय शालेय स्पर्धा - महाराष्ट्र राज्य संघात निवड -
८) वृषाली शेवाळे ११ वी वाणिज्य	" " " "
९) सुस्मिता देशपांडे ११ वी वाणिज्य	" " " "
१०) सुमेधा गोडबोले ११ वी वाणिज्य	" " " "
११) अमीत केतकर ११ वी	महाराष्ट्र राज्य खो - खो शालेय संघात निवड -
१२) आशुतोष गायकैवारी १२ वी	" " " "
१३) समीर कुलकर्णी ११ वी	" " " "
१४) हेमंत विद्वांस १२ वी	" " " "
१५) सारीका कलत्रे १२ वी	जलतरण - राष्ट्रीय खेळाडू -
१६) मनोज एरंडे १२ वी	" " " "
१७) समीर रायकर ११ वी	सॉफ्टबॉल - राष्ट्रीय खेळाडू -
१८) स्वानंद अयाचीत ११ वी	" " " "

१९) रत्नाकर पाटील ११ वी	सॉफ्टबॉल - राष्ट्रीय खेळाडू
२०) अमीत सरपोतदार १२ वी	जिम्नॅस्टिक महाराष्ट्र राज्यसंघात निवड -
२१) निलेश पवार ११ वी	उत्कृष्ट फुटबॉल खेळाडू -
२२) पंकज केवळे ११ वी	वेटलिफ्टिंग - विभागीय स्पर्धेत विजयी -
२३) राजेश धाडवे ११ वी	ज्युदो - राष्ट्रीय खेळाडू -

संकीर्ण

- १) प्रा. डॉ. शं. रा. तळघडी यांनी पदव्युत्तर वर्गावर पाहुणे प्राध्यापक म्हणून तत्त्वज्ञान विभागात काम पाहिले.
- २) वनस्पतीशास्त्र विभागातर्फे हीरकमहोत्सवी वर्षानिमित्त वनस्पतीशास्त्र विभागातर्फे महाविद्यालयाच्या आवारात वृक्षांची लागवड करण्यात आली.
- ३) तु. व. शा. च्या विद्यार्थ्यांनी MACS, BSI, NIV इ. संस्थांना भेटी दिल्या.
- ४) शैक्षणिक उपक्रम :- तु. व. शा. (वनस्पतिशास्त्र) विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी Flora of S.P.College, Study of hybridization in Roses, Effects of Hormones on rooting of cuttings इ. विषयांवरील प्रोजेक्टसुचे काम विभागातील प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनाखाली चालू.
- ५) समाजशास्त्र विषयाची अभ्यास सहल गुरुवार दि. १४.३.९१ ते १७.३.९१ या काळात ठाणे जिल्ह्यातील उझगाव या आदिवासी भागात वेठविगारीच्या प्रश्नाचा अभ्यास करण्यासाठी गेली होती. अभ्याससहलीत एकुण बारा विद्यार्थिनी व ३ शिक्षक सहभागी झाले होते.

वेळापत्रक समिती

कनिष्ठ महाविद्यालयाचे संपूर्ण कामकाज सकाळी ११.१० व संध्या. ५.२५ या वेळेत सुरु झाले.

(अ) ज्ञानेश्वरी सप्तशताब्दी निमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या आंतर महाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धा:-
(२६.२.९९)

पारितोषिक

विशेष पारितोषिके :- (प्रशस्तिपत्रके)

१) प्रविण पुणेकर	गरवारे वाणिज्य महाविद्यालय
२) शंकर येडले	फर्पुसन महाविद्यालय
३) मंगला साळेकर	ना. दा. ठाकरसी महाविद्यालय

विशेष नैपुण्य पारितोषिक

प्रज्ञा केळकर टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ

सांघिक द्वितीय पारितोषिक (विभागून)

कलिका कोकाटे स.प. महाविद्यालय
रणजित आव्हाड

सांघिक प्रथम पारितोषिक

१) अमोघ सोमण	स. प. महाविद्यालय
२) शिल्पागौरी बेलसरे	स. प. महाविद्यालय

(ब) बालकवी जन्मशताब्दीनिमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या आंतरमहाविद्यालयीन काव्यवाचन स्पर्धा:-

(२७.२.९९) पारितोषिके

विशेष पारितोषिके :- (प्रशस्तिपत्रके)

- १) वसुधा जोशी
- २) स्वप्नील पोरे
- ३) परेश दाते
- ४) बालु शिंदे
- ५) गौरी वैद्य
- ६) वैशाली अत्रे
- ७) राजेश शिंदे

सांघिक प्रथम पारितोषिक :-

१) संदीप अवचट	स. प. महाविद्यालय
२) सुवर्ण कुलकर्णी	स. प. महाविद्यालय

(क) कै. विसूभाऊ साळवेकर निबंध स्पर्धा.

विषय :- समता आणि धर्म

परिक्षक :- प्रा. विनय

पारितोषिके :- शिल्पागौरी बेलसरे आणि
कलिका कोकाटे :- विभागून

विभाग प्रमुख : ९० - ९१

प्राचार्य :	प्रा. वा. म. दाते
उपप्राचार्य :	प्रा. आ. गो. मोडक
उपप्राचार्य :	डॉ. एन. आर. शेते
कनिष्ठ महाविद्यालय प्रमुख :	प्रा. पु. श्री. घैसास
उपप्रमुख :	प्रा. दि. श्री. देशपांडे
रजिस्ट्रार :	श्री. आ. गो. क्षीरसागर
कार्यालय अधीक्षक :	श्री. पां. वा. केळकर

विभाग

प्रमुख

इंग्रजी	प्रा. सी. आर. अरगडे
मराठी	डॉ. चं. शं. बर्वे
संस्कृत - प्राकृत	प्रा. लीला अर्जुनवाडकर
हिंदी	प्रा. डॉ. ह. श्री. साने
जर्मन	प्रा. दिलीप राजगुरू
अर्थशास्त्र	प्रा. श. शा. जोशी
राज्यशास्त्र	प्रा. डॉ. विजय देव
इतिहास	प्रा. रवींद्र लेणकर
तत्त्वज्ञान	प्रा. विजय कारेकर
मानसशास्त्र	डॉ. सुधीर फडके
शिक्षणशास्त्र	प्रा. विजय कारेकर
समाजशास्त्र	प्रा. मा. शं. सोमण
भूगोल	प्रा. अ. मु. देवकुळे
गणित	प्रा. एस. जी. उडपीकर
संख्याशास्त्र	प्रा. म. कृ. केळकर
वास्तवशास्त्र	प्रा. श्या. म. आफळे
रसायनशास्त्र	प्रा. वा. म. दाते
वनस्पतीशास्त्र	प्रा. श. द. भागवत
प्राणीशास्त्र	प्रा. पु. श्री. घैसास
कॉंप्युटर सायन्स	प्राचार्य वा. म. दाते
व्यवसाय अर्थशास्त्र व बँकींग	प्रा. आ. गो. मोडक
वाणिज्य	प्रा. सु. श्री. अलुरकर
व्यवसाय प्रशासन	प्रा. सु. ग. मावळणकर
अकाऊंटन्सी आणि कॉस्टिंग	प्रा. अ. म. जोशी
व्यापारी व औद्योगिक कायदा	प्रा. सु. ग. कुलकर्णी

विभाग	प्रमुख	विभाग	प्रमुख
स्नेहसंमेलन	प्रा. ए. एस. जोशी	परशुरामीय	प्रा. रवींद्र लोणकर
प्राध्यापक संवादिनी	डॉ. उत्तरा शास्त्री	बागकाम	प्रा. विनय र. र.
ग्रंथ चर्चा मंडळ	प्रा. विद्या कुलकर्णी	परीक्षा विभागप्रमुख	प्रा. डॉ. एम. ए. पेंडसे
वेळापत्रक समिती प्रमुख	प्रा. डॉ. माधवी सिन्हा रॉय	राष्ट्रीय सेवा योजना	प्रा. सी. एम. जोशी
कोहसिप	प्रा. सी. आर. अरगडे	राष्ट्रीय छात्र सेना	प्रा. अ. वा. नाईक
विनाअनुदानी अभ्यासक्रम (निरीक्षक)	प्रा. यु. एन्. किवळकर	वादसभा	प्रा. डॉ. ह. श्री. साने
शिस्त समिती	प्रा. दिलीप शेठ	विद्यार्थी अधिष्ठाता	प्रा. पु. श्री. घैसास
	प्रा. डॉ. सी. एस. बर्वे	मंटेनन्स	प्रा. प्र. ग. सप्तर्षी
	प्रा. डॉ. श. शा. जोशी	जिमखाना	प्रा. जी. के. शिरूडे
	प्रा. वा. म. दाते	टी. क्लब	प्रा. ए. के. मोरवाल
	प्रा. एस्. एन्. जोशी	ग्रंथालय प्रमुख	प्रा. विजय कारेकर
	प्रा. अ. मु. देवकुळे	विद्यार्थी वसतीगृह	प्रा. प्रदीप दातार
	प्रा. ए. एस्. भावे	विद्यार्थीनी वसतीगृह	प्रा. ए. जी. जोशी
	प्रा. एस्. एस्. अलुरकर	परीक्षा समिती	प्रा. एस. जी. मावळणकर
	प्रा. सु. दा. गोरे		प्रा. चं. रा. अरगडे
	प्रा. एन्. ए. गुरव		प्रा. डॉ. बी. जी. जोशी
	प्रा. विजया भावे		प्रा. व्ही. आर. हरिश्चंद्रकर
	प्रा. विमल आफळे		प्रा. सु. ग. खाजगीवाले
शास्त्र मंडळ	डॉ. डी. अ. भागवत		प्रा. शोभा पवार
	प्रा. सुमन चिरपुटकर		प्रा. अलका देव
	प्रा. ध. प्र. मेहेंदळे		प्रा. सी. आर. अरगडे
	प्रा. अ. र. फडके		प्रा. अ. मु. देवकुळे
एस. पी. रिब्बू	प्रा. आर. बी. पागनीस		प्रा. आ. गो. मोडक
	प्रा. नीला सहस्रबुद्धे		प्रा. अ. वा. नाईक (प्रमुख)
	प्रा. व्ही. पी. जडे		प्रा. डॉ. ह. श्री. साने
	प्रा. तारा थोरात		प्रा. च. रा. अरगडे
लिक पिन्स	प्रा. डॉ. शि. रा. गोगावले		प्रा. पु. श्री. घैसास
दृक - श्रवण केंद्र	प्रा. अर्चना आंबेकर		प्रा. डॉ. श्री. ना. कार्लेकर
	प्रा. गौरी भागवत		प्रा. उ. नी. किवळकर
कला मंडळ	प्रा. डॉ. पद्मजा घोरपडे		प्रा. सी. छाया आबनावे
	प्रा. अरुण भागवत		प्रा. ए. के. मोरवाल
एनक्वायरी	प्रा. डॉ. श्री. ना. कार्लेकर		प्रा. डी. एन्. शेठ
	प्रा. डॉ. एस. जी. उडपीकर		
कॉमनरूम सेक्रेटरी	डॉ. आशा कोलते		
	प्रा. रोहिणी पटवर्धन		

छापता ! छापता !!

अभिनंदन

(अ) शिक्षणप्रसारक मंडळीच्या नियामक मंडळातील नवनिर्वाचित पदाधिकारी / सदस्य

अध्यक्ष	मा. वि. म. उर्फ बाळासाहेब साठे
उपाध्यक्ष	मा. रघुनाथ भास्कर चितळे
चिटणीस	प्रा. शरद दत्तात्रय भागवत

स्थानिक कार्यकारी समिती

अध्यक्ष	मा. भालचंद्र वासुदेव राडकर
सदस्य	मा. अनंतराव विठ्ठलराव पाटील
सदस्य	मा. कृष्णाजी गोविंद लवळेकर

ब) शिक्षक प्रतिनिधी म्हणून प्रथमच प्रा. हरिश्चंद्रकर यांची शि. प्र. मंडळीच्या प्रशासक मंडळावर आणि नियामक मंडळावर निवड.

(क) श्री. आनंद गोपाळ क्षीरसागर रजिस्ट्रार, स. प. महाविद्यालय यांची विद्या सहकारी बँकेच्या संचालक मंडळावर निवड.

(ड) श्री ज्ञानेश्वर संस्थान, कमिटी, आळंदी - निबंध स्पर्धा

विषय - 'ज्ञानेश्वरीतील काव्यशैली'

- १) शिल्पागौरी बेलसरे - प्रथम क्रमांक (विभागून)
- २) वैशाली देशपांडे - द्वितीय क्रमांक (विभागून)

अभिनंदन

१९८८-८९ या शैक्षणिक वर्षाकरिता पुणे विद्यापीठाने आयोजित केलेल्या महाविद्यालयीन व पदव्युत्तर नियतकालिक स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाचे वार्षिक नियतकालिक 'परशुरामीय' ला द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त.

नियतकालिकातील उल्लेखनीय लेखांकरिता खालील विद्यार्थ्यांना पारितोषिके प्राप्त :-

- १) ज्योती दाबके (तृ. व. शास्त्र)
- २) वैशाली दिवेकर (द्वि. व. साहित्य)
- ३) सुवर्ण कुलकर्णी (प्र. व. शास्त्र)
- ४) पुनम पडतुरे (द्वि. व. शा. संगणक विज्ञान)

सन १९८९-९० च्या परशुरामीयतील उत्कृष्ट लेखांसाठीचे कै. लक्ष्मीनारायण साठे पारितोषिक विजेते

- १) 'अक्कलकुवा तालुक्यातील भिल्लांची पाहाणी'
वैशाली दिवाकर तृ. व. सा.
आरती कौलगेकर तृ. व. सा.
- २) वृक्ष : काही आश्चर्यकारक माहिती
अभिजीत महाळंक ११ वी शास्त्र

दुःखद निधन

रविवार दिनांक १५ जुलै १९९० रोजी स. प. महाविद्यालयाचे इंग्रजीचे प्राध्यापक श्री. द. वि. कुलकर्णी यांचे वयाच्या ७३ व्या वर्षी दुःखद निधन झाले.

प्रा. द. वि. कुलकर्णी हे महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी होते. १९४५ ते १९७८ या ३३ वर्षांच्या प्रदीर्घ काळात त्यांनी इंग्रजी विभागात प्राध्यापक म्हणून बहुमोल कार्य केले. १९७४ ते १९७८ या काळात इंग्रजी विषयाच्या विभाग प्रमुखपदाची धुरा यशस्वीरित्या सांभाळली. इंग्रजी वाङ्मयाचा त्यांचा व्यासंग दांडगा होता. त्यांनी महाविद्यालयाचा एन्. सी. सी. विभागही कर्तव्यदक्षतेने ८ वर्षे सांभाळला.

त्यांच्या निधनाने स. प. महाविद्यालयास तीव्र दुःख झाले आहे. त्यांच्या कुटूंबियांच्या दुःखात महाविद्यालय सहभागी आहे.

कै. द. वि. कुलकर्णी यांच्या आत्म्यास सद्गती मिळो ही ईश्वरचरणी प्रार्थना.

हार्दिक शुभेच्छा !

उत्कर्ष मंडप

चालक :

श्री. बाळासाहेब दाते

श्री. हेमचंद्र दाते

हरिभुवन मंगल कार्यालय
४३७, नारायण पेठ,
पुणे ४११ ०३०

With Best Compliments From

Diamond Book Centre

661, Narayan Peth,
Appa Balwant Chowk,
Pune 411 030

With Best Compliments From

HIMALAYA INDUSTRIES

** Mfrs. of A.C. Pipes, Fittings, Water Tanks*

HIMALAYA SPUN PIPE INDUSTRIES

** Mfrs. of R.C.C. Pipes, Septic Tanks, Water Tanks*

HIMALAYA TILES

** Mfrs. of Mosaic Tiles, Grills, Synthetic Marble*

HIMALAYA SYNTHE - TEAK

** Mfrs. of Synthe - Teak Moulded Door Frames and Window Frames, Planks And Sections*

HIMALAYA TRADERS

***Authorised Distributors of Electrex Hitachi Power Tools
&
Uninterrupted Power Supply Syetem***

WORKS :
Sahyadri Park Road,
Kondhawa, Pune - 411040
PH : 673238, 673239,
GRAM : HIMALAYA

SHOW ROOM :
Sahakar Bhavan,
Satara Road,
Market Yard Corner,
Pune - 411037
PH : 449657, 439621

With Best Compliments From

Sachin Shinde

Alishan Furnitures

Interior Decorator & Designer

1393, SHUKRAWAR PETH, BAJIRAO ROAD,
NAVAVISHNU CHOWK, PUNE - 2

हार्दिक शुभेच्छा !

स. प. महाविद्यालय सहकारी ग्राहक भांडार
(मर्यादित) पुणे ४११०३०

स्थापना : १९६७

नों. क्र. पी. एम. ए. / सी. ओ. एन १२१ (१९६७)

सर्व प्रकारची स्टेशनरी, जर्नल्स, फाईल्स, कार्बन पेपर, टायपिंग, डुप्लीकेटिंग कागद,
सौंदर्य प्रसाधने, साबण, कन्फेशनरी पी. टी. बनियन

आमची वैशिष्ट्ये

उत्तम माल ★ वाजवी किंमत ★ विनम्र सेवा

संस्थेमार्फत सभासदांना स्कूटर, कलर टी.व्ही, व्ही.सी.आर., सायकल, फॅन्स
इ. वस्तू हप्तेबंदीने आजपर्यंत देण्यात आल्या.

भांडारात खरेदीस येऊन भांडाराचे विकासास मदत करा.

मा. श्री. वा. म. दाते (प्राचार्य) मा. श्री. व. र. हरिश्चंद्रकर
(अध्यक्ष) (कार्याध्यक्ष)

मा. श्री. श. दि. दातार मा. श्री. नं. अ. कालेकर
(उपकार्याध्यक्ष) (कार्यवाह)

कार्यकारी संचालक

मा. श्री. शां. बा. मांडवकर मा. श्री. अ. रा. फडके
मा. श्री ज. वि. जोशी मा. श्री. दि. ना. जोशी

मा. श्री. अ. रा. देशपांडे
(व्यवस्थापक)

हार्दिक शुभेच्छा !

स. प. महाविद्यालय सेवक सहकारी पतपेढी मर्यादित

स्थापना : ३.११.८०

रजिस्ट्रेशन नंबर पी. एन. ए. / बी. एन. के. / ३९४ सन ८०
वर्ग 'अ'

आमची वैशिष्ट्ये

स. प. महाविद्यालयाच्या सेवेत कायम झालेल्या सेवकांसाठी ही पतपेढी आहे, सेवेत कायम झालेल्या कोणत्याही सेवकास रुपये ६१/- फक्त भरून पतपेढीचे सभासद होता येते. सभासद झाल्यानंतर आपणास मिळणारे फायदे.

- ★ निर्वाह निधीप्रमाणे आपल्याला दरमहा कायम स्वरूपाची गुंतवणूक भाग- भांडवलाच्या स्वरूपात करता येते. अशा दरमहा जमा होणाऱ्या आपल्या रकमेचे दरवर्षी शेअर सर्टिफिकेट दिले जाते. व दरवर्षी त्यावर डिव्हिडंड दिले जातो. सेवेतून निवृत्त होताना अथवा सेवेचा राजीनामा दिल्यास आपणास आपली सर्व जमा रक्कम त्वरित मिळण्याची सोय असते.
- ★ १ वर्षापासून ५ वर्षापर्यंत आपणास मुदत ठेव म्हणून रु. ५००/- व त्याच्या पटीत कितीही रक्कम ठेवता येते. त्यावर दर सहामाही व्याज दिले जाते.
- ★ संचित बचत ठेव (रिकरिंग) योजना. या योजनेद्वारे आपणास १ वर्ष ते ५ वर्ष या मुदतीसाठी ठराविक रक्कम गुंतविता येते. मुदतीनंतर व्याजासहित रक्कम त्वरित दिली जाते. किमान रु. १०/ व त्याच्या पटीत कितीही रक्कम गुंतविता येते.
- ★ कोणत्याही सभासदास रु. २०,०००/- पर्यंत कर्ज दिले जाते. तसेच वैद्यकीय कारणासाठी रु. १०००/- तातडीचे कर्ज दिले जाते.

सु. नी. गाडगीळ
चिटणीस

श्री. वि. गोखले
उपकार्याध्यक्ष

मा. अ. पेंडसे
कार्याध्यक्ष

कार्याकारी सभासद

म. रा. गायकवाड
उ. नी. किवळकर

श. दि. दातार (उपचिटणीस)
म. बा. कांबळे

हार्दिक शुभेच्छा !

श्री शारदा सहकारी बँक लि.

मुख्य कार्यालय : ४७/१, तावरे कॉलनी, अजय अपार्टमेंट, पुणे ४११००९.

फोन : ४४४६४६, ४४००९५, ४२००८१, ४२३४२७, ४३१५७४

Telex : 145 - 718 BANK IN

सर्वांगिण उत्कर्ष साधण्यासाठी
श्री शारदा सहकारी बँकेच्या माध्यमाचा आधार घ्यावा
ऑडिट वर्ग "अ"

— संचालक मंडळ

शाखा

१) पुणे सातारा रोड, (मुख्य शाखा)
६९२-अ-२अ सलुजा चेंबर्स, पुणे ४११०३७.
फोन : ४२१९४७, ४२२७८५	२) पाषाण शाखा
"गंगौघ" १७८ पाषाण पुणे ८.
फोन : ३३५९६३
३) सदाशिव पेठ शाखा व योजना कार्यालय
(सुरक्षित जमा कक्षासहित)
१२०९ सदाशिव पेठ, पुणे ४११०३०
फोन : ४३५६८५	४) शनिवार पेठ शाखा
२६९/२७० शनिवार पेठ,
देवी हार्डट्स, पुणे ३०.
फोन : ४३७३६६
५) बिबवेवाडी शाखा
स. न. ५७३, प्लॉट नं. ९, संध्यादीप सोसायटी,
पुणे ४११०३७
फोन : ४२१०३७	

हार्दिक शुभेच्छा !

दत्त दिगंबर सहकारी वहातूक कामगार संस्था मर्यादित

सर्व्हे नं. १३० ते १३३/२ कात्रज, पुणे-सातारा रोड, पुणे - ४११०४६.

मा. आमदार श्री. अनंतराव नारायणराव थोपटे
(बी. ए. (ऑनस), जी. डी. सी. अॅन्ड ए.)

- ★ यांचे मार्गदर्शनाखाली व कुशल नेतृत्वामुळे गेली १५ वर्षे यशस्वी वाटचाल करणारी व महाराष्ट्र शासनाची इन्शुलेटेड टॅक्समधून दुध वहातुक करणारी महाराष्ट्रातील एक अग्रगण्य संस्था.
- ★ सध्या संस्थेमार्फत महाराष्ट्र शासनाची बारामती, फलटण, मिरज, जामखेड, बीड, भुम, नांदेड, औरंगाबाद, उदगीर, कराड, कोल्हापूर, धुळे ते मुंबई, धुळे ते नागपूर, धुळे ते दिल्ली, बडोदा ते दिल्ली, व तसेच कर्नाटक, आंध्र, गुजरात, व मध्यप्रदेशातही दुध वहातुक चालू आहे.

श्री. एकनाथ द. जगदाळे
(मॅनेजर)

मा. शिवाजीराव ल. सोडकर
(व्हाइस मॅनेजर)

मा. श्री. गणपतराव श्री. रेणुसे
(चेअरमन)

संचालक मंडळ

मा. किसनराव तुकाराम शेवाळे

मा. संपतराव पांडुरंग कोकाटे

मा. नथुराम कृष्णाजी मरळ

मा. मधुकर मारुतराव भिलारे

मा. चिंतामणी धोंडिबा काजे

मा. शिवाजीराव गेनबा रेणुसे

मा. डॉ. दत्तात्रय भिकाजी नलावडे

हार्दिक शुभेच्छा !

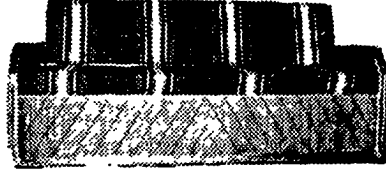
तुमचं घर, आमचं फर्निचर !

विविध प्रकारात उपलब्ध

- सोफा सेट
- डायनिंग सेट्स (फोल्डिंग)
- वॉल युनिट-
- वॉल ड्रांब
- साईड युनिट
- वुडन बेड
- सोफा कम डबल बेड
- स्लायडिंग दिवान

पॅकेज युनिट
तुमच्या घरासाठी लागणारे
सर्व फर्निचर एकाच पॅकमध्ये
उपलब्ध.

प्रियजनांना
शुभप्रसंगी देण्यास
अनमोल भेट

पॅकेज युनिट घेणाऱ्यास कोल्हापूर, सोलापूर, औरंगाबाद, नासिक, मुंबई
येथे मोफत डिलिव्हरी! (जकात लागू होईल त्याप्रमाणे)

व्हरायटी
फर्निचर्स

३६४/६५/७ शिवाजीनगर,
शिवाजी पुतळ्यासमोर, पुणे : ५
सोमवार बंद

With Best Compliments From

" THE CONSTRUCTIONS "
PROMOTERS & BUILDERS

1466, Keshav Laxmi Apartments, Sadashiv Peth,
Pune - 30. **Tel : 431212**

With Best Compliments From

For Quality & Quantity Come to
KABIR'S RESTAURANT

Our Specialities : * *Chicken Tandoori* * *Chicken Alrabi*
 * *Mutton Kabir* * *Mutton Bhoona Gosht*
 * *Mouth Watering Mutton Shorma from the GULF*

6, Moledina Road,
opp. West End Theatre, Pune - 1

हार्दिक शुभेच्छा !

श्री सुवर्ण सहकारी बँक लि.

मुख्य कार्यालय व पाच शाखांद्वारे ग्राहकांच्या तत्पर सेवेसाठी कार्यरत

मुख्य कार्यालय : ७५९/५१, डे. जि. फर्ग्युसन कॉलेज रोड, पुणे - ४

फोन : ३३४५२८, ३३८१५४, ३३५९२५

श्री मुकुंद जोशी डॉ. नी. स. भिडे
सरव्यवस्थापक अध्यक्ष

हार्दिक शुभेच्छा !

पैशाला "अर्थ" प्राप्त करून देणारी "विद्या" विद्या सहकारी बँक लि.

शाखा : १) लक्ष्मीपथ २) सेनापती बापट मार्ग ३) सहकारनगर
दूरध्वनी : ४४४९३६ दूरध्वनी : ३४६३११/ ३४५७४३ दूरध्वनी : ४३२२९४
४) कोथरुड ५) बिबवेवाडी
दूरध्वनी : ३३५८३६ दूरध्वनी : ४३९१०६

मुख्य कार्यालय : ५९६, सदाशिव पेठ, लक्ष्मी रस्ता, पुणे - ४११०३०.

दूरध्वनी क्र. : ४२२०८६, ४३६९२६, ४२५९४५.

प्रा. ह. कृ. देशमुख
(उपाध्यक्ष)

प्रा. शि. श्री. काळे
(अध्यक्ष)

श्री हेमंत जोशी
(कार्यकारी संचालक)

With Best Compliments From

NATIONAL TRANSCO **(Transport Contractor)**

- 1)** *we transport consignment all over India.*
- 2)** *We are specialised in transportation of overdimensional consignments.*
- 3)** *We have a wide range of trailers with load capacities from 15.00 MT to 45.00 MT*
- 4)** *We are the transporters of highly reputed public/private limited companies, Govt./Semi - Govt. Undertakings*

107, Anil Co - operative Housing Society Ltd., Opp. Kamla Nehru Park,
Erandawana, Pune - 411004 **Phone : 332816**

With Best Compliments From

PAPILLON **MEN'S BEAUTY PARLOUR**

AMIT APARTMENT, NEAR CAFE NEST BHANDARKAR ROAD,
PUNE - 411004 **PHONE : 342202**

With Best Compliments From

Runa Graphics
Offset Printers

450, Budhwar Peth, Pune - 411002.

With Best Compliments From

SUMA ENGINEERING PVT. LTD

'VIRYA', 93/2A, ERANDAWANA, PUNE - 4.

With Best Compliments From

INTELMAC/AQUARIUS ENGINEERS

83/1, "Sanjwat ", Sarang Society, Sahakar Nagar,
Pune - 411009.

With Best Compliments From

M/s SATHE & COMPANY *Sanitary wares, Glazed tiles/Coloured, Plumbing Fixtures*

Agents :

The Parshuram Pottery Works Co. Ltd. Morvi (Gujrat)

(Sanitary Wares Glazed/Coloured Tiles, Stone wares)

The Khodiyar Pottery Works Ltd. Sihor (Gujrat)

(Sanitary Wares)

Ashok Steel Castings, Bangarmau (U.P.)

(Ashok Flushing Tanks & Auto Tanks)

Gem Sanitary Appliances Pvt. Ltd. (New Delhi)

(Bath - Room Fittings)

Spartek Ceramics India Ltd. (Madras)

(Flooring Tiles)

Rajura Refractories & Pipes Pvt. Ltd. Chandrapur (Maharashtra)

(S. W. Pipes & Fittings)

678, Shukrawar Peth, Pune - 411002.

Tel : 448865, 422668, 422878

हार्दिक शुभेच्छा !

बिबवेवाडीतील विद्यार्थी व नागरिकांसाठी एकमेव

सुबोध वाचनालय

येथे सर्व प्रकारची मराठी, हिंदी, इंग्रजी मासिके
व पुस्तके वाचावयास मिळतील.
नावनोंदणी चालू आहे.

बिबवेवाडी चौक अण्णाभाऊ साठे पुतळ्याजवळ,
पुणे - ३७

With Best Compliments From

Bipin Shinde

Sajawat

Manufacturers of
Quality & Modern Furnitures

1278, Sadashiv Peth,
Bajirao Road Poona - 30
Phone : 442649

With Best Compliments From

M/s. V. B. Abhyankar & Brothers

DECORATIVE PAINTERS

"Susheel" 759/13, Deccan Gymkhana,
Pune - 411 004. Phone : 334400

With Best Compliments From

**INAMDAR TAILOR'S
&
CLOTH MERCHANT**

A UNIQUE CHOICE OF YOUTH IN STYLE

OPP. ALKA TAILKIE'S, PUNE - 30.

With Best Compliments From

**CROWN TAILORS
FOR MEN**

Badshahi chawk,
Tilak Road,
Pune 411030.

Phone : 439348.

577 Narayan Peth,
Shop No. 6. Raman
Baug School Chowk,
Pune 411030.

With Best Compliments From

B. S. GADGIL
TEL : 430658

**VN SALES
CORPORATION**

- * SILICON RUBBER CHEMICALS
- * SILICON LUBRICANTS
- * COATED PAPERS
- * ALL THERMO PLASTIC RAW MATERIALS
- * & GEN SUPPLIERS

7E/2, SADASHIV PETH TILAK ROAD.
PUNE 411030.

खास अमृत महोत्सवानिमित्त

स्वरूप

विद्यार्थी - विद्यार्थीनींसाठी कॅनव्हास शूज, स्पोर्ट्स शूज,
चप्पल, सॅन्डल्स वर ५ ते १० टक्के स्पेशल डिस्काऊंट

पेरुगेट रस्ता कॅनरा बँकेसमोर पुणे ३०.

हार्दिक शुभेच्छा !

पारस खाजा मिठाई केंद्र

पारस खाजाचे व चमचमचे एकमेव उत्पादक

सोन्या मारुती चौक, पुणे.

फोन : ४४९८४४

हार्दिक शुभेच्छा !

स्वयंपाकघरांत प्रकाश म्हणजे
स्वयंपाक झकास !

प्रकाश कोल्हापुरी मसाले

जेवणाची रंगत वाढवतात

(सरकारमान्य अँगमार्क असलेले मसाल्याचे निर्माते)

स्वारगेट नेहरू चौक, शुक्रवार पेठ, पुणे.

फोन : ४३८८५२, ४३०९६६, ४३०८६६.

हार्दिक शुभेच्छा !

सुभाष ब्रँड स्टिल माल एवं ब्रास बकेट एवं
ब्रास सोरे के होलसेल विक्रेता

मॉडेला प्रेशर कुकर के डिस्ट्रिब्युटर्स

मॉडेला वॉटर फिल्टर

शा. हुकमीचंद भलजी बाफना

३१६, रविवार पेठ, पुना - २.

फोन : ४४९७०२

हार्दिक शुभेच्छा !

आनंद भेलपुरी हाऊस

(हिराबागेसमोर, टिळक रोड, पुणे.)

गिरे पैलवान यांचे कोल्हापुरी मसालेदार
भडंग, ताजे, चविष्ट व रुचकर.

मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

जे. जी. गिरे

शुक्रवार पेठ, शिवाजी रोड,

प्रभाकर भुवन समोर

टिप : सहलीसाठी ताजे व चविष्ट फरसाण

योग्य भावात मिळेल.

With Best Compliments From

M/s. G. M. Auto & Spares

**Two & Three Wheelers Spares
Parts & Accessories**

209, Narayan Peth,
Anath Hindu Mahila Ashram Building,
Pune - 411030.

With Best Compliments From

HOTEL BHOOSHAN

1170/7B Shivajinager,
Pune - 411005
Tel : 51198, 51199, 57725.

हार्दिक शुभेच्छा !

मे. सदिच्छा ट्रेडिंग कंपनी

- ★ किराणा व भुसार मालाचे होलसेल व्यापारी
- ★ कॅटलफिड मालाचे व्यापारी

संतोष रानवडे निवास,
कॉर्पोरेशन दवाखान्याजवळ, कोथरूड, पुणे - २९.

हार्दिक शुभेच्छा !

आर्मड केबल कॉपर आणि अल्युमिनीयम (I. S. I)

प्रसाद इलेक्ट्रिकल कॉर्पोरेशन

‘अँकर’ इलेक्ट्रिकल गुडस् होलसेल भावात उपलब्ध.

प्रसाद इलेक्ट्रिकल कॉर्पोरेशन,
४८३ बुधवार पेठ, पुणे - ४११००२.
फोन : ४४६२८२

With Best Compliments From

**M/s Dhanraj
Pravinchand & Co.**

- **Dealers in 'Amrut' Brand Cattle & Poultry Feed.**
- **Suppliers of Poultry Supplements.**
- **Dealers in Oilcakes, Bran & Chuni**

181 Market Yard, Gultekadi,
Pune - 411042. **Offi. Ph : 656459.**
1211, Bhawani Peth, Pune - 411042
Resi. Ph : 650896, 656274.

हार्दिक शुभेच्छा!

**फ्रेंडस् शार्टहॅन्ड अँड
टाईपरायटिंग इन्स्टिट्यूट**

(सरकारमान्य)

आमच्या संस्थेची खास वैशिष्ट्ये :

- ★ वैयक्तिक मार्गदर्शन ★ सोयीस्कर बॅचेस्
- ★ प्रशस्त हॉल ★ रेमिंग्टन - गोदरेज - फॅसीट मशीन्स
- ★ इंग्रजी - मराठी लघुलेखन (ENG. MARATHI
SHORT HAND) शिकविण्याची सोय.
- ★ इंग्रजी - मराठी - हिंदी टंकलेखन शिकविण्याची
उत्तम सोय.

४७/२ - ब, पर्वती, एल. आय. सी. कॉलनी,
पुणे - ४११००९.

With Best Compliments From

Nitin B. Sonis
**YOGIRAJ TOURIST
SERVICE**

Daily Laxury Vedio Coach
Booking For :

**GOA, HYDRABAD, AHMEDABAD,
BENGALORE, HUBLI, INDORE,
SOLAPUR Etc.**

Brand new fiat, Ambassador's,
Ransm Mini bus, Jips on hire with
reasonable rates.

Day and Night Service

1041, Tilak Road, Durga Lodge Building,
Hirabaug Chowk, Pune - 411002.
Phone : 437237.

With Best Compliments From

**AJAY ELECTRONIC
PRODUCTS**

Ajay Bhagwat

M S E E (U.S.A) B Teach (I.I.T. Bombay)

Post Box No. 910,

Shivaji Nagar,

Pune 411005, INDIA.

Office :

1038, Balaji Nivas,
Block No. 4,
Gokhale Road,
Pune - 411016,
INDIA.

Resi. :

8, Repgauri, 1195/4C
Shivaji Nagar,
Pune - 411005,
INDIA.

Office : (0212) 342181

Fax : (0212) 436798

Resi : (0212) 53861, (0212) 53689.

With Best Compliments From

ZAC FASHIONS

**BAGGI, DESIGNER, GEANS,
SUIT SPECIALIST**

432, Shukrawar Peth,
Near Shivaji Maratha School,
Pune - 2.

Tel : 424953

With Best Compliments From

SHREE VENKATESH ASSOCIATES

JAYANT A.. JOSHI
Investment Consultants
L.I.C., Shares, Company Deposits Units,
G.I.C., N.S.C. etc.

**Computer Services
Software Development & Hardware
Maintenance**

1560, Sadashiv Peth, Opp. Navi Peth Talim
Pune - 411030. **Tel : 431208.**

Also From :

**SHREE VENKATESH HOMEO
PHARMACY**

Dr. Shananjay A. Joshi
Shop No. 13, Maharashtra housing Board
Building, Laxminagar, Pune - 411009.

Tel : 424429.

With Best Compliments From

HICALIBRE

COMPUTER CONSULTANTS (P) LTD.

129, Shukrawar Peth,
Pune - 411002.

हार्दिक शुभेच्छा !

हिंद गादी कारखाना

*आमचे येथे सर्व प्रकारच्या गाद्या, उश्या, लोड
तयार करून मिळतील*

विश्वास साळवी
६९६, सदाशिव पेठ, चित्रशाळा चौक, पुणे.
फोन : ४२४८९५.

हार्दिक शुभेच्छा !

माझ्या वैत्रिणींनो इकडे लक्ष द्या.

आकर्षक रंगसंगतीचे, उत्तम कशिदाकरीचे, कच्ची आरसाकामाचे, गुर्जरी प्रिंट कापडाचे ड्रेस मटेरिअल योग्य किंमतीत मिळेल. यांखेरीज जेकॉर्ड सिल्क, पॉलिस्टर, टेरिकॉट, योर्यू यांतील असंख्य प्रकार / सर्व नामवंत मिल्सच्या सुती, पॉलिस्टर, शिफॉन, आर्ट सिल्क, प्युअर सिल्क, कतान सिल्क इ. साडयाही मिळतील. / याखेरीज स्त्रीवर्गासाठी खास उपयुक्त नाइटगाऊन्स, इनर्स, हातरुमाल, कॉश्चूम ज्युवेलरी असे विविध प्रकार. / आमची नम्र तत्पर सेवा आणि हसतमुख अगत्य प्रत्यक्षच अनुभवा. / लवकरच भेट द्या, आम्ही आपल्या सेवेला सज्ज आहोत.

साईश्री, लक्ष्मी अपार्टमेंट्स,
४७२/बी सॉलिसबरी पार्क, पुणे - १
फोन : ६५२५५४

With Best Compliments From

RAJASTAHAN BEAUTY PRODUCTS & BEAUTY PARLOUR

VISIT TODAY FOR ALL KINDS OF BEAUTY
PARLOUR & PERSONAL COSMETICS,
INSTRUMENTS, ADVANCED MACHINES, HEALTH
CLUB EQUIPMENTS, BEAUTY
TREATMENTS, PROFESSIONAL,
ADVANCED BEAUTICIAN COURSES,
PERSONAL COURSES.

39/1, BUDHWAR PETH, DURGA BULD,
NEAR JOGESHWARI TEMPLE,
JOGESHWARI ROAD, PUNE - 2.
TEL : 448865.

With Best Compliments From

MRS. PRAKASH ENTERPRISES

(Govt. Suppliers & Contractors)

Mrs. L. P. Associates,
No. 16 Preetam Apts,
Kothrud, Pune - 29.

Arizona ice cream Parlour,
Bajirao Road,
Pune - 411030.

With Best Compliments From

BHARAT TUBE & SANITARY STORES

(GODAVARI -- SANITARY WARES)

879, Budhwar Peth, Pune - 411002.
Phone - Shop : 445140, 425291.
Resi : 448233.

With Best Compliments From

ELITE CABLES

**Dealers in Polycab Armoured Cables,
Anchor Accessories,
Crompton Switch Gears etc.**

482/83 Budhwar Peth, Pune - 411002.

With Best Compliments From

Novelty Garments

Buffelo Shirts & Full Pants

Tilak Road, Pune - 411030.

हार्दिक शुभेच्छा !

सारिका साडी

**६ वार ९ वार फॅन्सी साड्या, सुटींग, शर्टींग,
ड्रेस मटेरिअल इ.**

**१० आदिनाथ शॉपिंग सेंटर,
पुणे - सातारा रोड, पुणे - ३७**

With Best Compliments From

HI - TEK ASSOCIATES

CONTACT AS :

**FOR ALL YOUR REQUIREMENTS
IN THE LIVE STOCK INDUSTRY
ANIMAL FEED AND FEEDING STAFFS,
THEIR TESTING. THE FORMULATIONS,
USAGE, WATER, SOAP,
EDIBLE OILS & MINERALS
& MINERAL MIXTURES ANALYSIS**

**"CHAITRABAN " BLOCK 'C',
4 TH, FLOOR, 11,
PUNE - BOMBAY RD, PUNE - 411003.**

PHONE 333431.

With Best Compliments From

Sunil Sondur

**INSTANT
COMMUNICATION
SERVICES**

47/730, LOKMANYA NAGAR,
PUNE - 411030. **TEL : 422164.**
TELEFAX : (0212) 436798.

With Best Compliments From

Sunil Sondur

**INTEGRATED
SYSTEMS**

47/730, LOKMANYA NAGAR,
PUNE - 411030. **TEL : 422164.**
TELEFAX : (0212) 436798.

With Best Compliments From

**SUCCESS
ELECTRONICS**

30/1, Dhankawadi, Pune Satara Road,
Pune - 43 **Phone : 424499.**

हार्दिक शुभेच्छा !

WE ARE MADE FOR EACH OTHER

“ कांचन ब्युटी पार्लर ”

आमची सेवा सर्व प्रकारच्या ब्युटी ट्रीटमेंट्स, शॉर्ट,
प्रोफेशनल कोर्सस, हेअर ड्रेसिंग कोर्सस,
मेंदी व वधूशृंगार.

८८०, “द्वारका” सदाशिव पेठ, पुणे - ३०.

With Best Compliments From

**YOGESH & YOGESH
DEVELOPERS
Nilesh Enterprises**

" MALTI BALWANT " 576, NARAYAN PETH,
RAMANBAG CHOWK, PUNE - 411030.
PHONE : 446955.

With Best Compliments From

NSC Industries

MFG.:

**HEAT EXCHANGERS & CHEMICAL
PHARMACUITICAL EQUIPMENTS**

38/8B Erandawane, Chandradeep,
Pune - 411004

हार्दिक शुभेच्छा !

स्वादिष्ट व रुचकर भोजनाचे एकमेव ठिकाण

सुमंगल क्वाटरर्स

आमचेकडे मासिक तसेच समारंभाच्या
ऑर्डर्स स्विकारल्या जातील.

ठिकाण

स. प. महाविद्यालय मुलांचे वसतीगृहाजवळ

संपर्क : श्री कुलकर्णी,
वेळ : सकाळी : १०.३० ते १२.३०
सायंकाळी : ७.३० ते ९.३०

हार्दिक शुभेच्छा !

सर्व प्रकारची मनगटी, गजराची घड्याळे व
भिंती वरील घड्याळे यांची विक्री व खात्रीशीर
दुरुस्तीचे एकमेव ठिकाण.

डायमंड वॉच कंपनी

११७९, बुधवार पेठ, तुळशीबाग रस्ता,
पुणे - ४११००२. फोन : ४३२४४५.

ब्रॅच

गरवारे पुलजवळ, डेक्कम जिमखाना पोस्टासमोर,
पुणे - ४११००४. फोन : ५१७९४.

हार्दिक शुभेच्छा !

गोकुळ डेअरी अँड ड्रायफ्रुटस्

९, आदिनाथ शॉपिंग सेंटर, पुणे सातारा रोड, पुणे - ३७

दुध, दही, ताजे लोणी, तुप, श्रीखंड, आम्रखंड, मँगोपल्प, ग्रीनपिस, फ्रोजन पदार्थ, ताजे बिस्कीट व फरसाण, व वाडीलाल आइस्क्रिम येथे मिळेल. येथे रतिबाचे दुधाची ऑर्डर स्वीकारली जाईल.

With Best Compliments From

468, Shukrawar Peth, Shivaji Road,
Vanraj Mandal, Pune - 411002.

HIS TAILOR

Gents Specialist

Ashok B. Kondra

With Best Compliments From

PRABHAKAR TAILORS

Gent's Specialists

1736, R. S. Kedari Road,
Pune - 411001

With Best Compliments From

24, PARVATI, PUNE - 411009.
PHONE : 437643.

SAGAR AND ASSOCIATES

PROMOTORS & BUILDERS

With Best Compliments From

MANALI ENTERPRISES
BUILDING MATERIAL SUPPLIERS

S. No, 37/1/2 Erandawana,
Gopal Park Housing Society,
Shop No. 3, Pune - 411038

हार्दिक शुभेच्छा !

पुणे सातारा रोड, धनकवडी, पुणे - ४३
फोन : ४२०१३४

सरस्वती मंगल कार्यालय

With Best Compliments From

S'eL' POWER
Electrical, Electronics and Goods Dealers
Industrial & Domestic

236, Kasaba Peth
Near Yadyawalkya Aashram,
Pune - 2 **Phone - 445995**

With Best Compliments From

Office 305, Western wing, Aarora Towers,
9 Moledina Rd. Pune - 411001

SUNPRA

Energy & Recovery
Engineering Pvt. Ltd.

With Best Compliments From

Citiboy Men's Wear

Opp. Bafna Petrol Pump,
Chinchechi Talim, Pune - 411002

With Best Compliments From

GIRDHARLAL COMPANY

Distributors : AMUL / SAGAR / DHARA PRODUCTS

705, Budhawar Peth, Pune

हार्दिक शुभेच्छा !

कॉलेजीयन्सची निवड

प्रगती टेलर्स अॅण्ड क्लॉथ मर्चंट (मेन्स वेअर)

बॅंगी पॅन्ट, शर्ट, डिझाइनर, सूट - सफारी स्पेशालीस्ट

आप्पा बळवंत चौक पुणे - २

हार्दिक शुभेच्छा !

१५२८ सदाशिव पेठ, टिळक स्मारक, पेरुगेट रस्ता, पुणे - ३०

सात्विक थाळी

संपूर्ण स्वयंपाक वनस्पती तुपारहित

With Best Compliments From

M/s SUYOG DISTRIBUTORS

PRINCIPLE DISTRIBUTOR OF 'NARMADA CEMENT'

335, Shukrawar Peth, Pune - 411002.

Phone : 421694, 420025

हार्दिक शुभेच्छा !

टिळक रोड, साहित्य परिषदे जवळ,
पुणे - ४११०३०.

रामनाथ विश्रान्ति गृह

★ टिळक रोडचे ठळक वैशिष्ट्य 'रामनाथ' ची मिसळ चविष्ट
★ आमची स्पेशॅलिटी - कोल्हापुरी मिसळ, आणि खमंग भजी

With Best Compliments From

SELECT HAIR DRESSERS

21, Mukundnagar, 1 st Lane Pune - 37

Phone : 438916

हार्दिक शुभेच्छा !

३१८ नवी पेठ, श्रीगोदेकर बिल्डिंग पुणे ३०.

फोन : ४३३६१६

नंदिनी इलेक्ट्रॉनिक्स

जुने टी. व्ही. बदलून नविन रंगीत टी. व्ही. मिळतील

हार्दिक शुभेच्छा !

हॉटेल एस्.

उत्कृष्ट आणि स्वादिष्ट

पंजाबी डिशेस, साऊथ इंडियन डिशेस, ज्यूस बार, पाव भाजी

१४७२ सदाशिव पेठ, एस. पी. कॉलेजसमोर,
पुणे ४११०३०.

हार्दिक शुभेच्छा !

सरकारमान्य

विजय टेलरिंग अँड कटिंग टर्म्स

लेडिज व जेन्ट्स साठी
सकाळ संध्याकाळ क्लासेस

६१६ बुधवार पेठ, देना बँकेशेजारी,
पुणे - ४११००२

हार्दिक शुभेच्छा !

जनता सहकारी बँक लि., पुणे (शेड्युल्ड बँक)

ऋद्धी - सिद्धी, अक्षय्य धनराशी, सदाबहार, निरंतर सुवर्णमहोत्सवी ठेव योजना.
अशा अनेकविध आकर्षक ठेवयोजना

- ★ सर्व प्रकारच्या ठेवींवर व्यापारी बँकाहून १% जादा व्याज
- ★ "अनिवासी ठेव" खाते उघडण्याची व्यवस्था
- ★ "एक्झिक्युटर अँड ट्रस्टी" विभाग
- ★ "नार्ईट सेफ" अर्थात रात्रीची तिजोरी

"ग्राहकसेवा एक व्रत" मानून आचरणारी बँक, आजच नजीकचे शाखेस भेट द्या.

ह. ना. कुंदेन
कार्यकारी संचालक

वि. न. साठे
कार्याध्यक्ष

मुख्य कचेरी :
१४४४. शुक्रवार पेठ, थोरले बाजीराव रोड,
पुणे : ४११००२. फोन : ४४३२५८.